

Obsah

Úvodní informace o studii.....	5
1. Účel studie.....	5
2. Způsob zpracování studie.....	5
3. Anotace jednotné struktury kapitol.....	5
Estonsko.....	7
1. Kontextový úvod.....	7
1.1 Základní informace o zemědělství.....	7
1.2 Ochrana přírody.....	7
1.3 Základní standardy hospodaření.....	8
2. Systém agroenvironmentálních opatření.....	9
2.1 Zacílení opatření.....	9
2.2 Popis systému titulů.....	10
2.3 Proces přípravy systému.....	13
3. Administrace.....	19
4. Poradenství.....	21
5. EAFRD.....	22
Rakousko.....	25
1. Kontextový úvod.....	25
1.1 Základní informace o zemědělství	25
1.2 Ochrana přírody.....	25
1.3 Základní standardy hospodaření.....	25
2. Systém agroenvironmentálních opatření.....	26
2.1 Zacílení opatření.....	26
2.2 Popis systému.....	26
2.3 Popis přípravy systému.....	29
3. Administrace.....	36
4. Poradenství.....	37
5. EAFRD.....	38
5.1 Návrhy změn v Opatření na ochranu přírody	39
6. Další postřehy.....	39
Sasko.....	41
1. Kontextový úvod.....	41
1.1 Základní informace o zemědělství.....	41
1.2 Ochrana přírody.....	41
1.3 Základní standardy hospodaření.....	43
2. Systém agroenvironmentálních opatření.....	43
2.1 Zacílení opatření.....	43
2.2 Popis systému titulů.....	44
2.3 Proces přípravy systému.....	46
3. Administrace.....	50

4. Poradenství.....	52
5. EAFRD.....	52
6. Doplňkové informace.....	57
Slovensko.....	59
1. Kontextový úvod.....	59
1.1 Zemědělství na Slovensku.....	59
1.2 Ochrana přírody na Slovensku.....	60
1.3 Základní standardy hospodaření.....	60
2. Systém agroenvironmentálních opatření.....	60
2.1 Zacilení opatření.....	61
2.2 Popis systému titulů.....	61
2.3 Proces přípravy systému.....	63
3. Administrace.....	69
4. Poradenství.....	71
5. EAFRD.....	72
6. Další postřehy.....	72
Slovinsko.....	75
1. Kontextový úvod.....	75
1.1 Základní informace o zemědělství.....	75
1.2 Ochrana přírody.....	75
1.3 Základní standardy hospodaření.....	77
2. Systém agroenvironmentálních programů.....	77
2.1 Zacilení opatření.....	77
2.2 Popis systému.....	78
2.3 Proces přípravy systému.....	84
3. Administrace.....	85
4. Poradenství.....	85
5. EAFRD.....	86
6. Další postřehy.....	86
Anglie.....	89
1. Kontextový úvod.....	89
1.1 Základní informace o zemědělství.....	89
1.2 Ochrana přírody.....	89
1.3 Základní standardy hospodaření.....	90
2. Systém agroenvironmentálních opatření.....	90
2.1 Zacilení opatření.....	90
2.2 Popis systému.....	91
2.3 Proces přípravy systému.....	95
3. Administrace.....	99
4. Poradenství.....	100
5. EAFRD.....	102
Seznam kontaktovaných odborníků a institucí.....	103
1. Estonsko.....	103

---

2. Rakousko.....	103
3. Sasko.....	104
4. Slovensko.....	104
5. Slovinsko.....	105
6. Anglie.....	106
Seznam použité literatury a dokumentů.....	107
1. Anglie.....	107
2. Estonsko.....	107
3. Rakousko.....	107
4. Sasko.....	108
5. Slovensko.....	108
6. Slovinsko.....	110

Úvodní informace o studii

1. Účel studie

Tato studie si klade za cíl nabídnout zásobu zahraničních zkušeností s tvorbou a implementací agroenvironmentální politiky jako podklad pro plánování agroenvironmentální politiky v České republice. Toho se snaží studie dosáhnout nejen popisem současného systému agroenvironmentálních titulů, jejich podmínek, institucionálního rámce atd., ale především jejich zasazením do kontextu zemědělských a přírodních specifík dané země a popisem procesu, jak současná agroenvironmentální politika vznikala.

Vedlejším účelem studie je shromáždit na jedno místo odkazy na stěžejní dokumenty agroenvironmentální politiky dané země (případně jejich plné texty v češtině či angličtině) a kontakty na důležité instituce.

2. Způsob zpracování studie

Před započítím získávání informací z příslušných zemí byly s objednatelem podrobněji stanoveny zájmové okruhy otázek a stanoveny jasné cíle a zaměření jednotlivých kapitol studie. Tyto okruhy otázek podle osnovy studie byly pro členy zpracovatelského týmu závazným vodítkem pro studium a psaní závěrečného textu.

Informace o agroenvironmentální politice v dané zemi byly získávány dvěma způsoby:

- studiem příslušných dokumentů (plán rozvoje venkova, informační brožury, metodické pokyny aj.)
- konzultací s odborníky z dané země (pracovníci MŽP, MZE, nevládních organizací ap.)

Předběžné konzultace se odehrávaly prostřednictvím elektronické pošty. Následně byl do každé země uspořádán několikadenní výjezd s cca 1- 3hodinovými osobními konzultacemi s odborníky. Konzultace posléze dále pokračovaly elektronickou poštou.

Zpracováním jedné země se zabývali jeden či dva odborníci. Tým zpracovatelů se pravidelně scházel k poradám o průběhu studie a o zpracování výsledného textu. Texty kapitol pro jednotlivé země prošly dvěma koly oprav (struktury a srozumitelnosti textu, stylistiky apod.) a kritickým čtením nezúčastněných osob.

3. Anotace jednotné struktury kapitol

Pro přehlednost a možnost srovnání je dodržována následující jednotná struktura kapitol (zemí):

1. Kontextový úvod

Shrnutí informací o zemědělství a přírodních podmínkách v zemi důležité pro pochopení hlavních

problémů a východisek pro agroenvironmentální politiku.

2. Systém agroenvironmentálních opatření

Stěžejní část studie popisující jak současný systém titulů, tak způsob jeho vzniku. Je členěna na 3 oblasti:

2.1 Zacilení opatření

Stručný přehled oblastí řešených agroenvironmentálními tituly a cílů, kterých je zapotřebí dosáhnout.

2.2 Popis systému titulů

Popis současného systému agroenvironmentálních titulů, jejich podmínek ap.

2.3 Proces identifikace příčin

Souhrn procesů, které předcházely vytvoření systému popsaného v předcházejících podkapitolách 2.1 a 2.2. Popisuje především proces, kterým byly identifikovány příčiny předchozího nevhodného způsobu hospodaření, podkladové studie a dokumenty, navržené změny v hospodaření. Podkapitola zahrnuje též způsob výpočtu plateb.

3. Administrace

Popis institucionálního rámce a procesu podávání žádostí. Zahrnuje též proces kontrol.

4. Poradenství

Přístup k poradenství, organizace zapojené do poradenství.

5. EAFRD

Navrhované změny pro příští plánovací období 2007-2013 z EARD.

6. (další postřehy – volná kapitola)

Představení nezařazených zajímavostí a doplňujících informací.

Estonsko

1. Kontextový úvod

1.1 Základní informace o zemědělství

Estonsko je postkomunistická země, v níž restituce zemědělského majetku započaly v roce 1993. Dnes je 73 % zemědělské půdy v privátním vlastnictví. Množství obyvatel v řídké zalidněném Estonsku již třináct let klesá, celkový pokles činí přes 15 % stavu k roku 1991, v posledních letech se ale téměř zastavil. Průměrná velikost farmy je 22 ha, množství velkých farem je minimální, nicméně dochází k postupnému spojování. Po roce 1990 došlo k výraznému poklesu podílu obhospodařované zemědělské půdy, řada pozemků sukcesně zarůstá náletovými dřevinami nebo byla zalesněna. Poklesla nejen rozloha orné půdy, ale i trvalých travních porostů. Dnešní podíl lesů dosahuje téměř 58 %.

Živočišná výroba

Prudký pokles stavů dobytka po roce 1990 ilustruje tabulka 1, po roce 2000 se ovšem pokles zastavil a počty některých druhů nyní dokonce mírně rostou. Prioritní oblastí estonské živočišné výroby je chov skotu, zejména mléčného. V posledních letech roste význam chovu prasat, jejichž počty rostou nejrychleji.

Tabulka 1: Počty zvířat v kusech

Počet (ks) / rok	1990	2001	2003
skot (celkem)	757800	274699	274210
z toho dojnice	280700	127800	129600
ovce	138900	43109	46892
kozy	900	4038	4396
prasata	959900	326124	356899
drůbež (celkem)	6536500	2209400	2276000
koně	8600	5006	5093

1.2 Ochrana přírody

Podle zákona jsou v Estonsku chráněná území rozdělena na:

- národní parky
- přírodní rezervace
- krajinné rezervace.

V Estonsku je celkem 363 chráněných území, jejichž celková rozloha činí 10,7 % území Estonska (tj. 484 144 ha).

Tato chráněná území se dále uvnitř člení na 3 zóny dle stupně ochrany:

- zóny striktní ochrany přírody (nejcennější lokality)
- zóny se speciálním managementem
- zóny s určitým způsobem omezeným managementem

Ve dvou naposledy zmíněných zónách jsou jako povinné nařizeny určité činnosti zajišťující zachování a ochranu specifických biotopů – zejména cenných travnatých porostů. Jedná se například o aktivity typu: pasení (stanoveno je konkrétní zatížení pro jednotlivé typy travních porostů), kosení, prořezávka a tvarování stromů a keřů apod. Tyto činnosti, jelikož nejsou dány přímo zákonem (ten se vztahuje zejména na nejcennější lokality), mohou být zemědělcům financovány formou dotací ze strany MŽP.

Cílem bylo zahrnout v rámci RDP v Estonsku tyto aktivity (managementy na TP) do agroenvi titulů a navíc rozšířit využití těchto managementů i na cenná území mimo zvláště chráněná území. Toto se však zatím neuskutečnilo a finanční podpora speciálních managementů na TP v chráněných územích je i nadále zajišťována z vlastních zdrojů MŽP.

1.3 Základní standardy hospodaření

Dodržování tzv. Zásad správné zemědělské praxe je podmínkou získání podpor pro LFA a AE. Zásady byly vytvořeny na základě nařízení 1257/1999, které vyžaduje:

1. Všechny plány rozvoje venkova implementované ve členských zemích EU musí obsahovat „ověřitelné standardy správné zemědělské praxe“.
2. Zemědělci dostávající podporu na LFA a AE musí dodržovat tyto standardy na celé výměře farmy.
3. AE platby musejí být vypočítány tak, aby kompenzovaly pouze aktivity farmáře, které jdou nad rámec Zásad SZP. Zemědělec není placen za plnění Zásad SZP.

Estonsko si stanovilo v rámci Zásad SZP 17 požadavků, které všechny vycházejí z legislativy vztahující se k ochraně životního prostředí (viz. příloha č.1). Dle názoru expertů je 17 požadavků extrémně moc a příliš mnoho požadavků komplikuje kontroly. MZe a platební agentura ARIB v současné době řeší problém, jak zvládnout kontrolu u požadovaných nejméně 5 % žadatelů každý rok - vzhledem k vysokému počtu požadavků v Zásadách a navíc k náročnosti provedení kontroly u některých z nich. Z pohledu ARIB může nastat i problém kapacitní, kdy v roce 2004 bylo v rámci agroenvi podáno cca 6500 žádostí. Požadavek přímé kontroly na minimálně 5 % farem tedy představuje zhruba 330 návštěv.

Druhým problémem je, že představa MZe o kontrole Zásad SZP není přijatelná pro EK.

Zodpovědnost za kontrolu Zásad SZP měla být rozdělena mezi dvě instituce:

1. ARIB (Agricultural registers and information board) = platební agentura (obdoba SZIF u nás) zodpovědná prioritně za kontrolu
2. Inspektorát životního prostředí (Environmental Inspectorate) měl mít na starosti vybrané požadavky spadající do jeho kompetence již dříve (konkrétně požadavky 2 až 5 a 7 až 9).

Z pohledu EK jde o “delegated function” – delegování odpovědnosti, což není přípustné.

V současné době tedy MZe připravuje varianty, jak tuto situaci vyřešit:

1. 1.varianta - Vyjmout část požadavků ze Zásad SZP (snížit jejich počet) – nebyla schválena EK.
2. 2.varianta – Žádost EK o rozdělení kontroly do dvou termínů vzhledem ke kapacitě ARIB. V prvním termínu by ARIB provedl kontrolu požadavků, na které byl připraven u požadovaných 5 % farem. Koncem roku by proběhla druhá kontrola zbylých požadavků opět u 5 % farem, avšak byl by to jiný vzorek žadatelů. MZe zde očekává vyjádření EK.
3. 3. varianta – Včlenit úsek Inspektorátu životního prostředí provádějící kontroly do ARIB a posílit platební agenturu kapacitně NEBO vyškolit nové lidi pro ARIB na kontrolu zbylých požadavků – problémem varianty je nedostatek času.

Seznámení s novými Zásadami SZP probíhá v rámci školení, jež jsou povinnou podmínkou účasti v AE opatřeních (nově stanoveno jako podmínka obdržení dotace) a navíc byl vydán informační materiál k těmto Zásadám.

Není zde stanoven zatím žádný požadavek v rámci Cross-compliance.

---

2. Systém agroenvironmentálních opatření

2.1 Zacielení opatření

Hlavní cíle podpory

- podpořit rozšíření a další využívání zemědělských metod šetrných k životnímu prostředí
- chránit a podpořit biologickou i krajinnou diverzitu
- přispívat dotací k příjmům takových zemědělců, kteří hospodaří způsobem šetrným k životnímu prostředí
- posílit povědomí o nutnosti ochrany životního prostředí (o vlivu zemědělství na životní prostředí) mezi zemědělci.

Oblasti řešené AE tituly – dopady zemědělství na ŽP

- a) znečištění vod (užívání hnojiv, hustota zvířat)
- b) užívání prostředků ochrany rostlin (pesticidy aj.)
- c) degradace půdy
  - snížení organické složky a živin v půdě z důvodu nedodržování správného střídání plodin, nedostatečné evidence o hnojení a chybějících plánů hnojení, redukce užívání hnoje.
  - ohrožení vodní erozí
  - ohrožení větrnou erozí zejména v centrální oblasti Estonska z důvodu velkých rozloh polí a u pobřeží během suchých jarních měsíců, dále na pozemcích bez rostlinného pokryvu.
  - okyselení půd
- d) znečištění ovzduší
- e) ochrana biologické i krajinné diverzity
  - zachování genetických zdrojů

Estonsko – 2. Systém agroenvironmentálních opatření

- zachování polo-přírodních stanovišť, zejména travních porostů
  - zachování krajinných prvků
-

2.2 Popis systému titulů

Vývoj agroenvironmentálních titulů

Opatření podobného typu jako AE byly v Estonsku uplatňovány již od roku 2000. V roce 2003 zde bylo 11 AE opatření podporovaných z národních zdrojů a dle národní legislativy.

Tabulka 2: Seznam původních národních opatření

Název opatření	Platnost
1. Plán zemědělské produkce šetrný k životnímu prostředí Environmentally Friendly Production Scheme (EFPS)	2002 – 2004 (stop stav pro 2005 a 2006)
2. Plán vedení celé farmy šetrný k životnímu prostředí Environmentally-friendly management scheme (EFMS)	2001 – 2003
3. Ekologické zemědělství Organic production	2000 – dodnes v RDP
4. Obnova a údržba kamenných zídek Restoration and management of stonewall	2001- 2003; v RDP od 2005
5. Rozptýlená zeleň – výsadba rozptýlené zeleně Planting of hedge – establishment of mixed species hedgerows	2001 – 2003
6. Obnova a údržba polo-přírodních stanovišť Restoration and management of semi-natural habitat	2001 – dodnes jako národní program podporovaný MŽP
7. Chov ohrožených hospodářských plemen - koně Breeding of endangered livestock breed – Estonian native horse	2002 – dodnes v RDP
8. Chov ohrožených hospodářských plemen - skot Breeding of endangered livestock breed – Estonian native cow	2000 – dodnes jako státní dotace
9. Tvorba a údržba rybníků a mokřadů Creation and management of pond and wetland	2001 – 2003
10. Údržba dočasně opuštěné orné půdy zarůstající křovinami Management of temporarily abandoned arable land overgrown with bushes	2001 – 2003
11. Údržba dočasně opuštěné státní orné půdy Management of temporarily abandoned state owned arable land	2002 – 2003

V roce 2004 byly spuštěny pouze 3 AE opatření v rámci RDP

1. Základní opatření EFPS
2. Ekologické zemědělství
3. Chov ohrožených hospodářských plemen – koně (1 plemeno)

Od roku 2005 se plánovalo rozšíření AE opatření na 9, ale budou spuštěny pouze 3:

1. Základní opatření EFPS (z důvodu nedostatku prostředků pro rok 2005 a 2006 zastaven příjem nových žádostí)
- 2. Ekologické zemědělství**
- 3. Chov ohrožených hospodářských plemen – koně (rozšíření na 3 plemena)**
4. EFMS – zrušeno z důvodu nedostatku finančních prostředků
- 5. Zakládání, obnova a údržba kamenných zídek – bude implementováno**
6. Rozptýlená zeleň – výsadba rozptýlené zeleně – zrušeno z důvodu nedostatku finančních prostředků
7. Obnova a údržba polo-přírodních stanovišť – zrušeno z důvodu nedostatku finančních prostředků ALE podpora pokračuje na národní úrovni pod MŽP
8. Chov ohrožených hospodářských plemen - skot - zrušeno z důvodu nedostatku finančních prostředků ALE podpora pokračuje na národní úrovni jako dříve
9. Meziplodiny (úplně nové opatření) - zrušeno z důvodu nedostatku finančních prostředků

Tabulka 3: Seznam AE nenavržených v RDP a skutečně implementovaných v letech 2004 a 2005

AE opatření	Cíl opatření	2004	2005
EFPS	zvýšit povědomí mezi zemědělci o hodnotách přírody a dopadu zemědělství na životní prostředí a podpořit využívání plánů hospodaření	P	
EFMS	rozšíření přístupu šetrného hospodaření na celou farmu, navíc chránit polo-přírodní stanoviště, cenné prvky v krajině, zvýšit povědomí farmáře o hodnotě farmy, zajistit zapojení všech šetrných způsobů hospodaření do běžné praxe na farmě, za účelem zlepšení biologické i krajinné diverzity, ochrany půdy i vodních zdrojů – komplexní opatření		
Ekologické zemědělství	podpořit šíření praktik EZ jako metody šetrné k prostředí a zajistit rostoucí poptávku po bioprodukcí a zvýšit konkurenceschopnost EZ	P	P
Založení, obnova a údržba kamenných zídek	příspěk k zachování kamenných zídek jako významných prvků v tradiční zemědělské krajině s velkou historickou hodnotou		P

Estonsko – 2. Systém agroenvironmentálních opatření

Management polo-přírodních stanovišť	ochránit / zachovat biologickou a krajinnou diverzitu a cenné kulturní dědictví („lesnaté louky“, „lesnaté pastviny“, pobřežní trávníky, nivní, vlhké a suché louky) užitím tradičních metod hospodaření		
Lokální ohrožená plemena	zajistit ochranu lokálních ohrožených plemen – estonských národních plemen koní a skotu, které jsou důležité z pohledu genetické variability	P	P
Meziplodiny	omezit riziko eroze pokryvem půdy plodinou během zimy, omezit znečištění vod způsobené prosakováním hnojiv a zvýšit biodiverzitu vytvořením pokryvu – stanoviště pro ptáky a obratlovce		

V současné době jsou všechny AE opatření, které byly realizovány v rámci RDP, horizontální, tedy implementovány bez omezení na celou zemi. EZ a chov ohrožených plemen byl i dříve horizontální, avšak u základního opatření EFPS došlo k rozšíření. Před rokem 2004 bylo toto opatření implementováno zonálně pro vybraných 55 oblastí (2002), resp. 56 oblastí (2003). Stejně tak opatření na zakládání, obnovu a údržbu kamenných zídek bylo rozšířeno z původních 3 pilotních oblastí (2002 a 2003) na celou zemi. (Důvody pro nastavení systému AE jsou blíže popsány viz kapitola 2.3.).

Pro budoucí období (2005 a 2006) zde není žádný plán zavést zonální / lokální opatření, a to zejména z důvodu administrativních obtíží a složitostí. Ačkoliv by toto bylo z hlediska geografických odlišností možné a původně to bylo i plánováno:

- Opatření meziplodiny mělo být v RDP využito v 6 oblastech a opatření rozptýlená zeleň v 5 vybraných oblastech, obě opatření směřovala do oblastí s vyšším rizikem eroze způsobené reliéfem a intenzivním zemědělstvím – velká nechráněná pole.
- Opatření EFMS mělo v rámci RDP pokračovat ve 2 pilotních oblastech, kde se vyskytuje více cenných krajinných prvků v zemědělské krajině.

Tabulka 4: Možné kombinace titulů na stejném pozemku

	EFPS	EFMS	EZ	Meziplodiny 30%	Meziplodiny 50%	Stanoviště
EFPS		+	-	+	+	-
EFMS	+		+	-	+	+
EZ	-	+		-	+	+
Meziplodiny 30%	+	-	-		-	-
Meziplodiny 50%	+	+	+	-		-
Stanoviště	-	+	+	-	-	

Podpora pro základní opatření EFPS není dostupná na pozemky, kde je uplatňováno EZ a údržba polo-přírodních stanovišť, jelikož jde o opatření vyšší kvality.

Současně v případě kombinací opatření nesmí celková podpora překročit limit na hektar stanovený nařízením 1783/2003.

Pravidla a priority při výběru žadatelů

V rámci RDP bylo rozhodnuto, že nebude žádný výběr a budou uspokojeny všechny vyhovující žádosti.

Díky tomu vznikl problém s nedostatkem finančních prostředků z důvodu vyššího vstupu žadatelů, než bylo odhadováno. Příčinou bylo základní opatření EFPS, kde došlo k nárůstu z 75 680 ha (2003) na cca 450 000 ha v roce 2004, tj. téměř 6x.

Vzhledem k tomu, bylo třeba provést určité změny v podmínkách pro rok 2005:

- finanční prostředky na pokrytí AE byly staženy z podpor na LFA a přijetí EU standardů
- u opatření EFPS bylo zastaveno přijímání nových žádosti na roky 2005 a 2006
- byly zrušeny některé plánované opatření, které měly být implementovány v rámci RDP (EFMS, rozptýlená zeleň, meziplodiny) z důvodu čerpání prostředků z rozpočtů budoucích let 2005,2006
- některé AE opatření zůstaly financovány z národních zdrojů (např. management polo-přírodních stanovišť zůstal v kompetenci MŽP a nebyl rozšířen na celé území státu; podpora ohrožených plemen skotu zůstala v kompetenci MZe)
- nemožnost zvýšení rozlohy pozemku v opatření během závazku (tato možnost byla stanovena v pravidlech RDP)

V současnosti zde není představa, jak takovou situaci řešit v budoucnu, ale pravděpodobně by se přiklonili k jednoduché metodě dle času dodání žádosti “first come first receive”.

Experti jsou skeptičtí k metodě tendru a bodování jednotlivých opatření dle kvality s následným obodováním jednotlivých žádostí. Dle poradce by bylo velmi obtížné stanovit body např. pro základní opatření, kde jsou velmi nízké požadavky na farmáře.

2.3 Proces přípravy systému

Zacílení

V původních návrzích AE opatření byly určité náznaky snah o větší zacílení opatření a zvýšení jeho efektivnosti, např. údržba kamenných zídek jen v oblastech, kde se historicky nacházely; rozptýlená zeleň a meziplodiny jen v oblastech s vyšším rizikem eroze; EFMS jen ve velmi cenných lokalitách, kde je co chránit.

Nakonec však byla dána přednost implementaci horizontálních opatření a opatřením jednodušším z důvodu administrace (measures simple as possible). Experti jako hlavní důvod označili jednoznačně důvod politický. Cílem zavedení AE je zejména podpořit příjem zemědělců (maximální možná podpora pro maximální počet zemědělců). Druhým cílem je co možná nejširší rozšíření informací o způsobech hospodaření šetrných k životnímu prostředí mezi zemědělci. Proto bylo stanoveno jedno základní opatření s méně obtížnými požadavky dostupné téměř všem zemědělcům s cílem rozšířit povědomí o dopadech zemědělství na přírodu a zavedení aspoň základních změn v managementu

farem.

Proces identifikace problémů a nutných změn v managementu

Jaký druh AE opatření a jaké typy problému je nutné řešit, vzešlo z odborných diskusí ARDC (Agricultural and Rural Development Council) týmu, což byla pracovní skupina sestavená MZe a skládající se z reprezentantů dalších vládních agentur, zemědělských svazů i NGO:

- Estonian Farmers' Federation;
- Estonian Private Forest Union;
- Estonian Cooperative Association;
- Ministry of Environment (since February 2004);
- Ministry of Internal Affairs;
- Ministry of Economic Affairs and Communications;
- Estonian Chamber of Agriculture and Commerce;
- Estonian Horticultural Association;
- Estonian Chamber of Environmental Associations;
- Estonian Agricultural Producers Central Union;
- Ministry of Finance;
- Estonian Organic Farming Union;
- Movement of Estonian Villages and Small Towns;
- Rural Development Foundation.

Na přípravě AE opatření se navíc podílela specializovaná skupina odborníků:

- Centre for Ecological Engineering;
- Estonian Fund for Nature;
- Estonian Ornithological Society;
- Estonian Organic Farming Foundation
- Wildlife Estonia;
- Estonian Seminatural Community Conservation Association;
- The Estonian Native Horse Conservation Society;
- Estonian Native Cattle Breeding Society.

AE skupina připravila draft AE opatření a strategické cíle slučitelné s cíli celého dokumentu RDP a zaslala toto k projednání ARDC.

Výzkumné studie jako podklad pro stanovení AE opatření byly využity v malém rozsahu (velká většina studií je uložena na MŽP, pár na MZe a zemědělských univerzitách). Hlavní informace / údaje (stanovení požadavků na management) byly čerpány ze znalostí a zkušeností z pilotních

oblastí, kde jednotlivé AE opatření byly implementovány v minulosti.

V Estonsku se neimplementovalo žádné nové AE opatření, které by neběželo již dříve. Všechny opatření byly testovány v pilotních oblastech, mají svoji historii (i když krátkou) a byl prováděn roční monitoring a jejich vylepšení.

Příklady:

zpřesnění a úprava požadavků v rámci opatření

výsadba rozptýlené zeleně - vyplynulo doporučení nevysazovat zeleň pouze v linii, ale mnohem lepších účinků proti erozi je dosaženo výsadbou zeleně ve dvou řadách. Zjistili nutnost vytvoření zákresu / plánu pro výsadbu zeleně, aby se zabránilo nepřírodným tvarům a narušení krajinného rázu. Provádět výsadbu lze pouze na základě plánu schváleného orgánem ochrany přírody. Byla doporučena výsadba pouze listnatých stromů a keřů namísto jehličnatých. Je třeba mít přesně vymezeny doporučené druhy stromů a keřů vhodné k výsadbě apod. Plocha pro jeden strom byla doporučena 20 m², ale s tím, že je možné a vhodné vysazovat spíše skupinky stromů, tedy 3 stromy dohromady a pak větší mezera (3x 20 m²) a opět skupinka stromů či keřů. Současně se potvrdilo, že nelze toto opatření spustit bez poradců / expertů v dané pilotní oblasti, kteří musí být vyškoleni, aby pomáhali s přípravou plánů farmáři (byli vyškoleni 3 poradci na oblast).

malé oblasti dovolily více času věnovat přípravě opatření a jednodušší zajištění poradenství

opatření Tvorba a údržba rybníků a mokřadů bylo implementováno pouze v 1 pilotní oblasti a vyplynulo, že je velmi důležité mít poradce, podmínit tvorbu rybníku souhlasem orgánu ochrany přírody, provést opět nákres a mít připraven katalog vhodných doporučených prací jak a kde rybník / tůň vytvořit, vhodné tvary apod. Připouští, že lze s tímto titulem vytvořit i něco nepřírodního a ošklivého, co je třeba nakonec i z krajiny odstranit.

Navíc vzhledem k stanovenému cíli AE – rozšířit povědomí mezi zemědělci aspoň o základních způsobech hospodaření šetrných k životnímu prostředí, nevznikla velká potřeba po výzkumných studiích jako podkladu pro nastavení AE opatření. Jednalo se zejména o obecně známé vztahy – naučit zemědělce jak připravit plán hnojení a správný osevní postup. Neuplatňují specifické limity hnojení a vlivy na výnos (jako ČR), ale uplatňují pouze omezení na 0 kg N/ha a povolenou max. hodnotu 170 kg N/ha. Nemají žádné speciální restrikce na použití kejdy, nemají požadavek na sečení nedopasků, nejsou požadavky na posun seči a stanovení ztráty výživné hodnoty sena apod.

Jako výjimku lze uvést navrhované opatření údržba polo-přírodních stanovišť. Opatření vychází z podkladových studií a monitoringu prováděného MŽP (viz. tabulka č.5), ze kterých vyplývá nutnost návrhu speciálních managementů na údržbu a zachování vzácných travnatých porostů, přičemž každý typ vyžaduje jinou péči. Při stanovování managementů se vycházelo opět ze zkušeností z minulosti, kdy se jednotlivé managementy vyzkoušely v rámci chráněných území.

Tabulka 5: Změny v rozloze polopřírodních stanovišť v Estonsku (v tisících ha)

Stanoviště / rok	50. léta 20. století	2000
„Lesnatá louka“	800	1,5
Alvar (speciální oblast)	44	9
Nívní travní porost	100	15
„Lesnatá pastvina“	200	3

V budoucnu se plánují výzkumné studie zejména v oblasti ekologického zemědělství, kde většina podkladů pro opatření i platby byla stanovena na základě expertních odhadů.

Problémové managementy

Z rozhovorů vyplynulo, že zde není žádný management, který by zemědělcům dělal větší problémy. Vychází to z politického rozhodnutí zavést zpočátku méně opatření, vybrat ty nejjednodušší místo složitých a ty, co již existovaly a osvědčily se.

Navíc ke snížení rizika s implementací managementů a celého přístupu AE, bylo zavedeno povinné školení zemědělců jako podmínka vstupu do opatření. Strávený čas na školení je taktéž součástí kalkulace platby, je kompenzována ztráta času farmáře, který strávil na semináři.

Přesto se vyskytlo pár nejasností v požadavcích jednotlivých opatření:

- tvorba rybníků – na začátku před vydáním jasného popisu jak a kde rybníky tvořit, bylo vytvořeno několik rybníků nevhodného tvaru s negativním vlivem na blízké okolí.
- rozptýlená zeleň – bylo třeba vydat jasná doporučení a navíc i podmínku odsouhlasení orgánem ochrany přírody, aby výsadba odpovídala místním podmínkám a měla environmentální efekt.
- nedodržení požadavku minimální výměry pěstovaných luskoviny příp. jetelotravní směsky – chybné započítání ploch obilnin s podsevem luskovin do ploch luskovin, což není možné (za plochu s luskovinou nelze považovat plochu osetou obilím s podsevem hrachu).

Administrativní obtíže

- Problémy se vstupem do 5-letého závazku – farmáři nemají dlouhodobé nájemní smlouvy a nemají jistotu, že se mohou zavázat na 5 let do AE. Většina tedy vstupovala s nižší výměrou a s obavou, že budou muset vrátit veškeré dotace, pokud jejich plocha poklesne o více jak 30 %.
- Někteří farmáři, zejména ti opatrnější, vyčkávali až na rok 2005 ke vstupu do základního opatření EFPS. A nyní v důsledku nedostatku finančních prostředků je vstup nových žadatelů zastaven, což vyvolalo vlnu protestů.
- Existuje tu veliké zklamání ze zrušení implementace opatření EFMS, po kterém byla obrovská poptávka ze strany farmářů. Navíc ochrana velmi cenných krajinných prvků měla být zavedena jen v 5 pilotních oblastech, o to více se zrušení opatření setkalo s kritikou.
- Existuje také velké zklamání ze zrušení implementace opatření údržba polo-přirozených stanovišť v rámci RDP. Zklamání zejména na straně NGO, které chtělo v rámci RDP rozšířit toto opatření i za hranice chráněných oblastí na velmi cenné travní porosty.
- Podle článku 37 (2) nařízení (EC) 817/2004 může žadatel o AE podporu navýšit plochu v daném opatření až o 30% nejvýše 2 ha. Tato možnost byla vzhledem k nedostatku finančních prostředků zrušena a nelze zvyšovat rozlohu v opatření do odvolání.

Nastavení plateb

Výše plateb a vývoj je znázorněn v tabulkách v příloze č.2.

Kalkulace plateb byly připraveny experty následujících institucí spolu s MZe:

- Jäneda Training and Advisory Centre
- Centre for Ecological Engineering
- Viidumäe Nature Reserve (expert na zalesněné louky)

MZe nemá jako v ČR instituci podobnou VÚZE, kterou by kalkulacemi pověřilo.

Všechny kalkulace vycházejí z metodiky kompenzace ztráty příjmů a dodatečných nákladů souvisejících s požadovaným způsobem hospodaření, který jde nad rámec zásad SZP a doplněný v některých případech o motivační příplatek.

Přístupy k tvorbě plateb

EFPS (Environmentally Friendly Production Scheme)

Ztráta příjmů - pokles výnosů plodin z důvodu dodržení požadovaného osevního postupu:

EUR/ha 33,27.

Extra náklady v důsledku dalšího školení, sestavení plánů hospodaření, provádění analýzy vzorků půdy a pastvy jsou EUR/ha 19,87.

Motivační příplatek je ve výši 10 %.

EFMS (Environmentally Friendly Management Scheme)

Ztráta příjmů – pokles výnosů plodin z důvodu tvorby travnatých pásů na okrajích polí, kolem cenných prvků krajiny, rozdělení polí větších než 30 ha + snížení hnojení: 14,45 EUR.

Extra náklady v důsledku dodržení pokryvu 30 % orné půdy během zimy, v důsledku dalšího školení, sestavení plánů hospodaření, sečení pásů: 15,80 EUR.

Ekologické zemědělství

TP: Ztráta příjmů v důsledku nižších výnosů – odhad 30 % 41,64 EUR.

Extra náklady na další školení, plánování, certifikaci, zapravení hnojiv a přebudování stájí

32,28 EUR.

Orná půda:

Ztráta příjmu v důsledku nižších výnosů (30 % včetně odpočtu úspory za snížené vstupy) a v důsledku předepsaného osevního postupu 78,34 EUR.

Extra náklady na další školení, plánování, certifikaci a zacházení s hnojivou 16,3 EUR.

Zelenina, byliny a ovoce:

Ztráta příjmu v důsledku nižších výnosů 235,55 EUR.

Extra náklady na další školení, plánování a certifikaci 4,99 EUR.

Založení, obnova a údržba kamenných zídek

Založení zídky do 70 cm:

Ztráta příjmu z plochy 0,11 EUR, extra náklady na vybudování 13,42 EUR a údržba během pěti let 1,52 EUR ročně.

Založení zídky vyšší než 70 cm:

Ztráta příjmu z plochy 0,11 EUR, extra náklady na vybudování 16,88 EUR a údržba 1,52 EUR

ročně.

Obnova zídky do 70 cm:

extra náklady na obnovu 11,58 EUR a údržbu 1,52 EUR ročně.

Obnova zídky vyšší než 70 cm:

extra náklady na obnovu 13,10 EUR a údržbu 1,52 EUR ročně.

Údržba zídky 2,43 EUR ročně (více pracné v prvním roce).

Management polo-přírodních stanovišť

Podle místních expertů je povoleno jak sečení, tak pasení (s výjimkou „lesnatých luk“), a proto i podpora pro jednotlivé lokality je shodná. Stejná podpora je také racionální z důvodu nemožnosti vymezení hranic těchto lokalit – těžko vymežitelné v přírodě.

Tedy průměrné extra náklady a ztráta z příjmů pro většinu stanovišť jsou 89,4 EUR.

Pro lesnaté louky extra náklady 247,08 EUR a od druhého roku 199,79 EUR.

Lokální ohrožená plemena

Platba na koně je EUR 162,97. Jelikož při výpočtu platby nelze uplatnit srovnání poklesu produkce – jiný smysl chovu koní, byl obhájen přístup, že platba se rovná celkovým nákladům na chov koně. Důvodem je nutnost udržení chovu. Náklady tedy zahrnují plné částky na krmení, práci, veterinární služby, ustájení atd.

Platba na krávu je EUR 173,41. Platba založena na srovnání nákladovosti s jinými plemeny; stará plemena vychází nákladově náročnější s nižšími přírůstky.

Meziplodiny (doslovný překlad: rostlinný pokryv v zimě)

Dodržení 30 % ploch orné půdy pod pokryvem během zimy: dostupné jen pro farmáře, kteří mají méně než minimálně 0,5 LU/ha. Vzhledem k tomu, že se předpokládá pěstování ozimů na cca 20 % plochy, musí farmář navíc založit porost na 10 % a předpokládá se prodej sena v první seči. Snížení příjmu 12,25 EUR minus tržba za seno 5,44 EUR, tedy platba je 6,81 EUR.

Dodržení 50 % ploch orné půdy pod pokryvem během zimy: farmář musí založit porost na 30 % plochy. Snížení příjmu 36,75 EUR minus tržba za seno 20,97 EUR, platba je 15,78 EUR.

Přístup degresivní platby není v Estonsku již využíván. Tento přístup byl dříve využíván u opatření EFPS a EFMS. Důvodem k jeho uplatnění byl limit finančních prostředků v rozpočtu a také preference malých farem. Z důvodu politického rozhodnutí, aby AE opatření v rámci RDP bylo dostupné všem bez bariér, byla degresivní platba zrušena. Avšak dle názoru expertů by byla degresivní platba dle velikosti farmy vhodná a shodně by ji všichni přivítali.

V Estonsku jsou současně některé AE opatření podporovány z národních zdrojů. Jedná se o opatření managementu polo-přirozených stanovišť (zdroj MŽP a pouze zacíleno na chráněná území) a opatření na podporu ohrožených národních plemen (krav) ze zdrojů státní pomoci MZe. Obě opatření je v plánu začlenit do RDP a čerpat prostředky z EU.

Tabulka 6: Finanční kostra pro celý RDP 2004–2006, v cenách 2004, EUR‘000,000

	EU dotace	kofinancování	Celkem	Podíl (%)
Podpora LFA	27,6	6,9	34,5	18,34%
Podpora AE	45,81	11,46	57,27	30,44%
Podpora zalesňování	8,56	2,14	10,7	5,69%
Podpora restrukturalizace farem	10,59	2,65	13,24	7,04%
Podpora implementace EU standardů	32,36	8,1	40,46	21,50%
Doplňková podpora k přímým platbám	20,66	5,17	25,83	13,73%
Technická pomoc	3	0,76	3,76	2,00%
SAPARD	1,92	0,48	2,4	1,28%
Celkem	150,5	37,66	188,16	100,00%

AE mají 30 % podíl na celkovém rozpočtu. Estonsko dává prioritu ochraně životního prostředí v podobě AE opatření, LFA a podpoře „meeting standards“. Více než polovina rozpočtu je alokována mezi tyto tři tituly.

Za důležité považují, že Estonsko je jednou z prvních zemí CEE, která vyplatila platby za AE ještě koncem roku 2004. V České republice platby probíhaly v únoru, v Maďarsku a Polsku bylo zpoždění ještě větší.

3. Administrace

Vymezení žadatelů

AE platby jsou dostupné FO a PO, společností založeným podle občanského práva (civil law partnership) a ostatním sdružením osob bez statutu právnické osoby (nevládní organizace a asociace aj.), které jsou zapojeny do zemědělství a užívají nejméně 1 hektar zemědělské půdy, splňují podmínky Zásad SZP v celém podniku a splňují požadavky AE opatření, do kterého se hlásí. Vstup do opatření je dobrovolný, po podání žádosti o vstup do AE souhlasí žadatel s podmínkou plnit požadavky AE opatření po 5 let.

- Podporu nemohou čerpat obce, nelze ji čerpat na státní půdu a lze ji uplatnit pouze na půdu v evidenci jako půda zemědělsky využívaná (nelze žádat na půdu opuštěnou)
- Žadatel musí být zaregistrován jako osoba hospodařící v zemědělství (přihlášena k dani z půdy)

Termín pro přijímání žádostí o vstup do AE je stanoven od 2.5. do 27.5. každý rok. V Estonsku je shodný termín pro podání žádosti o vstup do opatření na následujících 5 let i pro podání žádosti o

dotaci. Dle názoru ARIB (platební agentura) není toto řešení vyhovující a přivítal by rozdělení termínu (kapacitní důvody).

Objem přijatých žádostí:

Před vstupem do EU řešil ARIB cca 5 000 žádostí o národní dotace. Od 2004 ARIB zaznamenal čtyřnásobný nárůst až na 19 000 žádostí. Tento počet zahrnuje všechny typy žádostí, tj. SAPS, AE, LFA i jiné. Z tohoto počtu připadá jen na AE zhruba třetina - cca 6 500 žádostí.

Při srovnání úspěšnosti implementace AE z pohledu plochy, která do AE byla zařazena, vstoupilo do AE téměř 56 % veškeré zaevidované zemědělské půdy. Plocha v AE činila 502 858 ha, plocha zaevidovaná k SAPS dosáhla cca 900 000 ha. Přitom v roce 2004 byly implementovány pouze 3 z 9 navrhovaných opatření.

Vstup do jednotlivých opatření byl nevyrovnaný. Do ekologického zemědělství vstoupilo pouze 73 % očekávané plochy, u opatření na ochranu ohroženého plemen koně došlo k nárůstu o 29 % a do základního opatření EFPS vstoupilo dvakrát více pozemků, než bylo očekáváno. Celkem došlo k nárůstu o 52 % v plochách proti očekávání MZe.

Proces kontrol a zapojené instituce

V Estonsku funguje MŽP a MZe zvlášť.

EFPS

Kontrolu provádí pouze ARIB.

Ekologické zemědělství

Kontrolní činnost je administrována ARIB v součinnosti s kontrolní institucí (u nás KEZ o.p.s.), zde jde o státní instituci typu ÚKZÚZ (Plant Production Inspectorate)

Každý žadatel o EZ musí být zaregistrován u kontrolní instituce. Žádost o vstup do AE opatření (platbu za EZ) podává žadatel u ARIB, který seznam těchto žadatelů posílá kontrolní organizaci ke kontrole registrace. Kontrolní organizace provádí kontrolu všech ekologických zemědělců (dodržování zákona o EZ). Pouze v případě podezření posílá kontrolní organizace údaje na ARIB, aby udělal kontrolu na farmě a rozhodl o redukci dotací.

Založení, obnova a údržba kamenných zídek

Kontrola je administrována ARIB v součinnosti s úřadem na ochranu národního dědictví (Heritage Conservation Board).

Úřad určí / schválí vhodné místo a materiál pro založení, obnovu a údržbu zídek; vhodný návrh / vzhled zídky v jednotlivých regionech a tyto informace zašle zemědělci. Žadatel přikládá tento dokument spolu s žádostí o AE na ARIB.

Výsadba a údržba rozptýlené zeleně

Kontrola je administrována ARIB v součinnosti s úřadem pro pozemkové úpravy (land improvement bureau) a MŽP.

Podmínkou pro výsadbu rozptýlené zeleně je plán / nákres schválený místním úřadem pro pozemkové úpravy a místním orgánem ochrany přírody. Žadatel doloží tento schválený plán spolu s

žádostí o AE na ARIB.

Management polo-přírodních stanovišť

Kontrola je administrována ARIB v součinnosti s MŽP.

Žadatel navštíví místní orgán ochrany přírody a obdrží potvrzení o typu managementu, který je nutný pro hospodaření na daném stanovišti. Typ stanoviště a metody hospodaření a údržby o stanoviště jsou také specifikovány. Stanoviště je zakresleno na celkové mapě farmy, kterou žadateli vydá ARIB. Žadatel doloží tuto mapu s nákresem stanovišť spolu s žádostí o AE na ARIB.

Ochrana místních ohrožených plemen

Kontrola je administrována ARIB v součinnosti s veterinárním úřadem (Veterinary and Food Board).

Žadatel podá žádost o vstup do AE na ARIB. ARIB předá seznam žadatelů spolu s údaji o počtech zvířat ohrožených plemen dodaných zemědělcem na veterinární úřad k ověření.

Skot (Estonské plemeno) musí být v registru zvířat a v knize chovu, kterou spravuje pověřená osoba veterinárním úřadem (seznam ohrožených národních plemen). Koně (Estonské plemeno) musí být čistokrevní, řádně identifikovány a vedeny v plemenné knize spravované opět pověřenou osobou veterinárním úřadem. Úřad překontroluje data a zašle výsledek kontroly na ARIB.

Sankce

Sankce jsou stanoveny v souladu s článkem 30–32 nařízení (EC) No 2419/2001.

ARIB snižuje dotace v případě porušení požadavků Zásad SZP, a to dle pravidel stanovených v národní legislativě.

Pokud žadatel nedodrží Zásady SZP, výše platby je mu snížena o 10 % za každé porušení Zásad SZP. Pokud nastanou tři a více porušení Zásad, žadatel nedostane žádnou dotaci.

Pokud výše dotace klesne o více jak 50 % z důvodu porušení Zásad, žadateli je dotace odmítnuta a musí si požádat znovu následující rok.

---

4. Poradenství

Poradenství je státem podporováno od roku 2001, kdy ARIB začal vyplácet podporu individuálním poradcům na základě žádosti.

Tabulka 7: Vývoj poradenství

Rok	Limit	Příjemce podpory	Počet proplacených žádostí
2001	200 EUR	Poradce	1410
2002	200 EUR	Poradce	1134
2003	n.a.	Zemědělec	747
2004	600 EUR	Zemědělec	n.a.

Model poradenství:

Dříve: Podpora za poradenství byla vyplácena přímo poradci na základě předepsané dokumentace (smlouva s farmářem, jasně stanovená cena a předmět poradenství). ARIB vedl evidenci a zajišťoval, aby na jednotlivé farmáře nebylo vyplaceno více, než byl limit.

Dnes: Podpora je vyplácena přímo farmáři. Farmář si musí požádat o tento státní příspěvek na poradenství u ARIB, opět na základě dokumentace (smlouvy s poradci, cena a předmět poradenství a jméno certifikovaného poradce).

Z počátku zde existovala podpora i tzv. projektového poradenství, kdy podpora byla vyplácena svazu zemědělců (ECAC = Estonia Chamber of Agriculture and Commerce, něco jako naše Agrární komora), který organizoval školení pro skupinu zemědělců dle jejich poptávky (dle požadovaného tématu). V roce 2001 proběhlo 147 skupinových školení s účastí 3 368 lidí. V roce 2002 to bylo 156 školení a 3 608 účastníků. Bohužel se zjistilo, že úroveň školení je rozdílná a finance jsou čerpány i na jiné potřeby v rámci svazu/komory.

V Estonsku převažuje poskytování poradenství soukromými poradci. Existuje tu seznam atestovaných poradců cca 100, kteří jsou nyní recertifikováni a pouze tito mají možnost být nepřímo dotováni státem. Farmář, který využije jejich služby, si může požádat o dotaci na část nákladů za jejich poradenství. Jsou zde samozřejmě i jiní poradci bez certifikace.

Dle odhadu je dnes v Estonsku cca 30 certifikovaných poradců v oblasti AE, kteří již prošli školením v dané oblasti.

Na otázku „Jak je dnes kontrolována kvalita dotovaných poradců“ zazněla upřímná odpověď, že zatím nijak a hodlají to řešit v budoucnu.

Navíc je od roku 2004 v rámci některých složitějších AE požadavek školení jako jedné z podmínek účasti (cca 12 hodin v prvním roce). Náklady na školení jsou zemědělcům kompenzovány v platbě za AE opatření.

Avšak názor školitele je, že mnohem efektivnější je individuální poradenství, kdy se zemědělec ptá na to, co ho trápí. Takové poradenství by bylo mnohem zajímavější pro farmáře, efektivnější a více zaměřeno na aktuální problémy konkrétní farmy. V rámci společných školení se část zemědělců nudí, nepřikládá přednášce význam a pak mají tyto akce minimální efekt.

---

5. EAFRD

V Estonsku zatím nezačali s přípravou nového dokumentu na období 2007-2013. V plánu je první setkání pracovních skupin a první diskuse v druhé polovině roku 2005.

Existuje však seznam dříve implementovaných opatření i návrhy, které se do RDP nedostaly. Dle MZe zde nedojde k výrazným změnám v typu ani počtu opatření. Rádi by pokračovali v současných opatřeních a doplnili postupně pár nových, které se v důsledku nedostatku finančních prostředků nepodařilo spustit v roce 2005 (jak bylo plánováno).

NATURA 2000

Jasnější představa je o platbách v rámci oblastí NATURA 2000. V plánu bylo spustit tuto podporu již v roce 2005. ARIB již má vše připraveno ke spuštění, avšak pravděpodobně nedojde k implementaci dříve, než se vyřeší problém s rizikem nekontrolovatelnosti Zásad SZP. Dodnes není

jisté, zda ARIB zvládne zkontrolovat všech 17 požadavků Zásad u předepsaných 5 % žadatelů. Hrozba navrácení dotací je tedy vysoká.

Představa o platbě pro oblasti NATURA – jednotná platba na všechny plochy zařazené v Natuře. Chtějí využít podobný přístup jako u LFA, jen platba bude vyšší.

Platba pro LFA je cca 319 EEK (22 EUR/ha) a odhadovaná platba pro Naturu je cca 510 EEK (36 EUR/ha).

Mapování oblastí NATURA bylo dokončeno v květnu 2004. Estonsko má 66 ptačích lokalit a 509 území ochrany biotopů (SAC). Oblast NATURA pokrývá 542 965 ha (tj. 12 % celkové rozlohy státu). Většina dříve chráněných území (484 144 ha) je nyní zařazena do oblastí NATURA. A okolo 80 % území NATURA je umístěna v oblastech LFA.

Neproduktivní investice

Vzhledem k tomu, že diskuse o EAFRDu ještě v Estonsku nezačaly, je zde jen mlhavá představa o naplnění tohoto paragrafu. MZe předpokládá rozdělení některých současných AE opatření a zařazení do neproduktivních investic. Jde zejména o budování kamenných zídek, tvorbu rybníků, tůní a mokřadů, výsadbu rozptýlené zeleně atd. Činnosti jako údržba těchto krajinných prvků by zůstaly v AE.

Zajímavé poznámky k budoucím AE:

Je třeba si uvědomit, že v době nových opatření (2007) zde stále budou probíhat kontrakty uzavřené dříve (např. žádosti o vstup v roce 2006 do 2010), a proto:

- nebude zde dost prostředků pro nastartování velkého počtu nových opatření (je třeba odhadnout nutný rozpočet pro běžící smlouvy)
- potřeba řešit, jak nastavit podmínky AE opatření, aby byly dostatečně motivující pro vstup do pětiletého závazku znovu (nová opatření, příp. inovovaná musejí být dostatečně zajímavá, aby farmář vstoupil znovu)
- zamyslet se a řešit souběh starých a nových podmínek daného opatření (náročnost kontroly)
- umožnit přestupy do kvalitativně vyšších opatření
- povolit delší závazky než jen 5 let
- preferovat, aby závazky končily v jednom okamžiku (2013). Tím řešit situaci, kdy farmář vstoupí v roce 2006 a závazek mu trvá do roku 2010. Pokud bude chtít pokračovat, vstoupí do opatření v roce 2011 do 2015 a opět bude problémem souběh starých a nových podmínek.

Rakousko

1. Kontextový úvod

1.1 Základní informace o zemědělství

- v Rakousku je cca 136 000 zemědělských subjektů, které hospodaří na cca 2,25 milionech ha.
- mezi základní specifika rakouského venkova patří převažující počet menších farem, největší farmy mají převážně 200 - 500 ha (více tabulka v příloze č .1)
- dvě třetiny Rakušanů žijí na venkově
- v Rakousku je velké zastoupení vysokohorských poloh, dvě třetiny plochy země zaujímají Alpy.
- 47 % plochy Rakouska zaujímají lesy

1.2 Ochrana přírody

Ochrana přírody v Rakousku je v zákonodárství i v prosazování práva úkolem spolkových zemí. Právní situace je tedy charakteristická velkou různorodostí právní úpravy, která je také výsledkem specifických podmínek v jednotlivých spolkových zemích Rakouska. Provádění některých opatření jsou ošetřena některými ochrannými ustanoveními (úřední povolení). Zpravidla je přípustné pokračování dosud provozovaného zemědělského využití.

Chráněné oblasti a typ hospodaření v nich jsou vymezeny vyhláškami (akty správních orgánů). Nejdůležitějšími instituty v oblasti ochrany přírody jsou přírodní památky (něm. Naturdenkmal), oblasti ochrany krajiny (něm. Landschaftsschutzgebiete), oblasti ochrany přírody (něm. Naturschutzgebiete), přírodní parky (něm. Naturparken) a národní parky.

Při omezení původního využití umožňují spolkové země subjektům žádat o odškodnění. Silným nástrojem ochrany přírody je smluvní ochrana s uživatelem či vlastníkem. Národní programy na podporu vhodného managementu lokalit existují jen v omezeném množství. Naprostá většina podpor na péči o významná území pochází z evropských fondů, zejména zemědělských.

1.3 Základní standardy hospodaření

Základním standardem, který je povinný pro všechny žadatele v ÖPUL, a platí již od roku 1995, jsou pravidla Správné zemědělské praxe. Tyto zásady se skládají z pěti bodů, které se týkají limitů:

- použití dusíkatých hnojiv na orné půdě a TP
- použití kalů
- použití prostředků na ochranu rostlin
- hnojení v blízkosti vodních ploch (něm. Gewässern) a údržba krajinných prvků (něm. Landschaftselementen)

- chovu hospodářských zvířat

Bližší popis je uveden v příloze č. 2

Od 1.1. 2005 jsou s čerpáním přímých plateb spojeny nové povinné standardy tzv. Cross-Compliance (viz příloha č. 3). Tyto standardy vychází z dodržování vybraných právních norem, které se týkají ochrany životního prostředí, vody, zvířat atd. Co se týče ochrany přírody, je v rámci Cross-Compliance v Rakousku povinností posuzovat zásahy na farmě, jako jsou například poškozování krajinných prvků, změna vodního režimu nebo změny intenzity hospodaření. Každá zemská vláda však může tyto pravidla v území své působnosti dále upřesnit a modifikovat (Merkblatt 2005).

---

2. Systém agroenvironmentálních opatření

2.1 Zacílení opatření

Cíle programu ÖPUL jsou následující (LEBENS MINISTERIUM 2000):

- Podpora zavedení nebo zachování takové produkce, která je v souladu se zlepšením životního prostředí, krajiny a jejich charakteristik, přírodních zdrojů, půdy a genetické rozmanitosti, a to ve prospěch celé společnosti
- Podpora šetrných hospodářských praktik o nižší intenzitě (něm. geringer Intensität)
- Zachování ohrožené, zvláště hodnotné, zemědělsky využívané krajiny
- Zachování typické krajiny a historických charakteristik na zemědělské půdě
- Podpora zahrnutí faremního plánování šetrného hospodaření (něm. Umweltplanung) do zemědělských praktik
- Zajištění adekvátního příjmu pro zemědělce a zemědělské subjekty
- Příspěvek k ekonomickému vyrovnání a k uskutečňování cílů národní a společné zemědělské a zemědělsko-ekologické politiky (něm. Agrarumweltpolitik).

2.2 Popis systému

Opatření jsou nabízena zemědělským subjektům v následujících kategoriích:

1. v celém Rakousku, bez regionálních úprav titulů
2. v celém Rakousku, s regionálními úpravami detailní nabídky podporovaných činností (jedná se o tituly Péče o ekologicky hodnotné plochy, Nové zakládání krajinných prvků a Maloprostorové struktury hodné zachování, kterým se souhrnně říká Opatření na ochranu přírody a které jsou aplikovány zejména pomocí plánu hospodaření), detailněji se o nich zmiňují následující kapitoly.
3. jen v některých spolkových zemích (Solnohradský regionální projekt na ochranu podzemních vod a zachování zeleně, Ökopunkte v Dolním Rakousku, Projekty pro preventivní ochranu spodní vody)

Charakteristika agroenvironmentálních opatření

Agroenvironmentální opatření nebo-li Rakouský program podpory ekologického, extenzivního a přirozené prostředí chránícího zemědělství (ÖPUL) jsou součástí Programu rozvoje venkovského

prostoru (ÖPFEL). Právně se ÖPUL zakládá na zvláštní směrnici spolkového ministra zemědělství a lesnictví, životního prostředí a vodního hospodářství (spojené ministerstva zemědělství a životního prostředí) ÖPUL Sonderrichtlinie.

Pro období 2000-2006 je ÖPUL (agro-environmentální opatření) finančně nejnáročnějším opatřením. Podílí se na celkovém rozpočtu na rozvoj venkova z 61 %.

Skupiny opatření

Agroenvironmentální opatření ÖPUL pro období 2000-2006 se skládají z 31 opatření. Některá z nich v sobě skrývají další podopatření. Rozsáhlost opatření klade vysoké nároky na administrovatelnost. Opatření lze podle ekologických a ekonomických cílů shrnout do skupin:

1. Základní podpora

- a) Extenzifikační opatření
- b) Ekologické zemědělství
- c) Upuštění od vstupů zvyšujících výnosy na TP
- d) Upuštění od vstupů zvyšujících výnosy na orné půdě
- e) Omezení vstupů zvyšujících výnosy na TP
- f) Omezení vstupů zvyšujících výnosy na orné půdě
- g) Integrovaná produkce ovoce
- h) Upuštění od herbicidů v ovocnářství
- i) Integrovaná produkce vína
- j) Upuštění od herbicidů ve vinohradnictví
- k) Integrovaná produkce v zelenářství a pěstování bylin
- l) Integrovaná produkce okrasných rostlin
- m) Integrovaná produkce ve sklenících a foliácích
- n) Upuštění od regulátorů růstu
- o) Upuštění od fungicidů
- p) Upuštění od silážování v určitých oblastech

2. Protierozní opatření

- a) Pěstování meziplodin
- b) Ochrana polí před erozí
- c) Ochrana před erozí v ovocnářství
- d) Ochrana vinogradů před erozí

3. Opatření pro zachování kulturní krajiny a tradičních metod obhospodařování

- a) Udržování otevřené kulturní krajiny na svazích
- b) Vysokohorské hospodářství a pastevectví
- c) Chov a odchov ohrožených plemen zvířat

- d) Pěstování vzácných zemědělských kulturních rostlin
  - e) Zachování ovocných sadů
4. Opatření na ochranu přírody nebo-li flexibilní tituly na podporu biodiverzity a krajiny (opatření vztahující se k plánu hospodaření na konkrétní farmu)
- a) Maloprostorové struktury hodné zachování
  - b) Péče o ekologicky cenné plochy
  - c) Nové zakládání krajinných prvků
5. Zonální opatření
- a) Ökopunkte
  - b) Solnohradský regionální projekt na ochranu podzemních vod a zachování zeleně
  - c) Projekty pro preventivní ochranu spodní vody

Zdroj: ÖPUL Sonderrichtlinie, pracovní překlad autora

- Stručné charakteristiky jednotlivých titulů uvádíme v příloze č.4 a přehled čerpání prostředků dle jednotlivých titulů a další statistiky uvádíme v příloze č. 5.
- Zejména Základní podpora a Extenzifikační opatření měly prvotně za cíl finančně podpořit farmáře
- díky Cross-Compliance bude nutné do budoucna zvýšit minimální standard šetrného hospodaření, což způsobí, že se zúží prostor pro obhajitelnost některých nenáročných Extenzifikačních opatření. Farmář bude nucen k šetrnějším praktikám těmito přísnějšími standardy. Jedním ze způsobů, jak některá opatření nadále před Evropskou komisí obhájit bude dle W. Suskeho zvýšení nároku na zemědělce, nebo-li Extenzifikační opatření budou muset přinést ještě další environmentální efekt (např. ponecháním neobdělávaných okrajů pole, ponecháním nepokosených okrajů či částí luk pro zvýšení druhové diverzity porostu atd.), tyto řešení jsou připravovány v rakouské pracovní skupině k EAFRD (viz schéma na obrázku č. 1).

Rozsah řešených problémů

Opatření v agroenvironmentálních programech ÖPUL vybízejí k šetrnějšímu hospodaření na orné půdě, vinicích, sadech a travních plochách. V rámci titulu Péče o ekologicky cenné plochy je možná i podpora extenzivního hospodaření na rybnících. Vše je podporováno z prostředků EU (ÖPUL Sonderrichtlinie).

V titulu Základní podpora je součástí farmářova závazku i pečlivé zacházení s rozptýlenou zelení. Rozptýlenou zelení se rozumí dle přílohy nařízení LEBENS MINISTERIUM (2000): Stromořadí, svahy příkopů a náspů, jednotlivé stromy rostoucí mimo les, polní zeleň, polní meze, vlhké louky, remízky a křoviny, velmi malé vodní útvary, hromady kamení vysbíraného z polí, společenstva rákosin, porosty rákosu, kamenné zídky, suchomilná travinná společenstva, břehové porosty dřevin a luční potoky, louky v ovocných sadech (jsou-li zařazeny do agro-environmentálních opatření nebo pokud jsou charakteristickým prvkem dané krajiny). Při posuzování jednotlivých stromů rostoucích mimo les je rovněž zohledňován krajinnotvorný charakter. Ukládaná povinnost se dotýká i řady krajinných prvků, které nejsou zákonem chráněny.

Pod pojem „pečlivé zacházení“ zahrnují zejména následující body:

- zákaz používání hnojiv a prostředků ochrany rostlin (ani ve výšce korun stromů)

- zákaz vyorávání či vyhrabávání pařezů, zejména u dřevin, které mohou z pařezů obrážet.
- zákaz nepřiměřeného ořezávání dřevin
- zákaz vypalování vegetace (jak ve vegetačním období, tak i mimo něj)
- dále u všech krajinných prvků, které byly zahrnuty do některého projektového opatření, platí podmínky pro péči a obhospodařování, jež byly stanoveny v rámci příslušném schvalování projektu

Žadatelé

Fyzické osoby, právnické osoby s podílem obecné společnosti (obce) do 25 %, které podnikají v zemědělství. Žadatelem mohou být i nevládní organizace.

2.3 Popis přípravy systému

Identifikace příčin problémů

Příprava ÖPUL 2000

Na počátku současné podoby ÖPUL nestála zevrubná identifikace problémů, na kterých by se vystavěla potřebná opatření. Opatření nebyla zaměřena na řešení konkrétního problému, cíle byly formulovány spíše obecně a někdy i účelově.

Současná podoba agroenvironmentálních opatření v Rakousku se postupně vystavěla na tradičních podporách zemědělským subjektům. Neskrývaným cílem politiky bylo v maximální míře využít evropských dotačních prostředků na podporu zemědělských subjektů a zvyšování jejich konkurenceschopnosti prostřednictvím Základní podpory a plateb na Extenzifikační opatření. Některá opatření jsou výsledkem zájmu zemědělských subjektů, například podpora integrované produkce. Cílení programu a identifikace problémů bylo postupné. Postupem času si získávaly stále větší prostor cílené tituly na podporu ochrany přírody a krajiny. Nejvýznamnějším z nich jsou Opatření na ochranu přírody nebo-li flexibilní tituly na podporu biodiverzity a krajiny (opatření vztahující se k plánu hospodaření na konkrétní farmu).

Deficit jasného zacílení opatření na řešení problémů se dnes v Rakousku odráží v obtížném hodnocení účinnosti stávajících agroenvironmentálních opatření.

Z hlediska ochrany přírody je často nejdůležitější udržet na lokalitách s vysokou přírodní hodnotou dosavadní způsob hospodaření, díky němuž se zachovala cenná stanoviště. Největším ohrožením těchto lokalit je úplné upuštění od jejich obhospodařování.

Příprava ÖPUL 2007

Dnes je při přípravě nového programového dokumentu vnímána potřeba informací o vlivu a výsledcích ÖPUL. V procesu evaluace je však stále prostor na zlepšení.

Pro potřeby vyhodnocení stávajícího ÖPUL a přípravu nového programového dokumentu byla vypracována hodnotící zpráva, která by měla identifikovat vlivy agroenvironmentální politiky a poukázat na možná místa pro změnu pravidel. Hodnotící zpráva za rok 2003 se skládá z výsledků 16 studií, které byly zadány ministerstvem zemědělství a životního prostředí (Evalurierungsbericht 2003). Seznam názvů vypracovaných studií je uveden v příloze č. 6. Výsledky jsou však dle L. Webera spíše nepřesvědčivé a obecné.

Zpětná vazba od zemědělců u Opatření na ochranu přírody byla zjišťována dotazníky (KNOLL

2003, KNOLL 2004).

Z Bruselu do Vídně zaznívá volání po lepším zacílení opatření na řešení problémů a na zajištění dostatečného environmentálního přínosu opatření. Tím by bylo ulehčeno i budoucí hodnocení účinnosti stávajících titulů.

Navržení změn hospodaření

Co bylo třeba vědět pro navržení vhodných změn

Při přípravě návrhů opatření vycházeli spíše než z odborných studií, které by stanovily problémy a opatření na jejich řešení, ze zkušeností jednotlivých expertů, kteří se přípravy agroenvironmentálních programů účastnili. Tedy alespoň u těch opatření, které nebyly pokračováním některých zavedených podpor a nebo nebyly zavedeny na základě poptávky určité skupiny producentů (př. integrovaná produkce).

Často se navazovalo na některé podpory do ochrany přírody, se kterými byla zkušenost v některých spolkových zemích, a přenesly se do národního programu. Byla již známa akceptace zemědělců.

Pro určení vhodného termínu seče u druhově bohatých luk (po odkvětu vybraných druhů trav) zkouší pilotně s vybranými farmáři určovat termín dle fenologie rostlin na louce. Zpracování metodiky a testování provádí poradenská kancelář LACON.

Pro zkušenosti se obrací i na zahraniční odborníky - př. na pana Weitera Dietela ze Švýcarska, odborníka na ekologii travních porostů.

Obecně uznávaným cílem číslo jedna z hlediska ochrany přírody na TP je na jedné straně udržet obhospodařování cenných, druhově bohatých luk a na druhé straně zabránit jejich ničení příliš intenzivní sečí (rozšířené je sekání louky pro siláž - 3 a více sečí ročně).

Zajímavým podkladem pro navržení změn hospodaření a jejich efektu na zemědělce je studie ASCHENBRENNER, G. (2002), která identifikuje podrobněji několik druhů přístupů k zemědělskému hospodaření a z něho plynoucích přístupů k ochraně přírody a krajiny. Tyto „farming styles“ jsou ve studii rozděleny do následujících kategorií:

- zemědělec optimalizující výnos
- zemědělec optimalizující příjmy z podpor
- zemědělec inovativní
- zemědělec tradicionalista
- zemědělec idealista
- zemědělec hospodařící na vedlejší úvazek
- zemědělec „z donucení“, „truchlič“ a „frustrovaný“
- zemědělec socialista

U každého stylu hospodaření jsou rozpracovány následující otázky:

- styl uvažování a motivace
- ekonomická situace
- postoj k zemědělství

- postoj k ochraně přírody
- vnímání krajiny
- působení na krajinu

Identifikace vhodného místa pro akci

Primární informace byly získány od (místních) znalců a expertů, kteří znají problémy a uměli navrhnout, jakým způsobem je nejvhodnější je řešit

Některá z opatření (cílená například na podporu ponechávání úhorů) byla ještě před programem ÖPUL rozpracována a praktikována na úrovni některých spolkových zemí a financována z jejich rozpočtu (např. v Dolním Rakousku). Motorem vzniku a provozování (práce s farmáři, osvěta) těchto opatření byla poradenská kancelář DISTELVEREIN, která se později po v rámci programu ÖPUL stala poradenskou kanceláří, která vypracovává plány hospodaření pro Opatření na ochranu přírody (opatření vztahující se k plánu hospodaření na konkrétní farmu). Akceptaci opatření mezi farmáři usnadnilo několik charismatických nadšenců z řad zemědělců - myslivců, kteří byli znepokojeni poklesem zvěře díky ztrátám jejich prostředí a spolupracovali na organizování diskusí v komunitě, školení a přednášek. Opatření bylo jednoduché a pro farmáře přijatelné. Před programem ÖPUL bylo opatření financováno z prostředků grantu vlády Dolního Rakouska.

U opatření na ochranu přírody se preferuje dát nemalé finanční prostředky na poradenské služby, kdy se uplatní znalost expertů místních podmínek, management se dle toho upraví individuálně. Tito odborní poradci mohou při návrhu zohledňovat znalosti lokálních podmínek, znalosti historie oblasti, podmínek půdních, klimatických. Farmářům vyhovuje přizpůsobení managementu jim na míru. Podílí se na spolufinancování služeb poradců, a to 7 euro na ha plochy.

Uplatňovaný management

Navrhovatelé programu ÖPUL, kteří se podíleli zejména na přípravě opatření do ochrany přírody, se snažili využít pro navrhování managementu přijatelného pro farmáře vyjít ze zkušeností odborníků nebo poradenských center, které jsou s farmáři v kontaktu. U nabídky Extenzifikačních opatření nebo Základní podpory nebyl důvod se obávat nepřijatelnosti navrhovaných opatření vzhledem k již výše zmíněným důvodům.

Většinou je použit u opatření celofaremní přístup z důvodu kontrolovatelnosti (př. z účetnictví zjistí množství používaných hnojiv, množství VDJ na ha,...).

U Extenzifikačních titulů vyšel požadovaný management spíše z předešlých podpor, na které se navázalo, nebo z poptávky zemědělských subjektů. U Opatření na ochranu přírody je management přizpůsobován možnostem zemědělských subjektů. Poradci na farmě spolu s farmářem vyberou vhodnou sadu opatření z hlediska možností farmáře a přírodních hodnot obhospodařovaných ploch.

Přijetí navrhovaného způsobu hospodaření zemědělci

U některých opatření bylo zaznamenáno velmi nízké přijetí ze strany farmářů v některých regionech (např. mulch seeding, zatravňování).

Důvodem k nízkému vstupu zemědělců do programu, a tudíž i nedostatečnému řešení problému v oblasti je dle dotazovaných odborníků nejčastěji:

- a) produkční zaměření farmy

b) velikost farmy

c) informovanost

ad a)

V okolí Vídně jsou zemědělské subjekty specializovány na produkci na orné půdě, nemají většinou živočišnou produkci. Nejvhodnějším řešením pro lokality postižené silnou erozí by zde bylo zatravnění (dle J. Frühaufa vhodné i pro ptáky v zemědělské krajině). Farmy jsou ale limitovány svým produkčním zaměřením. Neměly by využít pro travní porost. Toto omezení jim však nebrání vstoupit do jiného, i když méně účinného protierozního opatření, například Pěstování mezíplodin. Ptačím populacím pomohou např. úhory.

Více informací viz také ASCHENBRENNER, G. (2002).

ad b)

Dle dosavadních zkušeností zachází větší farmy (200 - 500 ha) šetrněji s používáním hnojiv a chemických přípravků, protože si dokáží spočítat, jaké maximální množství se ještě vyplatí použít. U větších subjektů je také výhoda v tom, že nejsou nuceni plně využívat všechny obhospodařované plochy a jsou ochotni některé vyčlenit na opatření, jako jsou úhory, zatravnění atd. Manažeři těchto podniků mívají i lepší vzdělání a lépe chápou současné ekologické problémy hospodaření.

ad c)

V případě posunu termínu seče, může nízká informovanost farmářů, ale i veřejnosti (př. na vesnici) vést k odmítnutí provádění takového opatření. Zemědělec může být kritizován veřejným míněním za to, že se o louku nestará a zanedbává ji.

ad a,c)

Mulch seeding má, pokud uplatňováno v širším měřítku, velmi výrazný pozitivní přínos na snížení eroze. Otázka proč je akceptace ze strany zemědělců nízká, není ještě plně zodpovězena. Zřejmě hraje největší roli informovanost a struktura farmy. Malá intenzivní farma má větší problémy změnit některé způsoby hospodaření. Pokud jsou úzce zaměřeni (př. chov prasat) a rozloha orné půdy právě pokrývá nároky na zajištění krmení, prostor pro změny hospodářských praktik je malý.

ad a,b)

V případě malého soukromého zemědělce, který má velikost TP právě pokrývající potřebu chovaných hospodářských zvířat, nebude ochotný vzdát se části produkce TP ve prospěch posunu termínu seče.

Pro další období bude nutné zemědělce lépe informovat o přínosech opatření. O diferenciaci plateb dle regionů (zvýšit platby kde nízká akceptace) se zatím z administrativních důvodů neuvažuje.

Dle W. Suskeho by bylo vhodné zaměřit se ve studiích detailněji na typy zemědělského hospodaření a na prostor, který mají ke změnám k šetrnějšímu hospodaření.

Cílenost a účinnost opatření

Účinností opatření se zabývají EVALURIERUNGSBERICHT (2003). Seznam studií je uveden v příloze č. 6.

Podle názoru Johannese Frühaufa z BirdLife Austria studie ukazují, že na populace ptáků

zemědělské krajiny mají daleko významnější vliv jednoduchá opatření, která se podaří prosadit na rozlohou a početností významných plochách. Jedná se zejména o uvádění půdy do klidu („set-aside“ - 10 % set-aside je povinné pro získání jakékoliv dotace) nebo ponechání úhorů. Existují některá cílenější opatření na podporu ptáků, která však díky nízkému vstupu pozemků do opatření nemají významnější vliv na populace.

Uvědomují si, že u některých opatření, zejména pokud jsou cíleny na erozi nebo ptáky v zemědělské krajině, je pro výraznější efekt rozhodující zapojení výrazného množství ploch do opatření. Proto u opatření Nové zakládání krajinných prvků plánují pro programové období 2007 - 2013 jistá zjednodušení (viz kapitola 5.1.).

V případě agroenvironmentálního opatření Integrované produkce vína upozorňuje J. Frühauf a W. Suske, že dle jejich názoru dochází k neefektivnosti vynakládaných prostředků na toto opatření. V Dolním Rakousku dle jejich zkušeností vstupuje do tohoto opatření typ zemědělců, kteří takto hospodařili ještě bez podpory a v tomto typu hospodaření by pokračovali i bez podpory, neboť preferují ekonomické využívání chemických látek. Typ hospodaření, které titul Integrovaná produkce podporuje, je tedy velmi ekonomický a pro farmáře přínosný i bez dotace. Přínos pro spotřebitele je nečitelný, je nejasné oddělení integrované produkce od konvenční.

Dále upozorňují, že dle jejich názoru je u populárních Extenzifikačních opatření nejasná otázka efektu. Často by docházelo u farmářů ke snižování vstupů i z toho důvodu, že je to pro farmáře ekonomičtější varianta. (Výnos z prodané produkce by na velké množství vstupů stejně nestačil.)

Dle J. Frühaufa má opatření Ochrana vinohradů před erozí negativní efekt na biodiverzitu. Největší biodiverzitu má na vinohradech otevřená nezatravněná půda. V rámci protierozního opatření se zatravnjuje. Teplomilné druhy hmyzu vázané na toto prostředí jsou tím poškozovány.

Zvolený způsob zacílení opatření (vytvoření systému)

Základní informace uvádíme v kapitole Systém nabídky titulů, v této kapitole uvádíme doplňující komentář k tomuto rozdělení.

Následující schéma zařazuje jednotlivé skupiny do termínů používaných v ČR:

Obrázek č. 1: Schéma systému agro-environmentálních opatření

Pro celé Rakousko, bez regionálních úprav titulů	Horizontální opatření
Pro celé Rakousko, s regionálními úpravami detailní nabídky podporovaných činností (jedná se o tituly Péče o ekologicky hodnotné plochy, Nové zakládání krajinných prvků, Maloprostorové struktury hodné zachování, kterým se souhrnně říká Opatření na ochranu přírody a které jsou aplikovány pomocí plánu hospodaření)	Horizontální opatření – Titul flexibilní hospodaření
Jen v některých spolkových zemích (Solnohradský regionální projekt na ochranu podzemních vod a zachování zeleně, Ökopunkte v Dolním Rakousku, Projekty pro preventivní ochranu spodní vody)	Zonální opatření

Horizontální opatření

Jedná se zde o opatření s nižšími typy požadavků, bez vůdčích jasně deklarovaných cílů, které jsou pro farmáře relativně jednoduše splnitelná.

Dle studie BirdLife právě horizontální typy opatření vyhovují nástroji na zachování či zvýšení populací ptačích druhů zemědělské krajiny, neboť jsou aplikována na velkých plochách.

Pro žádnou z kategorií horizontálních opatření nebyly dopředu vybrány lokality, kde by měl zemědělec rozšířenou nabídku opatření (viz Ptačí lokality na TP v ČR). Pro tento přístup dle názorů kontaktovaných odborníků nebylo v Rakousku dostatek mapových podkladů o výskytu takovýchto druhů. Tyto informace jsou k dispozici až dnes z mapování území Natura 2000.

Horizontální opatření – Titul flexibilní hospodaření

Jedná se o velmi cílená opatření, která jsou schopna zajistit odpovídající péči všem kategoriím přírodně cenných lokalit. V praxi jsou nejpoužívanějším dobrovolným ekonomickým nástrojem na ochranu přírody, neboť jiné národní finanční zdroje ani administrativní zabezpečení v Rakousku ze strany spolkových vlád nebo federálních úřadů prakticky neexistuje.

Nabídka činností za které přísluší platba je velmi široká a je stanovena na konkrétní lokality na farmě odborným poradcem. Výběr je přizpůsoben přírodním podmínkám i možnostem zemědělského subjektu. Vše je nutné začít zařizovat rok předem podáním příslušného formuláře místním BK.

Farmář může vstoupit do Opatření na ochranu přírody buď s

- jedním pozemkem (blokem) nebo více bloky, které si určí
- s celou farmou, na kterou vypracuje ekolog Plán hospodaření (zemědělec pak musí do smlouvy někdy zahrnout až 10 ploch velmi cenných ploch, které určí ekolog,) za sepsání Plánu hospodaření dostává farmář bonusový příplatek
- nebo může být Plán hospodaření stanoven pro celou vesnici, nebo-li pro více farem v okolí, za sepsání Plánu hospodaření dostávají všichni dotčení farmáři bonusový příplatek

Dodatečné náklady s odbornými poradci jsou vyváženy vysokou kvalitou a variabilitou prováděných opatření.

Základní rámec těchto opatření je v příloze č. 4. Dále k nim ještě existuje příručka k výpočtu plateb. Každá ze spolkových zemí Rakouska má v této příručce svoji detailní nabídku opatření (činností) v rámci Plánu hospodaření, do kterých může farmář vstoupit (za které bude ohodnocen platbou).

Plány hospodaření u Opatření na ochranu přírody neboli flexibilní tituly vznikly z velké části ze zájmu zemědělců. Přišel-li se ekolog podívat jen na vybrané půdní bloky (v letech 1995 - 2000), kde si chtěl vzít zemědělec některá opatření z titulů Péče o ekologicky hodnotné plochy, Nové zakládání krajinných prvků nebo Maloprostorové struktury hodné zachování, často docházelo k tomu, že farmář žádal ekologa, ať z odborného hlediska zhodnotí přírodní společenstva a ekologické problémy na celé jeho farmě. Měli zájem o více informací. Individuální plány hospodaření při Opatření na ochranu přírody byly proto zavedeny od roku 2000.

Specifika podávání žádostí do Opatření na ochranu přírody

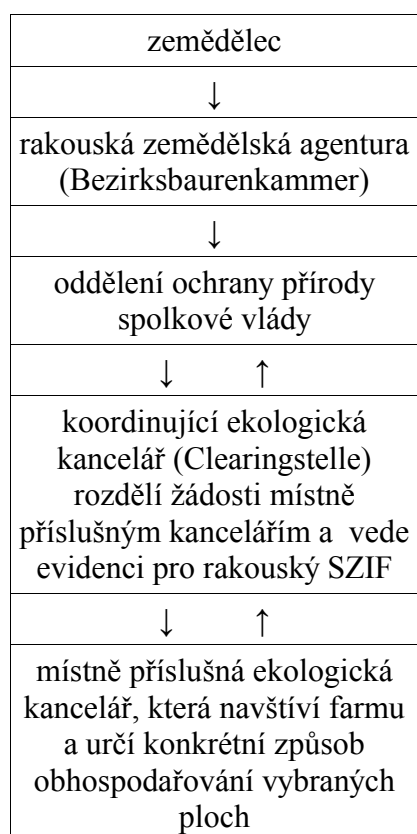
Žádost do Opatření na ochranu přírody musí zemědělec podat rok předem, než podepíše smlouvu, a

to do 31. března. Následně od dubna do srpna farmu navštíví příslušný odborný poradce (ekolog) a projde s farmářem celou farmu (většinou záležitost na 1-2 dny). Zemědělec poté během svého závazku je zván na různé informační semináře a další akce vztažené k agroenvironmentálním opatřením.

Během návštěvy odborného poradce (ekologa) projdou on a zemědělec všechny plochy farmy a dohodnou se na vhodném managementu (jednak z hlediska ochrany a vhodné péče o cenné lokality, řešení environmentálních problémů, tak z hlediska technických možností farmáře, situaci na trhu, jeho cíli a požadavky). Management na farmu tak určí ekologický expert a platbu určí z předem daných tabulek z příručky k výpočtům plateb.

Jedna organizace (office, která se zabývá životním prostředím) vystupuje pro každou spolkovou zemi v roli koordinátora všech ostatních odborných poradců (ekologických kancelářů), které jsou pověřeny poskytováním tohoto servisu zemědělcům. Vede též evidenci v databázi. Pracovně tady uvádím, že jde o „ekologické kanceláře“. V praxi se jedná většinou o soukromé podnikající subjekty, kteří nabízejí širokou škálu činností (př. vypracování EIA, plánů péče pro území Natura 2000, krajinné plánování, projekty LIFE, Interreg, monitoring, psaní studií, výzkum ...). Psaní plánů hospodaření pro ÖPUL a další vzdělávací akce je pro některé pouze sezónní činností.

Zjednodušený postup administrativního zpracování žádosti v Opatření na ochranu přírody

S kombinací horizontálního přístupu s flexibilním přístupem panuje dle dotazovaných odborníků v Rakousku obecná spokojenost a není důvod ke změnám.

Navržení plateb a financování

Výpočty provádí Kuratorium pro rozvoj venkova a zemědělské techniky.

Rakousko – 2. Systém agroenvironmentálních opatření

Pro Brusel připravili nejjednodušší možné kalkulace (bez detailů výpočtů), do plateb zahrnuli i motivační příplatek do 20 % výše platby.

W. Suske upozorňuje na možné komplikace při výpočtech plateb pro období 2007 - 2013 díky zavedení nových povinností z Cross-Compliance.

Díky zavedení Cross-Compliance budou revidovat výpočty plateb (například díky podmínce minimálně jedné seče bude třeba přehodnotit platby za kosení extenzivních luk).

Pro další období bude nutné zemědělce lépe informovat o přínosech opatření. O diferenciaci plateb dle regionů (zvýšit platby tam, kde je nízká akceptace) se zatím z administrativních důvodů neuvažuje.

Aby bylo možné udržet i do budoucna některé příplatky v rámci agro-envi je nutné najít aktivitu, kterou lze finančně ohodnotit. Uvažuje se například o příplatku farmářům za podíl na monitoringu některých druhů rostlin či živočichů (počet ozývajících se samců chřástala na jaře atd.). Nazývat se to bude jako příplatek za vyhodnocení a evaluaci (platba z článku 37).

U některých opatření je placeno farmáři dokonce za hypotetickou újmu, tedy za to co by mohl dělat, ale nedělá (např. že nezalesní extenzivní louku).

Degresivita plateb

Platby jsou degresivní (= modulation), neboť větší farmy mají klesající fixní náklady. V ekologickém zemědělství do 100 ha dostávají 100 % dotace, pak od 100 do 300 ha 92,5 % dotace, od 300 do 1000 ha jen 87,5 % a nad 1000 ha 82,5 % dotace. Pro ostatní tituly AEO podniky do 100 ha dostávají 100 % dotace, pak od 100 do 300 ha 85 % dotace, od 300 do 1000 ha jen 75 % a nad 1000 ha 65 % dotace. Degresivita je uplatňována i u LFA plateb. Jedná se o politické rozhodnutí, neboť většina farem je malých.

Tender

Tento systém v Rakousku není při výběru žádostí na agroenvironmentální opatření zaveden. Všechny přijaté žádosti musí být uspokojeny. Následkem tohoto přístupu došlo v loňském roce k vyčerpání všech alokovaných prostředků do roku 2006 financování ÖPUL. V roce 2005 a 2006 nebudou přijímány žádné žádosti do agroenvironmentálních opatření. Další šanci mají farmáři až od roku 2007. Dle J. Kneissla z AMA výběrový systém u žádostí podobný tenderu mají zavedený v Maďarsku. Rakousko určitý výběrový systém u žádostí již mělo, ale pro přílišnou složitost od něj ustoupilo. Pro zabránění podobné situace s finančním přečerpaním budou zřejmě raději ovlivňovat nabídku finančně náročných opatření.

---

3. Administrace

Platební agenturou akreditovanou od roku 1993 je AgrarMarkt Austria (AMA). V regionech spolupracují při administraci žádostí se zemědělskými komorami. Navázání státní instituce na soukromé subjekty je zde stejně jako v případě poradenských středisek u přípravy Plánu hospodaření typické pro rakouský přístup. Činnost těchto organizací je spolufinancována přímo zemědělskými subjekty, což zajišťuje určitý standard služeb.

Většina opatření má buď celofaremní charakter (týkající se orné, TP ostatních kultur a krajinných prvků), nebo se vztahuje na všechny pozemky určitého typu (u integrované produkce vinic se týká

všech vinic atd.)

Kontrolu dodržování závazků ze strany zemědělce v Opatření na ochranu přírody provádí AMA do výše 5 % vstupních farem, kontrolována je i činnost ekologických kanceláří (zřejmě nějakým podobným institutem, jako je u nás NKÚ).

Problémy byly se sladěním databází pro vedení údajů k Opatření na ochranu přírody, které se vedly individuálně v jednotlivých spolkových zemích. Od roku 2007 vytvoří AMA jednotnou databázi s centrálními údaji s čísly pozemků v registru bloků.

Administrativní náklady AMA jsou dle odhadů J. Kneissla nízké, na úrovni kolem 1 % celkových prostředků ÖPUL.

Při kontrolách AMA jsou dle J. Kneissla nejčastěji odhalovány nedostatky u nepřesného vymezení pozemků (přechod z černobílých ortofoto na barevné), u vedení povinných záznamů (hnojení, velké dobytčí jednotky na ha ...)

---

4. Poradenství

Poradenství zemědělců pro ÖPUL nabízí v největší míře zemědělské komory. Dle kanceláře KNOLL je zachování venkovského prostoru v dnešní podobě bráno jako velmi vážný cíl. Nepodceňují se ani detailní sociální otázky. Informuje se například i o tom, jak najít manželky pro zemědělce, neboť udržet mladé ženy na venkově se zdá být vážným problémem.

Při poradenství v rámci ÖPUL Opatření na ochranu přírody jsou nabízeny následující služby:

- doporučení k dosažení šetrného hospodaření, příprava plánu hospodaření, jako základu pro agro-environmentální smlouvu. Vypracování této smlouvy předchází důkladné seznámení poradce s přírodními hodnotami na farmě, s typem hospodaření a cíli farmáře (trvá 1-2 dny), do budoucna se uvažuje o finančních prostředcích z článku 22 nového nařízení k EAFRD
- příprava agroenvironmentální smlouvy
- vypracování informační složky o neživé složce (typy půdy, geologie, problémy např. s erozí....) a přírodním bohatstvím na území farmy (např. jaké významné druhy se na farmě vyskytují a jak je tam udržet)
- zábavně vzdělávací materiály např. k určování druhů rostlin na farmě se vyskytujících
- připravují osvětové brožury
- připravují školení a prezentace k šetrnému hospodaření a agro-environmentálním opatřením (účast je dobrovolná a je ohodnocena příplatkem k agro-envi opatření)
- pořádání zájezdů na „demonstrativní“ farmy, které jsou něčím zajímavé nebo progresivní

Vybrané kanceláře pro odborné poradenství na Opatření na ochranu přírody musely při výběru splnit minimální kritéria znalosti o ÖPUL, musely mít alespoň nějakou praxi v práci s farmáři a ochraně přírody, v ekologii a zemědělském hospodaření. Většinou se jedná o společnosti s širším spektrem zájmu. Vypracovávají např. hodnocení vlivů na životní prostředí, vypracovávají krajinné plány atd. Některé z nich před poradenstvím v ÖPUL byly zaangażovány na podobných grantech od federální vlády (př. kancelář DISTELVEREIN se podílela na grantu federální vlády na zvyšování úhorů na zemědělské půdě).

Poradenské kanceláře jsou kontrolovány koordinační kanceláří. Ty jsou pak kontrolovány federální

vládou. Spokojenost zemědělských subjektů se službami poradců jsou zkoumány studii (KNOLL 2003, KNOLL 2004).

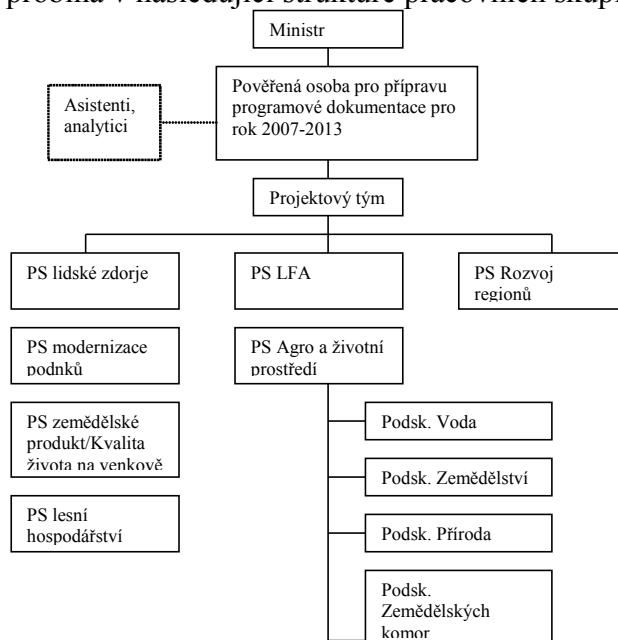
Finanční krytí z evropských fondů je zajištěno z článku 9 a 33 nařízení rady č. 1257/1999 o rozvoji venkova. Pro období 2007 - 2013 se počítá s využitím článků 22, 23, 24 a 55 nového nařízení pro čerpání prostředků z EAFRD.

Farmář za služby ekologů a za jejich návštěvu farmy platí (ale jen symbolickou částku), tyto peníze slouží na úhradu služeb koordinující ekologické kanceláře a na spolufinancování evropských prostředků za služby odborných poradců (ekologů).

Za účast na školeních a dalších vzdělávacích akcích, za přípravu faremní plánu hospodaření dostává farmář v rámci Opatření na ochranu přírody zvláštní příplatek

5. EAFRD

Příprava nových opatření probíhá v následující struktuře pracovních skupin (PS)

Co se týče harmonogramu, počítá se s dokončení prvního kola pracovních setkání v březnu 2005, další kolo setkání ke kalkulacím a dalším detailům v dubnu 2005, programový dokument paralelně se strategií by měl být dokončován v říjnu 2005, do konce roku by mělo být vše nachystáno pro ministra na cestu do Bruselu.

Z Bruselu se ozývá volání po větším environmentálním přínosu a efektu horizontálních opatření.

S ohledem na očekávané snížení rozpočtu ÖPUL pro období 2007 - 2013 se ozývají hlasy v pracovních skupinách na snížení rozpočtu pro horizontální opatření s nízkým environmentálním přínosem (Základní podpora, Integrovaná produkce,...) nebo rozšíření činností.

Aby byla obhájena existence některých méně přínosných Extenzifikačních titulů, budou zřejmě doplněny v těchto titulech pro období 2007 - 2013 další požadavky na zemědělce ve smyslu šetrného hospodaření a ochrany přírody. Existence Základní podpory je pro toto období nejistá.

Některé požadavky se objeví v Cross-Compliance.

Cross-compliance možná ovlivní do budoucna i možnost platit za kosení svažitých pozemků, neboť tam je podmínka seče minimálně jednou ročně.

U neproduktivních investic je nutné počítat s úhradou do 100 % uznatelných nákladů. Při navrhování opatření se počítá s využitím zkušeností z projektů LIFE Nature. Zaměření pouze na zemědělské a lesnické subjekty by bylo nedostatečné. V Rakousku považují za nutné, umožnit čerpání podpor v neproduktivních investicích i jiným subjektům (obce, spolky a sdružení...).

5.1 Návrhy změn v Opatření na ochranu přírody

Dle návrhu „ekologické“ pracovní skupiny k EAFRD by měli odborní poradci (ekologové) nově v rámci Opatření na ochranu přírody stanovovat tzv. žluté, modré a červené plochy.

- Červené plochy budou ty, kde farmář musí provádět ekologem navržený management (viz již zmíněná možnost označení až 10 zvláště cenných ploch s určením managementu).
- Na žlutých plochách si farmář bude moci vybrat, na kterém z této barvou vyznačených polí bude provádět určený management (př. není nutné ani žádané uvádět do klidu jedno pole po dobu 5 let, zemědělec si prostě ze žlutých ploch, které má na 20 ha, každý rok vybere 4 ha pro opatření).
- Často se objevovaly argumenty, že u všech opatření není návštěva ekologa nutná, hledá se prostor pro automatizaci, kterou se docílí navýšení rozlohy, kde se opatření budou provádět. Proto na období 2007 - 2013 v Rakousku navrhuje systém tzv. modrých ploch. Modré plochy budou oblasti (nebo př. povodí), kde je určitý způsob hospodaření žádoucí. Na těchto plochách pak odborní poradci (ekologové) přiřadí k vybraným (ne všem) parcelám určité vhodné činnosti (menu činností, ne jen jednu) ze kterých si farmář vybere. Stále zde ale není povinnost ze strany zemědělce do opatření vstoupit (viz v ČR opatření na údržbu TP s výskytem ptačích druhů chrástalů, bahňáků ...).

AMA by od 2007 měla zpřístupnit „ekologickým kancelářím“ svůj registr půdních bloků (i s čísly parcel dle katastru), což bude nutné hlavně pro modré plochy.

Návrhy nových opatření či změn ve stávajících se konzultují s vybranou skupinou farmářů (např. v Dolním Rakousku se jedná s 30 farmáři, nejde o provádění nových opatření, jen o konzultace)

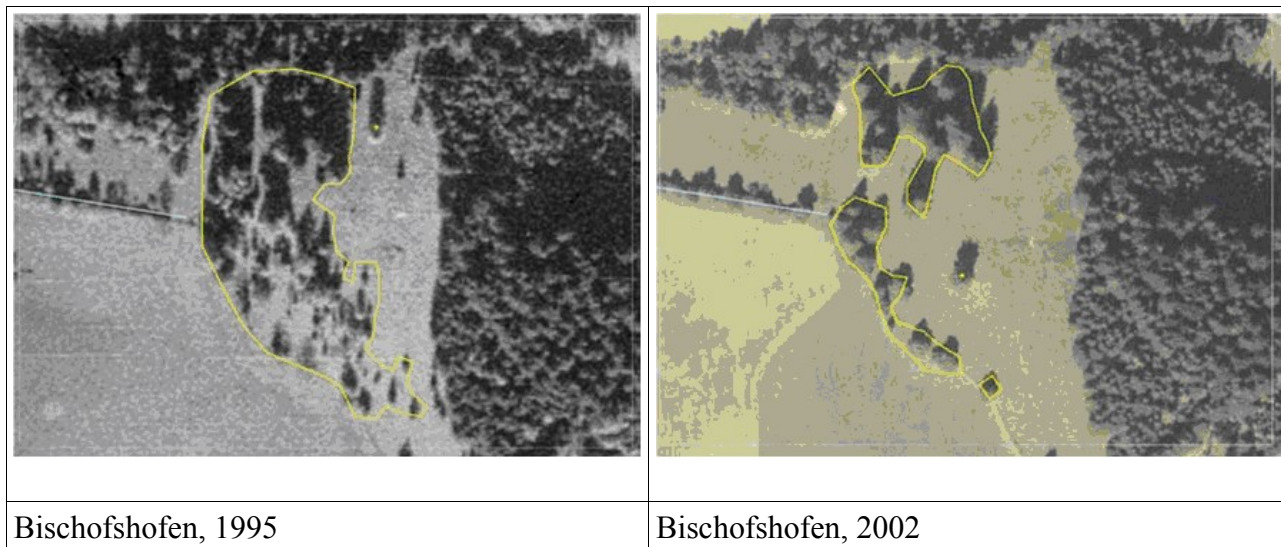
6. Další postřehy

Pro uznání osiva pro výsev nebo přisev regionálních druhově bohatých luk stačí prohlášení např. nevládní organizace, která se tímto zabývá a osivo nabízí.

V rámci Základní podpory je zakázáno ničit rozptýlenou zeleň, nově byl tento požadavek pro chráněné krajinné prvky přesunut do Cross-Compliance (tímto vypadly ty nechráněné). W. Suske navrhuje řešit tento deficit návrhem opatření na údržbu krajinné zeleně do Opatření na ochranu přírody, kde by bylo možné platit za péči. Kontroly neničení těchto prvků budou prováděny porovnáním ortofoto snímků pozemků (barevných z loňského roku se staršími černobílými, viz obrázek č. 2) a následným ověřením necitlivosti a rozsahu zásahu kontrolorem na farmě (necitlivost zásahu je na individuálním rozhodnutí kontrolora, jeho přesná definice ani metodika zjištění

neexistuje). Dle vyjádření J. Kneissla z AMA se za poničení nebudou považovat běžné úpravy okrajů porostů, prořezávky nebo odstraňování náletů. Domnívá se, že je vhodné mít takovou flexibilitu při posuzování. V minulosti zazněly z institutu Court of Auditors výtky k nekontrolování požadavků ze Základní podpory, od letošního roku se proto tento požadavek zavedený do Cross-Compliance začne kontrolovat.

Obrázek č.2: Příklady změn v krajině

V praxi často docházelo k tomu, že zemědělec na rok nevyužíval žádné dotace a využil toho, že mohl bez překážky ničit krajinné prvky či rozorávat TP.

V Opatření na ochranu přírody se platí za použití organického hnojiva místo syntetického, ne přímo za rozvoj chlévské mrvy. Chtějí do budoucna omezit užívání prasečí kejdy na TP (vychází to z nitrátové směrnice). Agro-envi se ani farmy se zaměřením na chov prasat většinou neúčastní.

Agroenvironmentální opatření na tvorbu travnatých pásů kolem vodotečí již dnes v Rakousku existují v rámci Opatření na ochranu přírody. Pro větší rozšíření provádění tohoto opatření plánují předem vymezit lokality (viz modré plochy), kde je tvorba těchto pásů vhodná a omezit tím návštěvu odborného poradce.

Podpora pastvy vybraných druhů (př. kozy, ovce) je možná v rámci flexibilních opatření.

Sasko

1. Kontextový úvod

1.1 Základní informace o zemědělství

V Sasku je celkem 6 564 zemědělských podniků, v současné době je trendem snižování počtu farem (např. mléčných) a jejich diversifikace.

1.2 Ochrana přírody

Pověřenými orgány ochrany přírody je 28 krajů (Kreise, obdoba našich pověřených obcí) s průměrným počtem obyvatel 100 až 150 tisíc. Z celkového území Saska tvoří 3 – 4 % přísně chráněná území.

Zákonná opatření v ochraně přírody

Obecně je zákonem ustanoveno málo omezení, požadavky na ochranu přírody jsou podle svých slov schopni pokrýt ochrannářskými typy AEO. Obecně je snaha max. podpořit dobrovolné nástroje.

Organizační struktura

Úřad pro životní prostředí a geologii je koordinačním orgánem s působností rozdělenou do 3 regionů (presidia ve městech Leipzig, Chemnitz, Dráždany určují regionální priority v OP). Podřízenými orgány ochrany přírody jsou úřady na úrovni zemských krajů. Problémem je nedostatečné personální zabezpečení (cca 300 až 400 osob, přičemž místní úřady mají vyhrazený často pouze poloviční úvazek). V Sasku ovšem existuje dobrá síť nevládních organizací, které se věnují ekologické výchově, péči o chráněná území a chráněné druhy. Jako koordinační centra těchto aktivit působí 12 regionálních stanic ochrany přírody (mají statut NGO, některé jsou financovány z krajských rozpočtů). V blízké budoucnosti má vzniknout nový model poradenství v OP, kde se uvažuje o zapojení těchto zastřešujících neziskových organizací.

Národní program v OP

Národní program pro podporu opatření na ochranu přírody je zacílen především na management biotopů na zemědělsky nevyužívaných pozemcích (suché trávníky, vřesoviště apod.) – cca 5 tis. ha a drobné investiční akce (např. čapí hnízda, hnízdiště netopýrů, údržba drobných melioračních struh). Revitalizace upravených vodních toků jsou prováděny výjimečně a tato problematika je v gesci vodohospodářů (v současné době je snaha prosadit tato opatření v rámci plánů péče o lokality soustavy Natura 2000). Do r. 1995 byl management cenných biotopů prováděn nevládními organizacemi (spolky aj.) a orgány ochrany přírody. Následně se začala prosazovat smluvní ochrana přímo s uživateli. V r. 1995 došlo také ke spojení resortů zemědělství a životního prostředí a pro ochranu přírody se tak otevřelo více možností financování. Obecně se velmi osvědčila spolupráce všech zainteresovaných – ochrany přírody, rybářů, zemědělců. Skrze národní programy je v současné době distribuováno do OP 5 mil. EUR ročně. Podpora se poskytuje ve výši 70 až 90 % (včetně fyzickým osobám).

Obecně se velmi osvědčila úzká spolupráce všech zainteresovaných – orgánů ochrany přírody,

Sasko – 1. Kontextový úvod

---

nevládních organizací, zemědělců, rybářů. Prostřednictvím národních programů je v současné době distribuováno do OP 5 mil. EUR ročně. Podpora se poskytuje ve výši 70 až 90 % (a to i fyzickým osobám), zbytek tvoří především práce dobrovolníků.

Financování

Prostředky na zajištění péče o lokality soustavy Natura 2000 pracovníci SMUL odhadují na 35 – 40 mil. EUR ročně, dnešní administrativní kapacity by ovšem zvládly zpracovat max. 20 mil. EUR. V současnosti je v Sasku na ochranu přírody vynakládáno celkem 16 mil. EUR ročně: platby v rámci AE opatření činí 10 mil. EUR ročně, z národních programů Saska 5 mil. EUR a německá vláda poskytuje na federální projekty 1 mil. EUR.

Natura 2000

Území soustavy Natura 2000 tvoří 12,6 % Saska, z toho 30 % je zemědělská půda. Tato území mají nejvyšší stupeň ochrany. Jedná se celkem o 280 lokalit, pro které je zpracováváno 220 plánů péče (provádí Úřad pro životní prostředí a geologii včetně presidií ve spolupráci s pracovními skupinami v regionech). Poradenství by mělo vycházet z těchto plánů péče a jeho model bude zpracován dle vzoru Rakouska.

Tabulka 8: Typy zájmových biotopů

	Natura 2000	Ladem (bez uživatele)
Louky, suché trávníky, vřesoviště	21 900 ha	2 400 ha
Rašeliniště, skály, duny	15 600 ha	1 000 ha
Tekoucí vody	-	1 000 ha
Stojaté vody	8 400 ha (rybníky)	5 500 ha (tůně po těžbě apod.)
Celkem	45 900 ha	9 900 ha

Oblasti s environmentálními omezeními vers. újma

Ptačí oblasti (SPA) a evropsky významné lokality vyhlášené svobodným státem Sasko jsou umístěny v lokalitách, které mají status národní ochrany – jako jsou národní parky, biosférické a přírodní rezervace. Saská směrnice pro stanovení národních rezervací umožňuje „... hospodaření na zemědělské půdě šetrné k životnímu prostředí prováděné stejným způsobem a ve stejném rozsahu jako dříve, odpovídající předmětu ochrany...“. V současné době z toho nevyplývají žádná omezení pro zemědělské hospodaření a tedy ani ztráta z příjmů, což nelze vyvodit ani z definice národní rezervace nebo z důvodu dalších nařízení (ptačí oblasti, SPA). Širší cíle ochrany jsou realizovány skrze smluvní ochranu přírody. Tento nástroj byl proto začleněn do agroenvironmentálních opatření a došlo tak ke zdokonalení a rozšíření saského programu „Zemědělství šetrné k životnímu prostředí“.

Zájem stanovit příslušné zmocňující ustanovení v zákoně o ochraně přírody nebyl především z důvodu nedostatku peněz ve státním rozpočtu na hrazení náhrad za újmu vzniklou zákonným omezením hospodaření. K tomu přispěl i spor mezi federální a zemskou vládou o tom, z kterého rozpočtu by náhrada měla být poskytována. Nicméně jsou poskytovány alespoň náhrady za škody způsobené zvláště chráněnými živočichy, např. kormoránem (platí se 60 % škody, v případě

zvýšeného výskytu lze v případě kormorána podat i žádost o povolení k odstřelu). Nehledě na tuto zvolenou strategii chce Sasko na základě dostupných výsledků vyhodnocování v budoucnu sledovat, zda nebudou muset být případné oprávněné kompenzační platby zahrnuty do rozvojového plánu později.

Ochrana přírody v rámci AEO

Stávající platby na základě smluvních vztahů se osvědčily z hlediska vytvoření příznivého povědomí zemědělců. Cílení je do lokalit se zájmy OP, nikoliv do produkčních oblastí. Obecně je vysoce flexibilní nastavení ochranných opatření pocíťováno ze strany OP jako účinné a vhodné, ovšem EK z toho má těžkou hlavu. Při kontrolách dodržování podmínek je vždy přítomen zástupce OP.

1.3 Základní standardy hospodaření

Cross-compliance

Od letošního roku platí nová pravidla podle nařízení Rady č. 1782/2003, zemědělci však prý splňovali většinu požadavků už dříve (mimo oblasti půdní eroze). Standardy hospodaření vyplývající ze zásad Cross-compliance jsou jednotné pro celé Německo, v odůvodněných případech však mohou příslušné zemské úřady v jednotlivých spolkových zemích povolit výjimky. Obecné závazky platné pro hospodaření na území celého Německa zahrnují 4 oblasti: ochrana proti erozi, nakládání s organickou hmotou, půda vyňatá ze zemědělské produkce, udržení krajinných prvků. Jedním z pravidel je např. ponechání části orné půdy farmy ladem.

Zavádění cross-compliance probíhá ve třech fázích: od 1.1.2005 jsou pro příjemce přímých plateb závazné předpisy v oblasti životního prostředí a ochrany přírody, od 1.1.2006 požadavky na ochranu rostlin, zdraví zvířat a bezpečnost potravin a od 1.1.2007 také zásady na ochranu zvířat. Současné AE tituly jsou až do roku 2007, kdy dojdou, „hájeny“. Nové AEO musí samozřejmě respektovat tyto Cross-compliance a jít nad rámec jejich požadavků.

Pravidla cross-compliance se vztahují na celou farmu, tedy i na plochy, na které nejsou vypláceny přímé platby.

Kontrola – viz kapitola 3.

---

2. Systém agroenvironmentálních opatření

2.1 Zacielení opatření

Cílem programu „Zemědělství šetrné k životnímu prostředí“, který byl zaveden v r. 1993, je vytvořit zemědělskou a zahradnickou produkci pomocí vhodných omezujících předpisů tak, aby:

- funkce a význam půdy zůstal nedotčen a podzemní i povrchová voda nebyla znečištěna,
- bylo přispěno k zachování důležitých částí zemědělské krajiny a genetických zdrojů,
- bylo dosaženo výrazného odlehčení trhu (odbytu) s ohledem na nadprodukcí prostřednictvím adaptace zemědělské produkce na změněné tržní podmínky,
- byly splněny požadavky spotřebitelů na kvalitní produkty vytvořených způsobem šetrným k životnímu prostředí,

- krajina byla udržována a rozvíjena způsobem co nejbližším přírodě a zároveň byla zvyšována její hodnota z hlediska turistiky a odpočinku,
- byla podporována ochrana a rozvoj stanovišť volně žijících živočichů a rostlin a
- byl zabezpečen rozumný příjem zemědělským podnikům.

Výsledky získané v rámci výzkumného průzkumu ukázaly, že doposud realizované části programu přispěly ke snížení znečištění půdy dusičnany na podzim, stejně jako ke snížení používání pesticidů, a také vyústily v předcházení eroze půdy. Z tohoto důvodu je struktura programu v principech zachována. Změny oproti původnímu programu byly provedeny z důvodu rozšíření o opatření v ochraně přírody a začlenění operativního konceptu ochrany proti erozi.

Ochranářská opatření

Díky tomuto programu existuje nástroj, který oproti dosud nabízeným agrárním ekologickým programům obšírněji zohledňuje aspekty ochrany přírody. Cílem je pokud možno celoplošně přizpůsobit zemědělské a rybářské způsoby užívání ploch požadavkům ochrany přírody a tím významně přispět k zachování a rozvoji stanovišť volně žijících zvířat a divoce rostoucích rostlinných druhů. Těžiště je přitom obnovení, resp. pokračování v používání způsobů obhospodařování, které jsou v souladu s ochranou přírody, a extenzivní užívání nárazníkových a okrajových zón chráněných území a chráněných biotopů. Na základě tohoto rozvoj zdůrazňujícího pojetí se má pokračovat v cestě směrem k takovému užívání ploch, které do sebe zahrne i požadavky ochrany přírody.

2.2 Popis systému titulů

Agroenvironmentální opatření se řadí mezi finančně největší programy podporující ochranu přírody v Sasku, při návrhu byly využity všechny možnosti Nařízení Rady č. 1257/1999, ovšem v současné době je nutné saský agroenvironmentální program zcela přepracovat kvůli nedostatku financí na zachování nynějšího rozsahu opatření. Agroenvironmentální opatření vznikla v r. 1993, poprvé byla spuštěna v následujícím roce a dnes jsou prioritní součástí Plánu rozvoje venkova zpracovaného pro období 2000 – 2006 (stručný výtah – viz příloha č.1). Tituly zaměřené přímo na ochranu přírody (s výjimkou ochrany rybníků) byly zavedeny až od roku 2000. Saský plán rozvoje venkova se skládá celkem ze 4 oblastí v souladu s nařízením Rady č. 1750/1999 doplněný o technickou finanční pomoc:

1. Předčasný odchod do důchodu
2. Méně příznivé oblasti a oblasti s ekologickými omezeními
3. Agroenvironmentální opatření
4. Zalesnění zemědělských oblastí

Agroenvironmentální opatření v Sasku zaštiťuje dotační program „Zemědělství šetrné k ŽP ve svobodném státě Sasku“ („Umweltgerechte Landwirtschaft im Freistaat Sachsen“ (UL)). Vychází ze směrnice (Richtlinie) č. 73/2000 a sestává z pěti podprogramů:

- a) Hospodaření na orné půdě šetrné k ŽP (UA)
- b) Extenzivní obhospodařování travních porostů (KULAP)
- c) Zahradnictví, vinařství a chmelářství šetrné k ŽP (UGA)
- d) Zachování genetických zdrojů (ER)

e) Ochrana přírody a uchování kulturní krajiny (NAK)

Následuje přehled a rozsah jednotlivých opatření v r. 2004. AE opatření pokrývají v současné době 731 200 ha.

Hospodaření na orné půdě šetrné k životnímu prostředí

V hospodářském roce 2003/2004 bylo možno na 508.641 ha orné půdy (71 % orné půdy Saska) poskytnout příspěvky ve výši celkem 37,301 mil. EUR. Z toho bylo 498.241 ha obhospodařováno podle zásad integrovaného zemědělství a 10.400 ha podle zásad ekologického zemědělství. Na 194.663 ha (38 % plochy zahrnuté do programu) jsou navíc prováděna opatření ke snížení ekologické zátěže (doplňková dotace I: redukce hnojení dusíkem, nepoužívání regulátorů růstu). Opatření k ochraně půdy formou jejího šetrného obdělávání (doplňková dotace II) byla určena na výsevy do mulče, jejichž plocha činila 236.343 ha (odpovídá 46 % zahrnuté plochy).

Extenzivní obhospodařování trvalých travních porostů (KULAP)

V roce 2004 se dílčího programu „Extenzivní obhospodařování trvalých travních porostů“ podle směrnice 73/2000 a dlouhodobých opatření „Přeměna orné půdy na extenzivní trvalé travní porosty“ [10 let] a „Dvacetileté vynětí orné půdy z užívání za účelem rozvoje biotopů“ podle směrnice 73/94 resp. 73/99 (přehled) zúčastnilo 2.724 žadatelů s plochou celkem 95.028 ha, z toho 94.848 ha trvalých travních porostů. Z doplňkových dotací byla nejvýznamnější opatření nepoužívání dusíkatých hnojiv a extenzivní pastviny.

Příspěvky na KULAP v roce 2004 obnášely celkem 12,147 mil. EUR.

Zahradnictví, vinohradnictví a chmelařství šetrné k životnímu prostředí

Prostřednictvím tohoto dílčího programu jsou dotovány jak integrované, tak i ekologické pěstební technologie v zelinářství, ovocnářství a vinohradnictví a integrované technologie v chmelařství. Celkem převzalo povinnosti 203 zemědělských podniků pro plochu 9.575 ha zahradnických využívaných ploch. Nejvýznamnější tituly jsou Integrované pěstování zeleniny, léčivků a koření (základní dotace) a Ovocnářství (základní i doplňková dotace – prognostické biotechnologie). Celkově byly v roce 2004 vyplaceny příspěvky ve výši 2,579 mil. EUR.

Zachování genetických zdrojů

Chovatelům zvířat, kteří chovají vybraná plemena hospodářských zvířat a zajišťují jejich populace, jsou v rámci dílčího programu „Zachování genetických zdrojů“ poskytovány příspěvky. V roce 2004 to bylo celkem 38.387 EUR pro 85 chovatelů (celkem šlo o 283 VDJ). Příspěvky byly poskytnuty pro 141 ks skotu, 62 koní, 232 koz, 336 ovcí a 23 prasat.

Ochrana přírody a zachování kulturní krajiny

V programu „Ochrana přírody a zachování kulturní krajiny“ byly převzaty povinnosti pro 33.714 ha plochy, z toho je 25.834 ha v části „opatření na ochranu přírody“ (zejména spásání v souladu s ochranou přírody a užívání luk v souladu s ochranou přírody) a 7.880 ha v části „zachování ohrožených, kulturně-historicky cenných rybníků“ (zde 204 příjemců s hojným využitím doplňkových dotací). Celkem byly v roce 2004 na tento program vyplaceny příspěvky ve výši 12,447 mil. EUR pro 3.314 příjemců.

2.3 Proces přípravy systému

Identifikace příčin a jejich řešení, zkušenosti s realizací

Eroze

Výchozí stav: cca 50 % zemědělské půdy ohroženo vodní erozí. Za tímto účelem byly vypracovány opatření podporující bezorebné zpracování půdy – výsevy do mulče a podsevy. V r. 1993 byly tímto způsobem ošetřeny 2 tis. ha, v současné době je to 200 tis. ha. Původní sazba 25 EUR/ha byla od roku 2005 zvýšena na 42 EUR/ha. Mulčování však zároveň přináší také negativní důsledek pro životní prostředí – z důvodu zvýšeného šíření plevelů aplikují zemědělci větší množství herbicidů. Přitom se jedná o plošně rozsáhlé opatření – zhruba 1/2 z celkového počtu zhruba 500 tis. ha orné půdy byla začleněna do půdoochranných opatření a došlo zde tedy ke zvýšené aplikaci pesticidů.

V případě bezorebných způsobů hospodaření tvoří největší část nákladů pořízení technologie (strojů) na obdělávání, po vstoupení do programu však mají zemědělci už tendenci v něm pokračovat.

Tendence omezit pěstování pšenice a kukuřice, zejména ve vyšších polohách (viz travní porosty).

Zatravňování není příliš populární v souvislosti s Cross-compliance (podmínka nerozorat travní porosty). Dříve byl tento titul zemědělci využíván s tím, že po pětiletém období porost zorali.

Aplikace dusíkatých hnojiv, znečištění vod

Došlo ke snížení aplikace dusíku ze 100 kg na 60 kg čistého N/ha orné půdy v průběhu posledních cca deseti let, což bylo způsobeno jednak zavedením agroenvironmentálních opatření, jednak poklesem ekonomiky podniků a celkovým snížením počtů dobytka.

V období od 15. 12. do 15. 1. platí úplný zákaz hnojení, zákon o hnojivech zároveň stanoví minimální kapacitu na skladování organických hnojiv na produkci odpovídající 180 dní pro pokrytí reálné doby, kdy nelze tyto hnojiva aplikovat. To si vyžádalo nemalé investice do vybudování skladovacích prostor, které nebyly kompenzovány žádnými dotacemi. V nížinách je snaha toto období ještě prodloužit z důvodu zvýšeného zamokření půdy v jarním období, což se ovšem setkává s odporem zemědělců.

Od základního titulu na podporu integrovaného hospodaření na orné půdě bylo v současné době upuštěno, neboť se ukázal jako neúčinný. Navíc jsou tyto požadavky již ošetřeny zákonem o hnojivech. Stejně tak budou mít všichni zemědělci za povinnost splnit podmínky nitratové směrnice (91/676/ES) do r. 2012, z tohoto důvodu jsou nyní zaváděny dobrovolné nástroje v rámci agroenvironmentálních opatření jako příprava zemědělců na zákonné požadavky.

Rovněž do roku 2004 nabízená nadstavba základního opatření na orné půdě – snížení dusíku o 20 % - byla z AE opatření vyňata z důvodu obtížné kontrolovatelnosti (přesto, že měla pozitivní efekt v podobě snížení znečištění vod).

Od r. 1990 platí zákon o ochranných pásmech vodních zdrojů, hospodaření na těchto lokalitách (cca 60 000 ha) bylo ošetřeno smluvní dohodou se zemědělci.

Travní porosty

Snaha využít stávající travní porosty (dnes jsou cca 3 % ploch TP nevyužity) a předejít jejich zalesňování (lesy pokrývají 27 % území Saska a jejich rozloha se má zvýšit na 30 %). K tomu by měl sloužit zejména požadavek (podmínka) na snížení užitkovosti dojníc (krávy s vysokou

produktivitou dávají až 12 tis. l/rok, snaha snížit tuto hodnotu na 8 tis. l/rok) zákazem používání kukuřičných krmných směsí. Zákaz krmení kukuřicí je kontrolovatelný pomocí jednoduchých testů. Intenzifikace produkce mléka a související opouštění půdy činí problém v oblasti ochrany přírody.

Z hlediska zlepšení stavu biodiverzity se osvědčila plošná opatření na extenzivní obhospodařování luk a pastvin spíše než speciální ochranná opatření, jejichž efekt nebyl adekvátní vysokým sazbám.

Zatravňování

Certifikace osiv regionálních směsí není zavedena, v některých lokalitách byly provedeny zatravňování hodnotnějšími směsmi (mulčováním sena).

Ekologické zemědělství

Zatím celofaremní, uvažuje se o možnosti rozdělení farmy na půdní bloky v režimu EZ a bloky mimo EZ.

Rozptýlená zeleň

Dříve byly v rámci půdních bloků vyčleňovány plochy rozptýlené zeleně, nově se tyto plochy započítávají do půdního bloku, od r. 2005 navíc neplatí žádné omezení co do velikosti plochy rozptýlené zeleně nebo dochází k posouzení v rámci Cross-compliance.

Převedení půdy do klidu

Na 20 let, jedná se o cílené opatření na podmáčená místa a suché svahy na základě zpracovaného projektu ve spolupráci s orgány OP, který zahrnuje i další akce (např. výsadby).

Vodní toky

Díky povodním je zájem řešit tuto oblast pomocí zatravňování břehů a extenzivního hospodaření na přilehlých pozemcích. Stejně tak nově vzniklé tůňe po povodních se snažili uvést do režimu set-aside. V rámci AEO se používají se opatření na meze (travnaté pásy).

Rybníky

V Sasku je celkem 8 500 ha rybníků, z čehož je téměř 93 % (7 900 ha) zapojeno do AE programu (jedná se vesměs o kaprové rybníky). Na rozdíl od situace v ČR nejsou rybníky zatíženy sedimenty (běžnou praxí je zimování vypuštěných rybníků, čímž dochází k mineralizaci N a P a většina rybníků má písčité dno) a jsou velmi mělké (v průměru cca 1 m), navíc bez výskytu chráněných druhů ryb nebo invazních druhů rostlin. Stáří rybníků se pohybuje od většinou v rozmezí 750 – 100 let, největší rozkvět rybníkářství byl v 15. a 16. století. V současné době byly omezeny vstupy dusíku a fosforu (a pokleslo také znečištění tekoucích vod), problém vodního květu a nedostatku kyslíku v létě je marginální.

Základním opatřením je Péče o rybníky (Teichpflege) se sazbou 150 EUR/ha, v rámci něhož se provádí základní údržba (údržba výpustního zařízení, částečné odbahnění v lovišti, údržba cest – zde mají výhodu ti, co mají asfaltové cesty, částečné kosení porostů rákosu a orobince, údržba kanálů apod.). Nadstavbou je rybníkářství respektující požadavky ochrany přírody a dále tzv. zachování krajinného rázu (zde jsou sazby diferencovány podle plochy rybníka, když předělovou hodnotou je 10 ha). Dále přicházejí specifická opatření – omezení výlovu na každý 2. rok, napuštění ihned po výlovu, ponechání vody přes zimu, udržení nízké hladiny (cca 20 cm), kosení porostů orobince a rákosu na orgány ochrany přírody přesně definovaných lokalitách, snížení rybí obsádky

nebo zákaz býložravých ryb, omezení výlovku (např. 350 kg/ha). Maximální možná sazba pak vychází 715 EUR/ha. Management nelze měnit v průběhu pěti let (vyjma minimálních změn, např. lze měnit obsádku z velmi malé na malou).

Podpora je vyplácena na základě smlouvy s rybářem. Žádat mohou rybníkářské podniky i uživatele a vlastníci, kteří mají jiný hlavní zdroj příjmu. Pro každý rybník je zpracován individuální projekt na celé pětileté období a dále roční plány péče. O podmínkách vždy rozhoduje orgán ochrany přírody. Např. v případě omezení výlovku vychází orgán OP z trofie rybníka při stanovení max. výlovku. Hnojení je prováděno pouze pro K1 a týká se asi 15 % rybníků (používá se CO₂, zelené nebo jiné organické hnojení). Na ostatních je sice omezeno, ale ve většině případů stejně není nutné – většina rybníků v Horní Lužici je dobře zásobena živinami díky napájení říční vodou. Přikrmuje se zrnem (stolní kapři) nebo peletami (K1). Pro starší ryby lze výjimečně v případě špatné kondice přidat směsné krmení.

Platba se provádí na plochu na půdního bloku, problémem bývá rozdíl výměry v žádosti a v GIS. Do celkové plochy se započítává i litorál, ovšem v případě rozsáhlého litorálního pásma se toto zohlední v celkové platbě (snížení).

Kontrolu provádí Zemský ústav zemědělský, odbor pro chov zvířat, rybníkářství a pastviny, v případě nadstavbových programů orgány ochrany přírody. Provádí se např. kontrola obsádky během výlovu, který je v průměru okolo 600 kg živých ryb/ha (max. možný výlovek 1000 kg/ha).

Do budoucna se počítá se zachováním programu, případně s omezením ochranných opatření pouze na lokality soustavy Natura 2000 (do ZCHÚ spadá cca 10 % rybníků, z čehož je 95 % v ptačích oblastech), neboť se tento nástroj jeví jako vhodný pro jejich management z důvodu flexibilního cílení (např. na vydru – pro tu je speciální program, kdy farmář vyčlení určitý rybník jako potravní zdroj pro vydru a je zde podporován za zvýšenou produkci ryb). Pro financování se uvažuje se o využití nového nařízení o Evropském rybníkářském fondu.

Podle sdělení zástupce Saského zemského ústavu zemědělského byl program na rybníky obhájen na základě odůvodnění, které zdůraznilo potřebu zachování krajinářského a kulturně-historického významu rybníků včetně udržení hospodaření na těchto rybnících. Odůvodnění nebylo založeno na předmětu ochrany, neboť ten musí členské země podporovat z vlastních zdrojů (povinné). Postoj EK vůči rybníkářství nesměřoval na rozdíl od zemědělství ke snížení produkčních kvót, protože nebyl důvod. Se vstupem nových zemí do EU (se silnou produkcí kaprů – Maďarsko, ČR, Polsko) se přístup EK mění, což se projevuje i v přípravě nového nařízení o Evropském rybníkářském fondu, který bude podporovat extenzivní a přírodě šetrné způsoby hospodaření v akvakulturách (kam spadají i naše rybníky).

Žádné další podpory na rybníky, ani investiční (např. odbahnění), nejsou v Sasku zavedeny.

Financování a výpočet plateb

Financování

AE opatření tvoří 80 % objemu financí určených pro Plán rozvoje venkova. Jedná se o 66 mil. EUR ročně, z toho tvoří 16 mil. Euro národní kofinancování.

Tabulka 9: Plán financování

Typ opatření	podíl	z celk.
--------------	-------	---------

	rozpočtu (%)	
A. Hospodaření na orné půdě šetrné k životnímu prostředí	56,00	
B. Extenzivní obhospodařování travních porostů (KULAP)	24,23	
C. Zahradnictví, vinařství a chmelařství šetrné k životnímu prostředí	5,01	
D. Zachování genetických zdrojů	0,05	
E. Ochrana přírody a uchování kulturní krajiny	14,71	

Současný trend přesunu alokace z B do E je zčásti způsoben přestrukturováním těchto typů opatření (část titulů dříve zahrnutých v KULAP se přesunula do podprogramu E). Plán financování je vypracováván na základě počtu přijatých žádostí v minulém období.

Výpočet plateb

Výpočty provádí Saský zemský úřad pro zemědělství (LfL) a Úřad pro životní prostředí a geologii (LFUG). Př.: orná půda – výpočet na základě ztrát z produkce, zvýšených nákladů a úspor (ty se odečítají). Dále se k sazbám připočítává tzv. motivační příspěvek pro vstup (max. 20 %). Sazba se násobí počtem smluv a plochou. Průměrná vyplácená platba činí 86 EUR/ha. Pro každé opatření byly sazby počítány zvlášť. Do celkové výše jednotlivých kompenzačních plateb je započítána také motivační složka neboli finanční stimul pro zemědělce do 5 %. Výjimku tvoří opatření v ochraně přírody, kde je motivační část příspěvku vyšší z důvodu specifických požadavků a z pohledu nezbytnosti zapojení více zemědělců do realizace těchto opatření; v tomto případě činí příspěvek až 20 %. V budoucnu však již nebude možné do plateb tento motivační příplatek započítat.

Př.: orná půda – výpočet na základě ztrát z produkce, zvýšených nákladů a úspor (ty se odečítají).

V příloze jsou uvedeny podrobné kalkulace ztrát příjmů, resp. výše příspěvků pro následující opatření:

Extenzivní obhospodařování trvalých travních porostů

1. Redukované používání prostředků (základní dotace)
2. Extenzifikační opatření (doplňková dotace)
  - Nepoužívání umělých dusíkatých hnojiv
  - Extenzivní pastvina
  - Extenzivní louka
3. Ekologické obhospodařování trvalých travních porostů

Opatření v oblasti ochrany přírody

4. Přeměna orné půdy na trvalé travní porosty obhospodařované v souladu s ochranou přírody
5. Pastvinářství v souladu s ochranou přírody
6. Užívání luk v souladu s ochranou přírody
7. Zakládání okrajových pásů na orné půdě
8. Dlouhodobé vynětí zemědělské půdy pro rozvoj biotopů

9. Zakládání pásů ozeleněných nebo ladem ležících pruhů v lánech orné půdy
10. Salašnický chov ovcí
11. Péče o podmáčené louky
12. Péče o opuštěné zemědělské plochy
13. Péče o louky v extenzivních sadech
14. Zachování historických charakteristických prvků na zemědělských plochách
15. Obhospodařování orné půdy v souladu s ochranou přírody

Zachování ohrožených, kulturně-historicky cenných rybníků

16. Péče o rybníky
17. Obhospodařování rybníků v souladu s ochranou přírody
  - Základní odborný ochranný výkon (základní částka)
  - Zachování strukturálního rázu
  - Nепrovádění násady ryb
  - Nepřikrmování
  - Zachování potravního stanoviště chráněných druhů
  - Doplňkové výkony ve prospěch ochrany přírody

---

3. Administrace

Administraci, poradenství i osvětu mají na starosti zemědělské agentury (AfL).

Přijímání žádostí, evidence

Žádost podává uživatel zemědělské půdy pro jednotlivé díly půdních bloků. Žádosti přijímají zemědělské agentury (Ämte für Landwirtschaft, na území Saska je jich celkem 11). Ty předávají data Zemskému úřadu pro zemědělství (LfL).

Evidence se provádí podle dílů půdních bloků. Každý uživatel si může rozdělit tyto díly na jednotlivé části – hranice musí osobně vyznačit v GIS na zemědělské agentuře. V případě opatření, u kterých lze snadno měnit hranice (např. mokré louky), musí žadatel jasně vyznačit díl v terénu (např. výsadbou dřevin, kameny apod.). Obhospodařování jednotlivých částí dílů půdních bloků je volné – farmář může měnit – pro kontrolu jsou zásadní díly půdních bloků.

Kontrola opatření

Provádí Saský zemský úřad pro zemědělství (minimálně povinných 5 %) před vyplacením dotací. U rizikových opatření se kontroluje až 20 % žádostí, systematická kontrola se týká 1 % žádostí. Obecně je při kontrolách plateb kladen důraz na zapojení všech stakeholderů. Kontroly provádí odborně příslušný úřad např. podle zákona o hnojivech, zákona o ochraně přírody apod. Současné volné nastavení AEO znamená ztíženou kontrolovatelnost. Od r. 2007 se např. počítá s novým

opatřením do AE zaměřeným na „pohodlí“ (welfare) zvířat – volné ustájení, které je ovšem také obtížně kontrolovatelné. Výběr farem ke kontrole se vybírá náhodně (dle softwarového programu) a dále dle kritérií rizikovosti (na základě doporučení odborných institucí). Kontrola výměr probíhá na 50 % plochy farmy, pokud výměra nesouhlasí s žádostí, přeměří se veškeré díly. Dále se sledují termíny, smluvní podmínky dané orgány ochrany přírody apod.

Ohlášení kontroly je provedeno v předstihu 1 dne (kvůli zastižení), u velkých farem probíhá kontrola někdy bez ohlášení. Kontrola probíhá za přítomnosti zemědělce, na závěr podepíše protokol s výsledky kontroly (neznamená to, že je akceptuje). V případě nejasností jsou zemědělci pozastaveny platby.

Kontrolní protokoly nejsou zveřejňovány (na rozdíl od některých jiných spolkových zemí), jejich obsah se každý rok upravuje.

Koordinaci kontrol Cross-compliance provádí regionální presidium v Chemnitz. Kontroly provádí zemědělské agentury (AfL, kontrola v oblasti přímých plateb a krajinných prvků), Zemský úřad zemědělský (LfL), veterinární úřad (LUA, spadá pod ministerstvo sociálních věcí, což znamená komplikaci pro SMUL) a vlastní presidium (StUFA). Orgány ochrany přírody kontrolují dodržování předpisů v oblasti ochrany přírody, zejména závazky vyplývající ze směrnic o stanovištích a o ptácích. Snahou Saska (politickým cílem) je spojit všechny tyto kontroly co možná nejvíce kontrol dohromady a provádět je společně. Jednotlivé úřady také nejsou zvyklé kontroly v takové míře (5 %) provádět a vyplňovat obsáhlé formuláře. Sankce do roku 2004 udělovaly zemědělské agentury (AfL), od roku 2005 kontroly provádí jednotlivé odborně příslušné instituce, které také vyhodnocují míru případných přestupků a stanovují výši pokut.

Vyplácení

Zajišťuje platební agentura na ministerstvu životního prostředí a zemědělství (SMUL) přes saskou banku, 2 osoby jsou určeny na vnitřní kontrolu. Platební agentura sestává ze 4 referátů a celkem 10 osob (jednotlivě zodpovědných za Cross compliance, informační databanku, rozpočet – koofinancování, vrácení plateb). Platební agentura dále úzce spolupracuje s odborníky na AEO, lesy, LFA, opatření na podporu odchodu do důchodu, ochranu přírody aj. S těmito experty probíhají diskuse nad jejich požadavky z hlediska možností financování v souladu s nařízením EK. Odpovědnost vůči EK nese ministerstvo financí, které kontroluje postupy na SMUL. V případě, že vnitřní kontrola nalezne v systému chybu, dojde k jejímu odstranění. Pokud je závažnější rozpor nalezen Ministerstvem financí jako vnějším kontrolním orgánem, toto pochybení se musí hlásit EK. Z celkového počtu 53 131 příjemců jich bylo v roce 2004 kontrolováno 352 na základě reprezentativního výběru softwarovým programem. Kontrola není jenom zkouškou administrativy, ale také slouží také pro celkové zlepšení systému. Soustředí se především na oblast přímých plateb, welfare.

Velmi důležitá je dobrá vzájemná komunikace na všech úrovních – od zemědělských agentur až po kontrolní místo na Ministerstvu financí. Každý článek by měl mít dostatek informací, důležitá pro předcházení nedorozuměním jsou také častá školení. Nalezené chyby statisticky vyhodnocují, resp. extrapolují (povolené pochybení je 1 % z celkové sumy, pokud je větší, hrozí riziko sankcí ze strany EK – např. vrácení 5 % částky, které by muselo být hrazeno ze saského rozpočtu). Hlásí se především významné chyby, které by mohly finančně poškodit EU. Ministerstvo financí se snaží kontrolovat co nejvíce případů, potom se případná velká zjištěná chyba tolik neprojeví při statistické extrapolaci. Kontroly EK probíhají velmi formálně, podklady k hodnocení mohou být pouze v písemné formě, EK respektuje pouze to, co je shodné se zněním nařízení).

---

4. Poradenství

Poradenství provádí úřady, které přijímají žádosti (zemědělské agentury), a dále orgány ochrany přírody. Pro jednotlivé typy opatření byly vydány brožury. Návrh pro nové programové období – viz kapitola 5.

---

5. EAFRD

Financování

Celé Sasko spadá do prioritní oblasti 1, v novém období však bude jako cílový region 1 stanovena pouze jeho část, což přináší zvýšený nárok na koofinancování (50 %) ve zbylém území. Dále přichází problém tzv. „phasing out“ – postupné snižování podílu EU na financování (referenční rok 2013). O přesných podílech na financování v jednotlivých letech rozhodne EK v letošním roce. Rozhodující bude výsledek diskuse o max. částce, kterou mohou členské státy získat z rozpočtu EU (hovoří se o snížení na 1 % HDP). Na výši financování přímých plateb a AEO bude mít pravděpodobně negativní vliv také WTO.

Natura 2000

Ještě není rozhodnuto, jaká opatření budou chtít financovat. Názory se různí – někdo se domnívá, že stávající podpory v rámci AE jsou dostačující a současný stav lze zachovat bez potřeby přílišného navýšení podpor do území soustavy Natura 2000, pouze v konkrétních případech zhoršení je možné efektivně využít/nasměrovat finanční nástroje. Většinou však panuje obava, že naplnění požadavků na management těchto území bude značně finančně náročný. První odhady hovoří dokonce o 70 mil. EUR ročně, což je více než celý rozpočet AE (66 mil. EUR, z toho cca 10 % ve zvláště chráněných územích). Pokud by se tento odhad ukázal jako pravdivý, musely by být stanoveny striktnější závazky v legislativě. Dále by veškeré prostředky plynoucí do AE musely být přesměrovány do území soustavy Natura 2000. Měly by pak vzniknout zcela nové programy nahrazující současné AE. Reálnější je ale snížení finančních požadavků pro Naturu 2000 na 30 mil. EUR. Stále se tedy diskutuje nad reálností a efektivností nákladů. Do r. 2007, kdy vstoupí v platnost nová opatření, bude možné uzavírat smlouvy na AEO na méně než 5 let.

Plánování

Proces přípravy nových titulů probíhá na půdě saského Ministerstva zemědělství a životního prostředí (SMUL) v následujících krocích:

1. definování obecných cílů – sestavení „pyramidy cílů“ (viz tab. č. 10)
2. stanovení plochy, kterou jednotlivé dílčí cíle zasáhnou, a ve spolupráci příslušných zodpovědných oddělení SMUL zjistit územní překryvy mezi jednotlivými zamýšlenými cíli a zohlednit je v dalším plánování (to je nový prvek, dříve každé oddělení pracovalo odděleně)

K tomu byly vytvořeny tři pracovní skupiny: pro zemědělsky využívané území, lesy a vodu.

3. odhad potřebných financí
4. shrnutí k jedenácti vybraným cílům

5. sestavení priorit (to bude tvrdá diskuse zejména nad tím, zda jsou povinni za jejich dosažení platit nebo ne a nad efektivitou vložených peněz vzhledem k očekávaným účinkům)

6. seznam nástrojů, které uplatnit (AE, lesy,...)

7. vlastní plánování / programování

V březnu 2005 probíhala fáze č. 2.

Velké diskuse a vášně budí zajištění péče o lokality soustavy NATURA 2000, která pravděpodobně spotřebuje největší díl financí.

Tabulka 10: Pyramida cílů

	Hlavní cíle	Podcíle	Dílčí cíle
Udržitelné obhospodařování půdy	Ochrana přírodních zdrojů	Ochrana půdy	???
			Zmírnění eroze
			Předcházení utužování půdy
		Omezení vstupů	
	Ochrana vod	Zachování a zlepšení vod	
		Ochrana před povodněmi	
	Zachování biodiverzity	Ochrana přírody v ...	územích NATURA 2000
			ostatních chráněných územích
	Uchování kulturní krajiny	Zajištění hospodaření ...	v LFA
			na rybnících
v lesích			
	Uchování krajinných prvků	Uchování krajinných prvků	
Udržení pracovních míst	Přímá podpora příjmů	Zajištění přímých plateb	

V současné době jsou zpracovány cíle, opatření se navrhuje (nový návrh např. v oblasti poradenství – podle vzoru Rakouska). Po návrhu v rámci resortu SMUL (zástupci ministerstva, zemského úřadu pro zemědělství a Úřadu pro životní prostředí a geologii) dostanou prostor zástupci zemědělských svazů a dalších nevládních organizací pro své návrhy a připomínky.

Konkretizace úkolů

U určitých cílů ochrany přírody a ochrany půdy je pouze obtížně možné dodržet striktní dělení na cíle vázané na určitou plochu (dále „plošně vázaná opatření“) a na cíle investiční / další, za předpokladu současné orientace na různé osy návrhu vyhlášky ELER (Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova). Toto dělení je v rámci zpracovávání cílové koncepce plánováno ve dvou vzájemně se doplňujících pracovních skupinách, ačkoliv daných cílů je možné z větší části dosáhnout pouze pomocí mixu různých nástrojů - ty bude možné přiřadit jak plošně vázaným, tak i investičním / dalším opatřením - částečně ale i oběma typy opatření.

Adekvátně tomu byly již v přípravné práci pro pracovní skupinu „Plošná opatření od roku 2007“ zohledněny cíle, které budou realizovány i prostřednictvím plošně vázaných, investičních opatření (např. zakládání strukturálních prvků, vytváření průchodnosti tekoucích vod, nebo zakládání bohatě strukturovaných, vícestupňových okrajů lesů a dalších cenných biotopových struktur v lese). Kromě toho mohou být pro cílenou a efektivní realizaci plošně vázaných opatření nezbytná i podpůrná opatření v investiční oblasti (např. získání techniky pro péči o biotopy) a v „nástavbové“ oblasti (např. plánování, vzdělávání, poradenství). Na tato opatření poukázala přípravná práce pro pracovní skupinu „Plošně vázaná opatření“. Tato opatření však spadají především do oblasti investičních dotací a dalšího rozvoje venkova, pročež jsou zde opětovně prezentována. Cíle, kterých je možno prvořadě dosáhnout prostřednictvím plošně vázaných, neinvestičních opatření (především v oblastech trvalé travní porosty, orná půda a rybníkářství), nejsou v předkládané přípravné práci obsaženy.

Cíle

Jedná se o přehled cílů ochrany přírody na venkově v oblasti investičních a dalších podpůrných opatření od roku 2007.

Krajinné prvky a formování biotopů: obnova biotopů a strukturálních prvků, zakládání nových biotopů a strukturálních prvků a péče o ně, především z hlediska jejich funkce jako stanoviště či dílčí stanoviště chráněných a ohrožených druhů, a kromě toho i jako stabilizačního prvku ekologické funkce krajiny a typického přírodního a kulturního vzhledu krajiny.

Specifikace investičních opatření:

Jedním z hlavních cílů ochrany přírody v investiční oblasti jsou zajištění a zakládání nových strukturálních krajinných prvků a péče o ně. Kromě jejich významu pro druhovou ochranu a pro ochranu biotopů plní mnohé krajinné prvky důležitou funkci protipovodňové a protierozní ochrany a mají vysokou kulturně historickou hodnotu, mnohdy určující pro ráz dané krajiny. Potřeba investičních opatření existuje i z hlediska zajištění a formování různých biotopů významných z hlediska ochrany přírody a z hlediska kulturně historického, jako např. luk v extenzivních sadech (dosadba stromů), vinohradů (budování kamenných tarasů), zakládání resp. obnova (odstranění meliorací) podmáčených oblastí atd. V různých oblastech využívání ploch mohou být nutná další opatření, např. k obnově dobrého stavu stanovištních typů NATURA 2000 a biotopů.

Vody: obnova pro daný přírodní prostor typického vodního toku, hlavně i umožněním dynamických procesů vodního toku v nivních oblastech; podpora přirozených samočisticích procesů, např. odkanalizováním vodních toků a vytvořením přirozených struktur jejich dna.

Specifikace investičních opatření:

Rozsáhlá investiční opatření budou nutná ke splnění cílů ochrany přírody v oblasti povrchových vod. Povrchové vody představují vedle lesů a trvalých travních porostů těžisko saských oblastí NATURA 2000. Z hlediska aspektů ochrany druhů a biotopů je nutné u četných tekoucích vod v Sasku vycházet z existujících deficitů především v jejich průchodnosti, struktuře povrchových vod a kvalitě vody. Opatření zahrnují například zřízení funkčních rybích přechodů, přebudování či rušení jezů, nebo komplexní revitalizační opatření, jako je zakládání meandrů, zploštění břehů atd. Existují zde úzké vazby na cíl Rámcové směrnice o vodní politice, a to dosažení ekologického stavu u povrchových vod, jakož i na cíle ekologicky orientované protipovodňové ochrany. Cíle z oblasti ochrany přírody mají být zásadně zahrnuty do rámce implementace Rámcové směrnice o vodní politice, resp. jsou povinné u systému NATURA 2000. Opatření v oblasti protipovodňové ochrany

nesmějí stát v protikladu k cílům ochrany přírody. V oblasti stojatých vod (např. rybníky) jsou investiční opatření nutná mimo jiné k obnově či zajištění přírodě blízkých břehových zón.

Les: vytvoření přírodě blízkých, heterogenních struktur porostů (např. stupňovitou strukturou vnitřních a vnějších okrajů lesa; obnovou či založením nových typů, struktur a komplexů biotopů, jako je revitalizace rašelinišť; zachování komplexů se starodřevem a s mrtvým dřevem, mimo jiné i jako základní podmínky pro život mnoha ohrožených a chráněných druhů).

Specifikace opatření:

Velký podíl stanovišť a druhů chráněných podle evropského (směrnice o biotopech, resp. směrnice na ochranu ptáků) a národního práva se nachází v saských lesích. Pro dlouhodobé zajištění rozsahu lesních ploch a pro zajištění jejich funkce „propojovatele“ biotopů je zapotřebí, aby ošetřování lesa bylo přizpůsobeno cílům ochrany přírody, a částečně je zapotřebí i speciálních opatření. V oblasti investičních opatření sem patří mimo jiné opatření k podpoře struktury a druhového inventáře typických pro daný typ stanoviště (např. zachování cenných soliterních stromů, investiční opatření v oblasti ochrany druhů), nebo speciální opatření na ochranu druhů a biotopů (např. zakládání nebo obnova speciálních stanovišť, zakládání vnitřních a vnějších lesních pláštíků). Prvotní zalesňování, které je rovněž žádoucí, se nesmí provádět v lokalitách, pro něž existují z hlediska ochrany přírody protichůdné cíle.

Sladění a příprava opatření vyplývajících z manažerských plánů a dalších odborných plánů v souvislosti se systémem NATURA 2000; vytvoření vhodných nabídek poradenství pro uživatele ploch, např. ukázat, jaké jsou možnosti zahrnutí péče o krajinu jako součást diverzifikační strategie podniků, umožnit přenos informací, který by měl zabránit deficitům při realizaci a porušování relevantních předpisů ochrany přírody (mimo jiné Cross Compliance, odpovědnost za škody způsobené škodlivými účinky na životní prostředí, saský zákon na ochranu přírody).

Specifikace opatření:

K realizaci plánů v oblasti ochrany přírody, hlavně manažerských plánů pro systém NATURA 2000, je zapotřebí, aby bylo uživatelům dotčených ploch poskytnuto obsáhlé poradenství. Kvůli personálnímu nedostatku v orgánech ochrany přírody, které pouze omezeně umožňují cílené získávání ploch relevantních pro podporu, je zde nutno vycházet z problémů mimo jiné spojených s budoucí implementací NATURA 2000, proti nimž by se mělo působit připravením a dotováním cílených nabídek poradenství. Adekvátní nabídky poradenství by mohly také podpořit odhad potenciálu rozvoje péče o krajinu jako součásti diverzifikační strategie podniků. Kromě toho by měly být zemědělské podniky pro zabránění vzniku nezákonností cíleně informovány o požadavcích ochrany přírody podle Cross Compliance a saského zákona na ochranu přírody. Jako doprovodná činnost k implementaci evropské směrnice o ručení za škody způsobené škodlivými účinky na životní prostředí od roku 2007, která mimo jiné předpokládá ručení za poškození stanovištních typů NATURA 2000 a za poškození druhů podle směrnice o biotopech a podle ptačí směrnice, ke kterým dojde v rámci hospodářské činnosti (mimo jiné i zemědělské), by se měla provést intenzivnější osvěta podniků, týkající se příslušných ochranných požadavků.

Umožnění realizace dotačních opatření vázaných na lokalitu (získání speciálně přizpůsobené techniky pro péči o krajinu, pořízení autochtonní sadby atd.) a splnění zvláštních požadavků druhové ochrany dotováním investičních opatření (např. pořízení speciálních možností pro hnízdění druhů obývajících budovy).

Specifikace „ostatních“ investic:

Kromě investičních opatření v ochraně přírody, vztahujících se k určitým způsobům užívání ploch, jsou k dosažení cílů ochrany přírody nutná ještě i další opatření, která jsou nezávislá na způsobu

užívání, resp. která přesahují jeden způsob užívání ploch. V této souvislosti je třeba pro cílené a efektivní splnění cílů ochrany přírody doplnit plošně vázaná opatření podpůrnými opatřeními investičními. Určitá plošně vázaná neinvestiční opatření je možno realizovat teprve za podmínky předchozích investic (např. pořízení speciální techniky pro péči o biotopy, pořízení techniky šetrné k půdě, výroba a nákup autochtonního osiva a sadby).

Splnění zvláštních požadavků ochrany (např. opětovně podmáčené plochy, plochy procesní ochrany, břehové zóny v rámci přirozeného vývoje říčního toku, zajištění speciálních druhových stanovišť) prostřednictvím dotací ve prospěch získávání těchto ploch nebo zajištěním služebností (tj. věcných břemen) k takovýmto pozemkům.

Zajištění výskytu druhů a biotopů pomocí zvláštních opatření ochrany druhů a biotopů, včetně péče o výskyt druhů a péče o chráněná území.

Specifikace opatření:

K dosažení zvláštních cílů v ochraně druhů a biotopů jsou nutná další opatření, jako je zajištění pozemků (např. opětovně podmáčené plochy, plochy procesní ochrany, břehové zóny v rámci přirozeného vývoje vodních toků, zajištění pufrovacích ploch a přechodových zón), investiční opatření (např. zachování nebo vytvoření nových pobytových stanovišť pro netopýry, vytváření možností bezpečného průchodu u křížení vodních toků s dopravními komunikacemi - vydra říční) a péče o druhový výskyt a o chráněná území (např. zabránění vzniku havárií a odvracení nebezpečí).

Poznámka: S novými opatřeními v ochraně přírody se tedy až na určité speciality nepočítá, spíše se jedná o zjednodušení stávajícího systému. Nově by mohla přibýt např. také podpora vzácných plevelů na okrajích polí nebo cílené opatření na malé neobhospodařované plochy v intenzivních oblastech (např. čejka). Za důležité se považuje zachovat flexibilitu podpor a fungující spolupráci se zemědělci.

Zvyšování obecného porozumění přirozeným souvislostem, zlepšování znalostí o ekologickém chování a o ekologických obhospodařovacích postupech a zvyšování akceptace cílů a opatření ochrany přírody, a to pomocí opatření v oblasti vzdělávání a pomocí práce s veřejností v souvislosti s projektem

Specifikace opatření:

Z hlediska cílů a opatření v oblasti ochrany přírody existují u uživatelů ploch a u dalších dotčených osob často nedostatky ve znalostech konkrétních cílů a dopadů různých postupů a různého chování na přírodní režim. Při realizaci cílů ochrany přírody to může vést k nedostatku akceptace a ke konfliktům. Ke zprostředkování významu ekologické dimenze trvalé udržitelnosti pro rozvoj venkova celkově, jakož i ke zprostředkování konkrétních ochrannářských cílů a souvislostí vzájemného působení je nutné, aby součástí strategie trvale udržitelného rozvoje venkova byla i vzdělávací opatření a opatření v oblasti práce s veřejností v souvislosti s projektem.

Iniciování a posilování integrovaného pojetí rozvoje venkova při zahrnutí cílů a opatření ochrany přírody dotováním speciálních komplexních záměrů (např. v rámci LEADER, LIFE+, velkých projektů ochrany přírody ...)

Specifikace opatření:

Nedostatek akceptace, konflikty a chyby při realizaci cílů ochrany přírody mnohdy souvisejí se složkovým pojetím, které jen nedostatečně zohledňuje souvislosti cílů ochrany přírody a dalších nároků jednotlivých způsobů užívání ploch (jak pozitivních, tak i negativních). Potenciály k realizaci synergických efektů a příspěvky ochrany přírody k regionálnímu rozvoji jsou tak zohledňovány pouze nedostatečně. Konflikty bývají zbytečně zesilovány, nebo přinejmenším nejsou

řešeny způsobem, který by byl akceptovatelný pro různé strany. Budoucí strategie trvale udržitelného rozvoje venkova by proto měla v oblasti integrovaného pojetí rozvoje venkova zajistit začlenění zájmů ochrany přírody (účast, plánování a realizace). Jako nástroje zde přicházejí v úvahu mimo jiných dotace v rámci osy LEADER, ale i původně na životní prostředí orientované programy, jako je LIFE+ nebo jako jsou velké projekty z oblasti ochrany přírody.

V oblasti ochrany půdy existují pro ostatní plochy a také pro oblast užitkových ploch především následující úkoly, které přesahují danou kategorii užívání ploch:

- Redukce postupujícího záboru ploch. (Vyloučení podpory těch opatření, která vedou k další zástavbě/záboru ploch.)
- Redukce rozsahu zástavby/záboru ploch na vybraných plochách.
- Odvrácení ohrožení, značného znevýhodnění a obtěžování v důsledku škodlivých látkových přeměn v půdě.

K tomu je nutné prosadit tato opatření:

- Omezení postupujícího záboru ploch odpovídajícím nasměrováním všech dotačních strategií (např. žádné dotace pro opatření „na zelené louce“ nebo pro zábor ploch, který není nezbytný, např. při výstavbě polních cest).
- Komunální revitalizace ladem ležících ploch, hlavně v intravilánech (příprava pro následné investice).
- Trvalé uvolňování zastavěných ploch, které už nejsou stavebně využívány, pokud je to smysluplné v souvislosti s jinými ekologickými opatřeními.
- Opatření k sanaci a změně způsobu užívání zatížených ploch.

Cíl omezení postupujícího záboru ploch vyžaduje zaměření všech dotačních strategií směrem k tomuto cíli. Za tímto účelem by měly být všechny dotační směrnice přezkoumány z hlediska jejich účinnosti při uvolňování ploch a nezbytných změn v případě zvýhodnění „záborů ploch“.

---

6. Doplnkové informace

Monitoring

Systém soustavného monitoringu lokalit soustavy Natura 2000 ani sledování dopadu AEO na biodiverzitu a další zájmy OP není vybudován. Úřad pro životní prostředí a geologie, příp. další organizace provádí individuální průzkumy a hodnocení.

Související programy

Operační program

V rámci Operačního programu svobodné země Sasko pro r. 2000 – 2006 jsou v oblasti ochrany a zlepšení životního prostředí, což je jeden z 5 pilířů programu, podporovány investice pro dodávku pitné vody a čištění odpadních vod (cca 72 % celkového objemu finančních prostředků), na odstraňování starých ekologických zátěží (podpora 100 %), na ochranu proti povodním a dále opatření v oblasti obnovitelných zdrojů energie a ochrany klimatu. V rámci pilíře rozvoj venkova a podpora rybolovu byly dále vytvořeny opatření pro zlepšení infrastruktury zemědělství a rozvoj infrastruktury vesnic.

Ekologické úpravy krajiny

Jedná se o investiční opatření v rámci Operačního programu zaměřené na výsadbu rozptýlené zeleně – křovin, mezí, travnatých pásů.

Méně příznivé oblasti

Vyrovňovací sazby do znevýhodněných oblastí jsou placeny ze státních zdrojů určených pro zlepšení zemědělské infrastruktury (federální program „Gemeinschaftsaufgabe“: 60 % platí Berlín, 40 % Sasko) jako snaha ušetřit více prostředků z fondů EU pro AE opatření a další nástroje. LFA zaujímají 353 085 ha (velkou část tvoří Podkrušnohoří). Platby jsou vypočítány dle nadmořské výšky, úhrnu srážek a dalších přírodních faktorů.

V rámci EU jsou hledána nová přísnější kritéria pro vymezení LFA pro snížení jejich celkové plochy (LFA zaujímají v průměru EU více jak 50 %!). V případě Saska by se mohlo jednat o pokles ze současných 40 % až na pouhých 8 %. Takto výrazná redukce by však znamenala problém zajištění obhospodařování stávajících LFA.

Zalesňování

Platby dle druhu dřeviny za první zalesnění, následnou péči (5 let) a újmu – vynětí ze zemědělského užívání (20 let). Podmínkou zalesnění je minimální podíl listnatých dřevin 25 %. Rozhodnutí o zalesnění a podmínky zalesnění stanoví orgán ochrany přírody. Zároveň musí být vydán souhlas s odnětím ze zemědělského půdního fondu.

Slovensko

1. Kontextový úvod

1.1 Zemědělství na Slovensku

Zemědělský půdní fond tvoří na Slovensku 2 439 408 ha (49,8% rozlohy státu). Z toho cca 62 % tvoří orná půda a 36 % travní porosty. 29 % zemědělského půdního fondu se nachází v nadmořské výšce nad 500 m n.m. a 14,4 % nad 700 m n.m.

Nejzávažnějším problémem zemědělských půd je vodní eroze, kterou je ohroženo asi 55 % půd (18 % je extrémně ohrožených). Průměrný roční odnos nejúrodnějších částí orné půdy je 2,8 –3,0 mil. tun. Speciální agroenvironmentální opatření pro ornou půdu na svazích je zaměřená na boj proti vodní erozi. V otevřených rovinách na orné půdě zase proti větrné erozi.

Prioritní cíle:

- systematicky chránit ornou půdu na svazích před vodní erozí,
- zvyšovat retenční schopnost povodí s cílem prevence erozních rizik,
- dosáhnout maximální roční erozní smyv zeminy 4 t/ha na mělké půdě, 6 t/ha na střední půdě a 10 t/ha na hluboké a velmi hluboké půdě

Vlastnictví půdy na Slovensku je značně rozdrobené a stále probíhá proces obnovy evidence vlastnictví půdy. Z celkové výměry zemědělské půdy (2,4 mil. ha) je 52 % evidovaných na listech vlastnictví. 43 % ve vlastnictví fyzických osob, 4,5 % ve vlastnictví právnických osob a 4 % ve vlastnictví státu. Státní půdu a půdu dosud nevyřešenou spravuje Slovenský pozemkový fond. Zemědělské podniky se vyznačují vysokým podílem pronajaté půdy - cca 95 %. Na vlastní půdě hospodaří pouze 5 % subjektů.

Po změnách v 90. letech si i v současnosti družstevní podniky zachovaly dominantní postavení v zemědělství, a to i přesto, že jejich podíl na celkové výměře zemědělské půdy klesl. Pokračovalo zvyšování počtu obchodních společností, především společností s ručením omezeným v důsledku privatizace státního majetku. Nově založené subjekty upřednostnily v podmínkách vysoké rizikovitosti zemědělství především právní formy s nižší mírou osobní odpovědnosti za závazky podniku. Fyzické osoby, pokud jsou registrovány, podnikají v právní formě samostatně hospodařící rolník (SHR). Počet SHR má klesající tendenci při současném růstu průměrné výměry farmy (blíže viz tab. č. 11).

Tabulka 11: Vývoj výměry a počtu farem na zemědělské půdě (Zdroj: Ústřední databáze MP SR a publikace Statistického úřadu SR)

	Počet subjektů			Zem. půda (tis. ha)			Prům. výměra (ha)		
	1990	1994	2001	1990	1994	2001	1990	1994	2001
Družstva	681	961	715	1691	1531	1131	2484	1593	1582

Slovensko – 1. Kontextový úvod

Spol. s ručením omezeným	0	98	627	0	64	550	0	650	877
Akciové společnosti	0	29	94	0	37	173	0	1271	1842
Státní podniky	73	211	-	371	425	-	5083	2016	-
Jiné formy právnických osob	-	59	86	-	20	35	-	333	406,9
Právnické osoby celkem	754	1359	1522	2062	2077	1889	2735	1528	1241
Fyzické osoby registrované	2437	7572	5473	6	115	215	2,6	15,2	39,2
Celkem	3191	8931	6995	2068	2191	2104	648	245	301

1.2 Ochrana přírody na Slovensku

Na Slovensku je od roku 2002 platný zákon č. 543/2002 Sb., o ochraně přírody (dále zákon), který nahradil zákon č. 287/1994 Sb. Zákon definuje ochranu ohrožených druhů rostlin a živočichů, nerosty a zkameněliny, ochranu dřevin a chráněných stromů. Zákon dále vymezuje následující kategorie chráněných území: národní park, chráněná krajinná oblast, chráněný areál, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památka a přírodní památka. V rámci územní ochrany rozlišuje pět stupňů ochrany dle požadované (bez)zásahovosti, kde první stupeň platí pro celé území Slovenska a druhý až pátý platí pro chráněná území a jejich ochranná pásma, kde ve čtvrtém a pátém stupni ochrany je hospodaření výrazně omezeno nebo zcela vyloučeno. Ve čtvrtém stupni je např. zakázáno košárování stád, změna vodního režimu pozemků, pěstování nepůvodních rostlin a chov nepůvodních živočichů, volný pohyb domácích zvířat, velkoplošná aplikace hnojiv a chemických látek. Zmíněná omezení hospodaření nejsou v rámci agroenvironmentálních programů uvažována. V zákoně je otevřena možnost kompenzace újmy za omezení hospodaření. Do konce roku 2004 nebyla žádná újma proplacena. Ochrana přírody má dále k dispozici v rámci svého rozpočtu část finančních prostředků na management.

1.3 Základní standardy hospodaření

Minimální standardy pro podpory z Plánu rozvoje venkova jsou obsaženy v zásadách správné zemědělské praxe (viz příloha č. 1). Pro přímé platby platí základní požadavky a od roku 2005 do roku 2007 se postupně v třech etapách zavádí povinnost respektovat 18 směrnic z cross-compliance (viz příloha č. 2).

---

2. Systém agroenvironmentálních opatření

Ministerstvo zemědělství zpracovalo Plán rozvoje venkova 2004 – 2006 Slovenská republika, který byl schválen Komisí EU v červenci 2004. Plán rozvoje venkova obsahuje povinné agroenvironmentální opatření a je přímo závazným podkladem pro žadatele. V listopadu 2004 byla vydána rozhodnutím ředitele Zemědělské platební agentury (PPA) metodická příručka, která řeší podrobnosti pro žadatele.

2.1 Zacílení opatření

V rámci Plánu rozvoje venkova byly identifikovány následující problémy vycházející z negativních vlivů zemědělství na životní prostředí:

- Úbytek biodiverzity, jehož příčinou je intenzivní využívání a obhospodařování krajiny, rozorávání travních porostů, odvodnění mokřadů a degradace stanovišť nížin a pahorkatin.
- Ztráta ornice především vodní erozí (týká asi 55 % půd), jejíž příčinou je nevhodné obhospodařování půdy zejména na svazích a lehčích půdách otevřených rovin.
- Znečištění vod dusičnany, pesticidy a jejich postupná eutrofizace, jehož příčinou je koncentrace a nadměrná chemizace zemědělství

Zacílení pro agroenvironmentální program na Slovensku je následující:

- udržení hospodaření v horských oblastech a snížení intenzity hospodaření v nížinách a pahorkatinách (hnojení, prostředky na ochranu rostlin a nadměrná pastva)
- podpora ekologického zemědělství
- zmírnění eroze
- zachování druhově bohatých travních porostů
- obnova sítě ekostabilizačních prvků (především nelesní dřevinná vegetace a vodní a mokřadní biotopy)
- podpora ohrožených druhů a plemen hospodářských zvířat

2.2 Popis systému titulů

Slovensko má agroenvironmentální opatření plošně pro celou republiku bez regionálního cílení. Opatření obsahuje některá podopatření, která jsou cílena na vybrané biotopy nebo krajinné prvky s dílčími možnostmi řešení regionálních odlišností například v termínech seče. Rybníky ani jiné vodní plochy přímo agroenvironmentální opatření neřeší. Pouze jedno podopatření je zaměřeno na bezprostřední okolí vodních a mokřadních biotopů. Základní přehled skupin opatření je uveden v příloze č. 3, podrobný popis jednotlivých podopatření je uveden v příloze č. 4. Agroenvironmentální opatření bylo spuštěno celé.

1. Základní podpora (extenzifikační opatření)

Základní schéma

Společné

Orná půda

Trvalé travní porosty

Ovocné sady a vinice

2. Protierozní opatření

- Ochrana proti erozi na orné půdě
  - Stabilizační osevní postup
  - Přijatelná velikost parcely (půdního bloku)
- Ochrana proti erozi ve vinohradech
- Ochrana proti erozi v ovocnářství
- Zatrávňování orné půdy

3. Opatření na zachování biodiverzity travních porostů

- Ochrana biotopů polopřírodních a přírodních travních porostů
  - Zatíženost půdy
  - Aplikace hnojiv
  - Aplikace chemických přípravků
  - Způsob kosení
  - Podmínky pasení

4. Opatření na zachování a obnovu významných krajinných prvků

- Nelesní dřevinná vegetace
- Ochrana vodních a mokřadních biotopů

5. Opatření na podporu ohrožených druhů a plemen hospodářských zvířat

- Chov a udržení ohrožených druhů zvířat

6. Ekologické zemědělství

Základní schéma nebo ekologické zemědělství je vždy podmínkou pro vstup do dalších výběrových podopatření. Vždy je nutné plnit podmínky základního schématu nebo ekologického zemědělství pro danou kulturu (orná půda, trvalé travní porosty, ovocné sady, vinice). V případě nelesní dřevinné vegetace a vodních a mokřadních biotopů je povinné dodržení podmínek základního schématu na přilehlých pozemcích (v případě, že je přilehlým pozemkem orná půda, pak je třeba vstoupit do zatrávňování).

Základní schéma však není opatření celofaremní, je možno vstoupit i s ucelenou částí pozemků. Věcně řeší především omezení hnojení, přípravků na ochranu rostlin (s možností aplikace na základě souhlasu Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu) a zatížení pastvin.

Výběrová podopatření jsou cílena na konkrétní kulturu nebo biotop. Některá z nich jsou ještě blíže obsahově specifikována. Zatrávňování je cíleno na ornou půdu se sklonem víc jak 10 %, zaplavované oblasti, podél biotopů nelesní dřevinné vegetace a okolo vodních a mokřadních biotopů.

Podopatření ochrana biotopů polopřírodních a přírodních trvalých travních porostů je cíleno na druhově bohaté travní porosty (teplo- a suchomilné trvalé travní porosty, mezofilní trvalé travní porosty, vlhkomilné a slatinné trvalé travní porosty a vysokohorské trvalé travní porosty), jejichž databázi vytvořila a spravuje nevládní organizace DAPHNE SR.

Nelesní dřevinná vegetace je specifikována jako větrolamy, stromořadí, solitéry, společenstva

křovin, živé ploty, biocentra a biokoridory.

Vodní a mokřadní biotopy jsou vymezeny jako prameniště, malé vodní toky, kanály, nádrže, šterkoviště, jezera a mokřady.

Za podporovaná ohrožená plemena hospodářských zvířat jsou na základě doporučeného seznamu Výzkumného ústavu živočišné výroby považována ovce (valaška), koza (bílá krátkosrstá koza), kůň (slovenský teplokrevník, hucul, lipicán, nonius, furioso, shagy-arab, norik, slovenský sportovní pony) a drůbež (oravka, plymutka, rodajlendka, hemsirka, vlaška, sasekska, slovenská bílá husa, ručovská husa, morka bronzová).

Ekologické zemědělství je rozděleno na období konverze a po konverzi.

Tabulka 12: Počet přijatých žádostí na Agroenvi. opatření v listopadu 2004 a v březnu 2005 (Zdroj: Zemědělská platební agentura)

Datum přijaté žádosti 2004	Počet přijatých žádostí	Požadovaná výška příspěvku PRV z	Datum přijaté žádosti 2005	Počet přijatých žádostí	Požadovaná výška příspěvku PRV z
2.11. 2004	1	2 206,80	1.3. 2005	14	182 633,60
8.11. 2004	4	4 920,60	2.3. 2005	8	111 919,28
9.11. 2004	1	21 189,20	3.3. 2005	4	28 852,00
10.11. 2004	7	153 642,00	4.3. 2005	2	16 942,00
11.11. 2004	17	241 935,36	7.3. 2005	13	210 995,00
12.11. 2004	42	568 832,99	8.3. 2005	12	113 192,25
15.11. 2004	112	1 192 305,68	9.3. 2005	9	101 086,00
celkem	184	2 185 032,63	10.3. 2005	24	315 110,48
			11.3. 2005	30	255 975,77
			14.3. 2005	91	1 019 711,66
			15.3. 2005	99	989 271,10
			celkem	306	3 345 689,15

2.3 Proces přípravy systému

Identifikace příčin problémů

Příprava podkladových materiálů pro identifikaci problémů zemědělsky obhospodařovaných ekosystémů a jejich příčin začala v rámci přípravy pilotního odzkoušení agroenvironmentálního opatření v programu SAPARD. Iniciačním krokem byl projekt IUCN pro CHKO - BR Poľana, který řešila slovenská pobočka Světového svazu ochrany přírody ve spolupráci s dalšími subjekty. Z dalšího projektu financovaného nizozemskou nadací AVALON, který řešilo Občanské sdružení Živá planeta, vzešla zpráva Bilance situace na Slovensku. V roce 1997 byla přijata Národní strategie ochrany biodiverzity, která byla dalším podkladem. Výzkumný ústav půdoznalectví a ochrany půdy zpracoval Koncepti ochrany a využívání zemědělské půdy.

Navržení změn hospodaření

Komplexně zpracovaný Projekt IUCN obsahuje i návrh zacílení a vlastní management travních porostů pro agroenvironmentální program v CHKO - BR Poľana. Na základě projektu IUCN a především zkušeností přizvaných expertů z nevládní organizace DAPHNE SR byly základní agroenvironmentální programy pilotně otestovány v rámci programu SAPARD, a to v 5 oblastech, kde 4 z nich byly zároveň navrženy do soustavy NATURA 2000 a pátá oblast byla vybrána produkční.

Z koncepčních materiálů studií a projektů uvedených výše a z pilotního otestování agroenvironmentálních programů v rámci programu SAPARD vznikl Návrh agroenvironmentálního programu pro Slovensko, který zpracovali Občanské sdružení Živá planeta, AVALON a Výzkumný ústav rostlinné výroby. Tento materiál byl základním výchozím podkladem pro zacílení a vlastní vytvoření agroenvironmentálního programu v rámci Plánu rozvoje venkova na období 2004 – 2006 na Slovensku. Zacílení a tvorbu programu koordinovalo již Ministerstvo zemědělství.

Podkladové studie

Sláviková Dagmar, Krajčovič Vladimír a kol.: Ochrana biodiverzity a obhospodařování trvalých travních porostů CHKO – BR Poľana. Evropský program IUCN, Slovensko

Cílem projektu bylo navrhnout nejvhodnější management trvalých travních porostů. Na základě pedologických, fytoecologických a zoologických průzkumů posoudit biodiverzitu. Vymezit plochy cenné výskytem rostlinných či živočišných druhů, přešetřit způsoby obhospodařování a využívání travních porostů kosením a pasením. Na základě těchto údajů se hledaly možnosti zachování pestrosti porostů, produkčního potenciálu TTP a usměrnění výroby krmiv a živočišné produkce v zájmu trvale udržitelného stavu na loukách a pastvinách. Kolektiv odborníků navrhl perspektivu využívání trvalých travních porostů. Trvalé travní porosty byly sloučené do osmi funkčních komplexů, pro možnost logických návrhů jejich využití (omezené využívání ekologicky ohrožených území, ochrana biodiverzity). Funkční komplexy se lišily velikostí, přístupností, současnou intenzitou využívání, charakterem TTP (původní nebo změněná společenstva).

Sabo Petr, Kováč Karol (koordinátoři): Návrh agroenvironmentálního programu pro Slovensko, II. Část, 2000. Občanské sdružení Živá planeta, Avalon, Výzkumný ústav rostlinné výroby

Úlohou agroenvironmentálních programů je harmonizovat vztahy mezi produkcí potravin a ochranou životního prostředí a přispět k udržení vědeckých společenstev. Jejich podstatou je rozšíření úlohy hospodáře o starostlivost o krajinu, kterou obhospodařuje. Řešitelská skupina projektu stanovila následující priority AEP pro Slovensko:

- používat zemědělské postupy, které chrání životní prostředí, šetří přírodní zdroje, chrání a zvyšují biologickou rozmanitost zemědělské krajiny a její ekologickou stabilitu
- zabezpečit obnovu využívání opuštěné zemědělské půdy

- v podmínkách s vysokou přírodní hodnotou udržet formy extenzivní produkce
- cíleně regulovat stavy ovcí nebo dobytka na jednotku spasené plochy, dodržet ekologickou únosnost obhospodařované krajiny
- pěstovat ohrožené krajové odrůdy a chovat zvířata místních chovů
- z environmentálních důvodů vyjmout půdu ze zemědělského využívání alespoň na 20 let, např. zatravnění za účelem ochrany přírody a krajiny
- při používání prům. hnojiv a prostředků na ochranu rostlin využívat integrované – trvale udržitelné postupy

V souladu s uvedenými prioritami je cílem navrhovaného AEP pro Slovensko snížení negativních dopadů zemědělství na půdu, vodu, biologickou rozmanitost a ekologickou stabilitu krajiny, tak i ochrana kulturně-historického dědictví. Navržené jsou jen takové zemědělské postupy, které jsou slučitelné s ochranou životního prostředí a potřebou uchování zemědělských oblastí.

Základní navržené cíle AEP jsou:

- zlepšit ochranu půdy
- zlepšit kvalitu podzemních a povrchových vod
- udržet a zvyšovat biodiverzitu zemědělské krajiny
- obnovit ekologickou stabilitu zemědělské krajiny
- chránit území a plochy s vysokou přírodní hodnotou
- využívat přírodní zdroje zemědělské krajiny trvale udržitelným způsobem
- chránit lidské zdraví
- chránit kulturně historické dědictví
- prostřednictvím AE plateb za environmentálně příznivý management krajiny přispět k zlepšení socioekonomického rozvoje venkova

Základem pro dosažení výše uvedených cílů je optimalizace prostorové organizace zemědělské výroby, aktivní ochrana významných ekosystémů a ohrožených druhů zemědělské krajiny a zavedení výraznější ekologizace zemědělských postupů.

Uplatňovaný management

V zásadách správné zemědělské praxe jsou nad zákonné standardy navíc zařazeny následující tři požadavky: nejvyšší limit pro aplikaci hnojiv je 175 kg čistého dusíku na ha, povinné zpracování plánu hnojení a zákaz aplikace hnojiv kolem vodních toků. Zařazení těchto tří požadavků nad rámec zákonných požadavků snižuje možné platby, a tudíž i akceptovatelnost ze strany zemědělců.

Pokud žadatel má zájem vstoupit do nějakého agroenvironmentálního podopatření, má povinnost vstoupit do základního schématu, což při dosti přísných podmínkách zvláště v oblasti hnojiv a používání prostředků na ochranu rostlin přispělo k nižší absorpční kapacitě agroenvironmentálního programu v produkčních oblastech.

Navržení plateb a financování

Výpočet plateb pro jednotlivá opatření Agroenvironmentální podpory byl kalkulovaný z podkladů

výzkumných ústavů a institucí zabývajících se sledováním jednotlivých oblastí zemědělské výroby (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a potravinářství, Výzkumný ústav půdoznalectví a ochrany půdy, Výzkumný ústav živočišné výroby, Výzkumný ústav TP a horského zemědělství, Výzkumný ústav rostlinné výroby, Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělství). Jako základ ekonomických kalkulací byly vzaty statistické výsledky z let 2001 - 2002. Výsledná kalkulace je vypočítána jako průměrné hodnoty pro celé území Slovenské republiky.

Základem výpočtu plateb u většiny opatření je platba za snížení intenzity obhospodařování (snížené hnojení, nižší produkce plodin, zatížení půdy VDJ/ha). Platba za činnost je započtena např. u těchto opatření:

- nelesní dřevinná vegetace - dodatečné náklady na pravidelnou údržbu dřevin, kosení trávy a doprava a náklady na pravidelné prořezávání stromů
- protierozní opatření - dodatečné náklady na zpracování půdy
- ochrana vodních a mokřadních biotopů – dodatečné náklady představují náklady spojené s ochranou a údržbou mokřadů (např. periodické kosení stařiny, na pastvinách oplocení mokřadů)

Kalkulace plateb:

1. Základní schéma

- platba za snížení intenzity obhospodařování (zatíženost půdy max. 1,6 VDJ/ha, zákaz používání kalů z čistírenských odpadních vod)

a) orná půda – platba za snížení intenzity obhospodařování (max. 135 kg N/ha - org. hnojiv, dodržení zásad použití agrochemikálií jen se souhlasem UKSUP) na základě výsledků výzkumu vede opatření k poklesu úrody o 20 %

b) TTP – platba za snížení intenzity obhospodařování, pokles úrody o 20 % (max. 135 kg N/ha – org. hnojiv, dodržení zásad použití agrochemikálií jen se souhlasem UKSUP)

c) ovocné sady a vinohrady - platba za snížení intenzity obhospodařování, ovocné sady pokles úrody o 5 %, vinohrady pokles úrody o 15 % (max. 135 kg N/ha – org. hnojiv, dodržení zásad použití agrochemikálií)

Platba:

Orná půda   1 700 Sk/ha

TTP   1 345 Sk/ha

Ovocné sady   2 045 Sk/ha

Vinohrady   2 100 Sk/ha

2. Ochrana proti erozi na orné půdě

- dodatečné náklady na zpracování půdy pro meziplodiny, náklady na osivo a náklady na setbu a ošetření půdy po setbě (dodržení stabilizačních osevních postupů, zakládání meziplodin, zabezpečení 70 % pokrývnosti půdy) ZSZP nestanovují podmínky osevního postupu, stanovují orbu po vrstevnici.

- platba za snížení intenzity obhospodařování - snížení příjmů vzniká vyčleněním 10 m pásů z produkčních plodin a jejich náhrady za stabilizační prvky, na 30 ha parcele 5 pásů (500 m x 600 m)

představuje 2,5 ha

Platba:

Stabilizační osevní postup   4 570 Sk/ha

Přijatelná velikost parcely   1 278 Sk/ha

3. Ochrana proti erozi ve vinohradech

- dodatečné náklady vzniklé realizací protierozního postupu (pokrytí půdy v každé druhé uličce vybraným způsobem ve stanoveném čase)

Platba:

Při svažitosti vinohradu do 20 %   2 000 Sk/ha

Při svažitosti vinohradu od 21 % do 40 %   2 500 Sk/ha

Při svažitosti vinohradu nad 41 %   3 000 Sk/ha

4. Ochrana proti erozi v ovocnářství

- dodatečné náklady vzniklé realizací protierozního postupu (pokrytí půdy v každé druhé uličce vybraným způsobem ve stanoveném čase)

Platba:

Při svažitosti sadu do 20 %   2 000 Sk/ha

Při svažitosti sadu nad 20 %   2 500 Sk/ha

5. Zatravňování orné půdy

- ztráta příjmu z produkce orné půdy snížena o určitý příjem z produkce travní hmoty

Platba   4 133 Sk/ha

6. Ochrana biotopů polopřírodních a přírodních TTP

- ztrátu příjmů představuje snížená produkce v limitech ekologické únosnosti území (zatížení půdy max. 0,6 VDJ/ha), zákaz hnojení min. hnojivy a kejdou, snížené hnojení na max. dávku 50 kgN/ha (ušlý příjem je výsledkem rozdílu ztráty na produkci, rozdíl nákladů a ušetřených nákladů), celoplošné vyloučení používání agrochemikálií

- dodatečné náklady vznikající z podmínek kontrolování pastvy pod dozorem a překládání košárů

- dodatečné náklady za kosení porostů ve stížených podmínkách

Platba: 5 393 Sk/ha

7. Nelesní dřevinná vegetace

- dodatečné náklady na pravidelnou údržbu dřevin, kosení trávy a doprava

Slovensko – 2. Systém agroenvironmentálních opatření

- snížení intenzity obhospodařování (zákaz aplikace hnojiv a chemických přípravků ve vzdálenosti 5m od porostu nelední dřevinné vegetace) pokles úrody o 20 %

Platba: 3 734 Sk/ha

8. Ochrana vodních a mokřadních biotopů

- dodatečné náklady na ochranu a údržbu mokřadů např. periodické kosení, zabránění vstupu dobytka do mokřadů oplocením

Platba: 3 240 Sk/ha

9. Chov a udržení ohrožených druhů zvířat

- platba za náklady spojené s chovem daného druhu

ovce (valaška) – nižší produkce mléka, nižší počet dochovaných jehňat, nižší produkce vlny

kozy (bílá krátkosrstá) – nižší produkce mléka, nižší počet dochovaných kůzlat

koně – nižší výkonnost a náročnější podmínky chovu

drůbež – nižší produkce vajec a masa

Platba:

Ovce	1 006 Sk/ks	Drůbež: slepice	100 Sk/ks
Kozy	1 333 Sk/ks	husa	400 Sk/ks
Koně	20 000 Sk/ks	kachna	450 Sk/ks

10. Ekologické zemědělství

- u ekologického zemědělství v období konverze (změny) je stanoven ušlý příjem za sníženou produkci plodin, zvýšené náklady na mechanické ničení plevelů a škůdců, vyšší náklady na uskladnění a dodatečné náklady v důsledku zvýšené pracnosti a kontroly

- u ekologického zemědělství v období po konverzi jsou platby pro jednotlivé druhy výroby sniženy o polovinu oproti platbám v období konverze vzhledem na zvýšený příjem z produktu realizovaného ekologickým způsobem

Platby:	v období konverze (2roky)	období po konverzi
Orná půda	6 000 Sk/ha	3 000 Sk/ha
Ovocné sady a vinohrady	8 000 Sk/ha	4 000 Sk/ha
Zelenina, léčivé a aromatické rostliny	10 000 Sk/ha	5 000 Sk/ha
TTP	4 000 Sk/ha	2 000 Sk/ha

Základ kalkulací je převzat z Návrhu AEP. Na konečné úpravě plateb se podílelo Ministerstvo zemědělství s Platební agenturou (PPA). Kalkulace plateb je uvedena v příloze D Plánu rozvoje vidieka.

---

3. Administrace

Při podávání žádosti je žadatel povinen postupovat v souladu s platnou Metodickou příručkou vydanou Zemědělskou platební agenturou pro tvorbu projektů. Projekt si žadatel vypracuje sám, nebo zadá zpracování autorizovanému subjektu. Administrativní náročnost přípravy projektu je příčinou toho, že již dnes je značná část projektů zpracovávána autorizovanými subjekty. Od roku 2007 zamýšlí Ministerstvo zemědělství zpracování projektů autorizovanými osobami zavést povinně. Zatím však není vytvořena databáze autorizovaných subjektů. Projekt je vypracován na 5 let a žadatel se zavazuje uplatňovat po tuto dobu podmínky jednotlivých podopatření.

Aby se projekt stal oprávněným pro financování z programu, musí splnit kritéria způsobilosti, stanovená pro agroenvi opatření např.:

- prokázat vlastnictví pozemku, pronájem nebo jiný právní vztah k předmětu činnosti (není umožněn vstup pouze na základě uživatelských vztahů k půdě),
- na celé výměře zemědělského subjektu uplatňovat podmínky správné zemědělské praxe a respektovat písemné upozornění orgánu ochrany krajiny
- předložit žádost spolu s vypracovaný projektem
- hospodařit min. na výměře 1 ha (platná evidence LPIS)
- subjekt hospodařící na půdě se do projektu o finanční pomoc musí zapojit s celou obhospodařovanou výměrou (celá obhospodařovaná plocha vedená v IACS), účast na opatření jen s částí obhospodařované výměry je povolena, pokud prokáže hospodářsky samosprávnou část podniku
- absolvovat min 20 hodinové školení o agroenvi programu, kurz musí být uskutečněn do konce prvního roku závazku

Projekt musí být vypracovaný v textové a grafické části. Závazná osnova textové části projektu obsahuje: název projektu, informace o žadateli, místo realizace projektu, stručný popis hlavních cílů projektů pro plánované období, všeobecná a specifická kritéria způsobilosti, stručný popis podnikatelské činnosti (zkušenosti žadatele v podnikání, předmět a zaměření činnosti), stručný popis jednotlivých aplikovaných AE opatření, kapitálovou strukturu podniku, specifika zemědělské výroby a bonita půdy v dané lokalitě, přepočtení VDJ k datu 31.3. v roce podání žádosti, část monitoringu (výměra půdy, na které se realizuje dané opatření; počet zvířat, pro které se realizuje chov a udržení ohrožených druhů zvířat; výměra půdy v jednotlivých oblastech znevýhodnění). Grafická část projektu musí být zakreslená na ortofotomapách z LPIS, do kterých žadatel vyznačí aplikaci jednotlivých opatření. Součástí projektu je i elektronická verze tabulek pro výpočet plateb na 5 let.

Podopatření Nelesní dřevinná vegetace (NDV) a Ochrana vodních a mokřadních biotopů nejsou evidována v LPIS. Žadatel při vypracování textové části musí uvést číslo parcely a její výměru z Katastru nemovitostí a grafickou část vypracuje na kopii katastrálních map. V případě, že se NDV nachází na celé parcele, je požadováno zaměření parcely a vyčíslení výměry NDV geometrickým plánem, které je mnohdy finančně náročné.

U výběrových podopatření, kde je třeba vymezit plochy vhodné pro dané podopatření, není

vymezení součástí LPIS. Vhodné plochy pro cílená podopatření potvrzují různé instituce nebo jsou pouze specifikovány v Plánu rozvoje venkova. Vymezení vhodných ploch v podopatřeních Ochrana biotopů polopřírodních a přírodních TP a Ochrana vodních a mokřadních biotopů potvrzuje DAPHNE SR. Žadatelé si pak platí za vytištění map z LPIS a u DAPHNE SR za vymezení polopřírodních a přírodních travních porostů, které si musí překreslit do map z LPIS.

Podávání a výběr projektů

Zemědělská platební agentura vyzve veřejnost k předkládání žádostí formou „Výzvy na předkládání žádostí o nenávratný finanční příspěvek z PRV SR“ pro jednotlivá opatření v rámci vyhlášeného kola. V rámci každého opatření jsou stanovené limity oprávněných nákladů na projekt, které jsou k dispozici na všech Regionálních pracovištích PPA. Výběr Žádosti je v kompetenci Zemědělské platební agentury (PPA) a o rozhodnutí výběru žádostí zodpovídá v plné míře PPA. Po obdržení projektů Zemědělská platební agentura posoudí a vyhodnotí žádosti na základě kompletnosti žádosti, splnění všeobecných a specifických kritérií způsobilosti, posouzení ekonomické životaschopnosti žadatele a podle hodnotících kritérií (bodové ohodnocení v rozpětí 0 - 100 bodů).

Hodnotící kritéria

Realizace projektu:

- ekologické zemědělství na celé obhospodařované výměře podniku (80 bodů)
- v rámci ostatních podopatření a vstupuje do projektu s celou obhospodařovanou výměrou podniku (70 bodů)
- ekologické zemědělství na části obhospodařované výměře podniku (60 bodů)
- v rámci ostatních podopatření a vstupuje do projektu s částí obhospodařované výměře podniku (50 bodů)

Realizace více jak 2 podopatření v projektu:

- při realizaci 3 podopatření (4 body)
- při realizaci 4 podopatření (8 bodů)
- při realizaci 5 podopatření (12 bodů)
- při realizaci 6 podopatření (16 bodů)
- při realizaci 7 a více podopatření (20 bodů)

Žádosti splňující všechna kritéria se do výběru zařazují podle počtu dosažených bodů v rámci jednotlivých opatření (posoudí se součet finančních požadavků všech seřazených žádostí s finančními možnostmi a stanoví se hranice finančních možností). Při dosažení stejného počtu bodů se při výběru žádostí upřednostňuje žadatel, kterému ještě nebyl schválený projekt nebo je zohledněn datum přijetí žádosti.

Po přijetí, kompletním posouzení a výběru žádostí, PPA předloží žadateli cca do 60 pracovních dnů od zaregistrování žádosti návrh Smlouvy o poskytnutí nenávratného finančního příspěvku, který obsahuje konkrétní výšku finanční podpory. Žadatel musí začít s realizací projektu do 6 měsíců od uzavření Smlouvy. Žadatel může začít realizovat projekt i ode dne podání žádosti s tím rizikem, že PPA s ním nemusí uzavřít Smlouvu o poskytnutí nenávratného finančního příspěvku.

V průběhu pětiletého závazku může žadatel požádat o změnu podopatření písemně na PPA, kde předloží vypracovaný doplněk k projektu a PPA rozhodne o schválení/neschválení.

Kontrola

V roce 2004 neproběhla žádná kontrola zemědělců, kteří vstoupili do agroenvironmentálních programů na základě výběrového kola, které proběhlo pouze jedno, a to v listopadu 2004. Při podávání žádosti se žadatel zaváže umožnit vstup a výkon kontrolní činnosti přímo na místě oprávněným kontrolním úředníkům, kteří jsou pracovníci řídicího orgánu, pracovníci pověřeni PPA a pracovníci pověřeni Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským. Žadatel, nebo jeho zástupce, musí být přítomen při kontrole a podat příslušné informace a záznamy. Dále se zaváže umožnit vstup a výkon náhodné kontrolní činnosti pracovníkům pověřeným kontrolním orgánem na kontrolu čerpání finančních prostředků ze státního rozpočtu SR a ES (ve smyslu zákona č. 523/2004 Sb. O rozpočtových pravidlech veřejné správy a o změně a doplnění některých zákonů), pracovníkům pověřených EK a pracovníkům pověřených Auditorským dvorem Evropských společenství.

Monitorování vývoje projektu

Základním cílem monitoringu AEP je shromažďování vybraných environmentálních a socioekonomických informací tak, aby je bylo možné využít na porovnání s prahovými hodnotami (stav na začátku vstupu do programu, stav před degradací původních druhů bohatého porostu, stav referenčních ekosystémů). Monitoring účinnosti programu spočívá v periodickém sledování a hodnocení vybraných ukazatelů – indikátorů, které jsou vodítkem k postihnutí složitější problematiky, která bez nich nemusí být okamžitě jistá.

PPA, Odbor monitoringu čerpá údaje z celé žádosti a z části závazné osnovy projektu. Pro specifické potřeby monitoringu je žadatel povinný vyplnit „část monitoringu“ v závazné osnově projektu, které jsou rozdílné pro každé opatření. Není-li uveden některý z požadovaných údajů, je žádost považována za nekompletní.

V průběhu realizace projektu je žadatel povinný předkládat PPA „Monitorovací zprávu“, prostřednictvím které PPA monitoruje realizaci projektu, opatření a celého PRV. Žadatel předkládá monitorovací zprávu ročně po dobu pětiletého závazku, a to vždy do 31.3. daného roku. Žadatel uvádí údaje za předcházející kalendářní rok, podrobný harmonogram vykonaných prací, problémy při realizaci projektu, výměru půdy, na které se realizuje dané opatření, resp. počet zvířat podle druhů, pro které se realizuje chov a udržení ohrožených druhů zvířat.

PPA si vyhrazuje právo požádat o dodatečné informace o projektu nebo o žadatelovi, a to kdykoli v průběhu realizace projektu.

---

4. Poradenství

Slovenská republika má v současnosti zavedený systém poradenství pod Ministerstvem zemědělství. Ministerstvo koordinuje poradenství prostřednictvím Agroinstitutu v Nitře. Podmínkou pro vstup do agroenvironmentálního opatření je účast na 20 hodinovém semináři, a to do konce prvního roku závazku. V roce 2004 Agroinstitut pověřil nevládní organizaci DAPHNE SR přípravou informačních seminářů k opatření Plánu rozvoje venkova – Agroenvironmentální programy, pro zemědělské subjekty. Hlavními organizátory semináře konaného v roce 2004 a 2005 byli: DAPHNE SR, Státní ochrana přírody (ŠOP SR), SOVS a Slovenská zemědělská a potravinářská komora (SPPK). Celkem bylo uspořádáno 15 seminářů, kterých se zúčastnilo

přibližně 500 zemědělců, kteří byli oslovováni přes Agrární komoru. V programu jednotlivých seminářů byly všeobecné podmínky Plánu rozvoje venkova, agroenvironmentální a životní podmínky zvířat PRV, ochrana biotopů polopřírodních a přírodních TTP, ochrana mokřadů, navrhovaná území soustavy NATURA 2000 v působnosti chráněných krajinných oblastí a pachtvo zemědělské krajiny a možnosti jeho ochrany.

V současné době je možné v jednotlivých regionech získat informace o agro-envi programech na platební agentuře nebo na agrární komoře. Do budoucna by poradenský systém pro zemědělské subjekty měli zajišťovat projektanti, kteří budou proškolení v zemědělských výrobních postupech zaměřených na ochranu a zlepšení životního prostředí. Projektanti by absolvovali speciální kurzy zaměřené zejména na podporu zemědělského a pastevního hospodaření s přiměřenou intenzitou (přijatelnou k životnímu prostředí), na obnovu ekologické stability zemědělské krajiny prostřednictvím ochrany a obnovy sítí ekostabilizačních prvků, zachování krajinného a historického dědictví na zemědělské ploše, začlenění plánování ochrany životního prostředí do zemědělské praxe a zlepšení socioekonomického rozvoje venkova prostřednictvím agroenvi plateb za environmentální příznivý management krajiny.

---

5. EAFRD

Na podzim v roce 2004 byla založena pracovní skupina, která zatím zpracovala pouze okruh problémů, kterými by se měla zabývat (viz příloha č. 3). Nevládní organizace DAPHNE SR a Společnost pro ochranu ptáků (SOVS) zatím předložila následující náměty na nová podopatření:

- Speciální schéma na posunutí termínu seče
- Schéma na obnovu biotopů polopřírodních a přírodních trvalých travních porostů zarostlých náletem
- Speciální schéma na ochranu ohrožených živočichů (především ptáků)
- Schéma podporující obhospodařování biotopů kosených luk

MZe zamýšlí zvážit změny a případná další podopatření až na základě přidělených finančních prostředků od EU pro nové rozpočtové období od r. 2007.

---

6. Další postřehy

Od roku 1998 mapovalo DAPHNE SR travní porosty jako podklad pro vymezení soustavy NATURA 2000. Vzniklá databáze byla použita pro agroenvironmentální podopatření Ochrana biotopů polopřírodních a přírodních travních porostů. Podopatření cíleně řeší šetrné obhospodařování druhově bohatých luk a např. kosení je nastaveno zvláště pro teplo- a suchomilné trvalé travní porosty, mezofilní trvalé travní porosty, vlhkomilné a slatinné trvalé travní porosty a

vysokohorské trvalé travní porosty. Systém agroenvironmentálního opatření na Slovensku však neumožňuje regionálně přizpůsobit například termín kosení nebo podmínky pastvy pro konkrétní pozemek. DAPHNE SR v rámci vymezení vhodných ploch pro toto podopatření dávají doporučení, kde blíže specifikují obecně nastavené podmínky podopatření pro konkrétní pozemek. Je na hospodáři, zda doporučení bude respektovat nebo ne. V případě, že se rozhodne doporučení nerespektovat, vystavuje se možnosti, že pro dalších pět let již jeho pozemek nesplní kritéria pro zařazení do vhodných ploch pro podopatření polopřírodních a přírodních travních porostů.

Slovinsko

1. Kontextový úvod

1.1 Základní informace o zemědělství

Vlastnictví půdy je ve Slovinsku velmi rozdrobené. Kořeny této skutečnosti spočívají v historických okolnostech. Jugoslávský prezident Tito neprovedl po druhé světové válce kolektivizaci, ke které došlo ve většině států sovětského bloku, nebyly tedy zpřetrhány tradiční vlastnické vztahy. Dnes je v důsledku toho průměrná velikost farmy 5,6 ha. Je zde typický silný vztah vlastníků k půdě, ceny půdy jsou velice vysoké (ve srovnání s ČR zhruba 10x vyšší). S malou velikostí obhospodařované půdy je spojen nižší zájem o obhospodařování, což se projevuje rovněž ve vztahu k cenám, za které lze půdu pronajmout (ty jsou naopak velmi nízké). K velikosti subjektů je také spojena celkově nižší produktivita a intenzifikace zemědělské výroby ve srovnání s Evropou. Statistiky uvádí, že čtvrtina populace žije na farmách, z toho 12 % farmářů je aktivních (6 % aktivních pracujících obyvatel Slovinska). Celkem je v této zemi kolem 95 tisíc farmářů, z nich však pouze kolem dvou set má vlastní zaměstnance, zbytek pracuje na své půdě sám.

Přírodní podmínky k hospodaření nejsou nejpříznivější. 61 % půdy tvoří trvalé travní porosty (pastviny z toho tvoří 7 %), 33 % orná půda, 2,6 % sady, 3 % vinice (rok 2000). V posledních desetiletích vlivem nižšího zájmu o hospodaření značná část zemědělské půdy zarůstá nálety (nezískali jsme bohužel celkovou statistiku, ale v územích Natura 2000 je cca 50 % TTP neobhospodařovaných). Společně s malou strukturou farem a polí mají tyto podmínky vliv na vyšší výrobní náklady a nižší konkurenceschopnost zemědělství. V Slovinsku převládá dovoz zemědělských produktů (45 %). Nedostatečná soběstačnost je v olejninách, pšenici, cukru a vepřovém. Vývoz převládá pouze u chmele, drůbeží, mléko a hlavně kvalitní hovězí a masné výrobky, kvalitní vína a pivo.

2/3 celkového obrátu v zemědělství tvoří chov zvířat, většinu tvoří chov skotu. Zajímavá je statistika 8 DJ na jednu farmu. Chov je zaměřen na kombinovanou produkci mléka a masa, což se odráží i ve výběru plemen. Historické a přírodní podmínky stále vedou k podpoře domácích a regionálních plemen. Obiloviny jsou pěstovány do 25 % celkové rozlohy orné půdy, kukuřice zaujímá více než 40 %.

Farmy ve Slovinsku nejsou většinou specializovány na výhradně živočišnou, nebo rostlinnou produkci, obvykle u nich najdeme obojí.

Travní porosty tvoří 2/3 zemědělské půdy, ale tento podíl se v posledním desetiletí snižoval. Okolo 90% luk a méně než 70 % pastvin je využíváno k produkci travní hmoty jako krmiva, většinou se jedná o tři sklizně ročně.

Souhrn: na základě historických a přírodních podmínek je zemědělská výroba ve Slovinsku radikálně odlišná od situace v ČR.

1.2 Ochrana přírody

Díky historickému vývoji v zemi se zachovalo tradiční hospodaření a ve spojení s pestrými přírodními podmínkami (podloží, reliéf, klima, 40 % území krasové oblasti) je zde ve srovnání s

ostatními zeměmi vysoká biodiverzita (Natura 2000 je navržena pro zhruba 1/3 území, ekologicky významná území - ecologically important areas – téměř na 1/2 území státu), typická je mozaiková struktura krajiny – snaha o její udržení! Biodiverzita Slovinska je druhá nejvyšší v Evropské unii. Je uváděno, že cca 60 % území Slovinska tvoří přirozené až polopřirozené biotopy. V současné době je ve Slovinsku zhruba 8 % území chráněno některou z národních kategorií ochrany, z toho největší rozlohu zaujímá Triglavský národní park s převážně horskými a lesními stanovišti. Ve Slovinsku je zhruba 850 endemitů, z nichž většina je spojena s alpskými a subalpskými loukami a útesovými a suťovými svahy. Stanovišti s velkým množstvím ohrožených druhů jsou podmáčené a suché travní porosty a pobřežní, mořské a vnitrozemské vody. Na jihu země jsou rozsáhlé oblasti, kde dříve byly vojenské zóny a které se v současné době začínají obhospodařovat.

Pro velká chráněná území neexistují plány péče, protože musí být vydána ve formě nařízení vlády, což je komplikovaný proces, kterým zatím neprošel ani jediný návrh plánu péče.

Jedním z hlavních problémů v ochraně přírody ve spojení se zemědělstvím je vysoké procento opuštěné půdy, která postupně zarůstá (v bývalých vojenských územích více než 1/2 travních porostů, v krasových oblastech 8 %). Ve spojení s vysokými cenami půdy jde o zvláštní paradox. Současně stoupá intenzita hospodaření v nížinách a s ní spojené problémy se znečištěním pitné vody, degradací půdy a poklesem biodiverzity. Vzhledem k reliéfu krajiny je velkým problémem větrná a vodní eroze (statistiky uvádí 44 % plochy Slovinska).

Ve Slovinsku neexistují národní dotační programy typu Programu péče o krajinu.

Ochrana přírody se hradí převážně z rozpočtu Ministerstva životního prostředí a územního plánování. Výdaje na ochranu přírody představují 0,07 % státního rozpočtu. Analýzy podílů jiných zdrojů financování dosud nebyly provedeny.

Další zahraniční zdroje:

- the Global Environmental Facility (GEF)
- projekty Phare
- LIFE
- PIN MATRA (dva projekty kofinancovány holandskou vládou)
- AVALON - zavedení ekologického zemědělství do Triglavského národního parku; financováno holandskou vládou

Hlavní související zákony: zákon o ochraně životního prostředí, zákon o ochraně přírody, zákon o ochraně živočichů, zákon na ochranu jeskyní, zákon o územním plánování.

Institucionální zabezpečení péče o chráněná území

Pod Ministerstvem životního prostředí a územního plánování existuje Agentura pro životní prostředí, jejímž úkolem je – kromě jiného – zabezpečení technických a administrativních úkolů vyplývajících ze zákona o ochraně přírody. Na základě téhož zákona byl zřízen Institut pro ochranu přírody Slovinské republiky. Ten vydává souhlasy a metodicky řídí, shromažďuje data, zajišťuje jednotné metodiky a procedury, vykonává přímý dohled nad chráněnými územími atd.

Chráněná území jsou spravována tzv. správními instituty (management institutes), kterými jsou většinou veřejné instituty, ale jejich správa může být zajištěna rovněž koncesí nebo uzavřeným kontraktem, dokonce v jednom případě byl správce vybrán tenderem.

Souhrn: V porovnání s ČR má Slovinsko mnohem zachovalejší přírodní prostředí s výrazně vyšší biodiverzitou.

1.3 Základní standardy hospodaření

V posledních letech se snížila spotřeba minerálních hnojiv, v roce 2000 šlo o 397 kg/ha orné půdy. Počty dobytka se významněji nemění, narůstají počty koní a ovcí. Aplikace dusíku skrze hovězí hnůj se rovná 154 kg/ha zemědělské půdy. Pro Slovinsko je tedy stále typický poměr 1:2 co se týče spotřeby dusíku z anorganických a organických hnojiv. Od roku 2003 platí limit pro organická hnojiva ve výši 170 kg/ha – evropské směrnice.

V posledních letech roste spotřeba prostředků na ochranu rostlin, v roce 2002 na hodnotu 3,6 kg/ha, v čemž se Slovinsko řadí mezi největší spotřebitele v Evropě.

Správná zemědělská praxe je významným nástrojem. Tvoří ji tři rozsáhlé celky – 14 standardů ve spojení s aplikací hnojiv, 16 standardů spojených s aplikací pesticidů a 12 standardů tzv. správné managementové praxe. Většina standardů je tzv. měkkých (obecné, nepřesné formulace), předpokládáme problémy s dodržováním a nefunkční kontrolu. Z pohledu ČR je zajímavé vysoké povědomí a snaha o řešení v oblasti aplikace ochranných látek (pesticidy, fytofarmaceutika). MZe i MŽP má dobré povědomí o cross-compliance.

---

2. Systém agroenvironmentálních programů

2.1 Zacílení opatření

Přes velmi environmentálně naladěné názvy opatření a veškeré osvětové materiály si dovoluujeme konstatovat, že primárním cílem AEO programů je zvýšit (zachovat) konkurenceschopnost slovinského zemědělství. Systém je zejména kopírován z Rakouska (z diskusí vyplynulo, že ve srovnání s ČR čerpali zkušenosti převážně ze zahraničí) a je zaměřen na udržení zaměstnanosti, zvýšení kvality života na venkově a podporu kvalitních produktů. Stávající struktura farem a poptávka spotřebitelů jsou hlavním faktorem k zavedení podpor pro integrované a ekologické zemědělství. Opatření Udržitelný chov zvířat je také jedno z nejoblíbenějších opatření, jehož cílem je spíše přímá podpora zemědělství, než sledování environmentálních cílů. V porovnání se situací v ČR ale situace ve Slovinsku nevyžaduje speciální opatření na podporu biodiverzity, stávající systém hospodaření nepřímo udržuje vysokou rozmanitost bioty a krajinných prvků. V porovnání se situací v ČR je zajímavé vysoké povědomí a vztah pracovníků MZe k oblasti životního prostředí a ochrany přírody (osvětové materiály hýřící flórou a faunou, výzdoba kanceláří na Ministerstvu zemědělství apod.). Existují velmi dobré a dle naší zkušenosti přátelské a neformální vztahy např. se správou Triglavského národního parku (dokonce v této oblasti bližší než s Ministerstvem životního prostředí).

Zonální tituly (myšleno jako členění dle administrativní hranice) se v slovinském AEP vůbec nevyskytují. Řada opatření funguje celorepublikově, řada opatření je zacílena na řešení konkrétních problémů. Zajímavé a těžko zařaditelné opatření je opatření Podpora kulturní krajiny v chráněných územích. V rámci tohoto opatření je poskytován 10 % bonus z hodnoty některých dalších opatření, zejména ze skupiny I. Opatření je zacíleno na něco jako zvláště chráněná území s naturovými územími dohromady.

Kombinovatelnost jednotlivých opatření je velmi nízká – viz příloha (tabulka s kombinovatelností jednotlivých titulů).

Během pětiletého období má zemědělec možnost vždy na přelomu roku (nikoliv tedy v jeho průběhu) nahradit jedno opatření jiným, pokud tato substituce přispěje výrazně k ochraně životního prostředí (jako příklad se uvádí nahrazení Stabilizace střídání plodin opatřením Ekologické zemědělství). Každá takováto změna je řešena případ od případu, a to na základě žádosti zemědělce.

V roce 2001 bylo kolem 23 tisíc žádostí, většina z toho do opatření II/7 - Udržitelný chov zvířat, opatření I/8 - Ekologické zemědělství a opatření II/1 - Horská pastva, opatření byla směřována na 5,6 % využívané zemědělské půdy. Za minulý rok 75.000 žádostí celkem pro HRDP, z toho AEP okolo 20.000.

2.2 Popis systému

Historicky současnému systému AEO programů předcházela projekt Avalon.

Systém je členěn na tři skupiny, celkem slovinské AEO disponují 21 opatřeními:

- I. Snížení negativních dopadů zemědělství na životní prostředí
  - I.1 Ochrana před erozí v sadech a vinicích
  - I.2 Stabilizace osevních postupů
  - I.3 Zajištění vegetačního pokryvu na orné půdě
  - I.4 Integrovaná produkce plodin
  - I.5 Integrovaná produkce ovoce
  - I.6 Integrovaná produkce vína
  - I.7 Integrovaná produkce zeleniny
  - I.8 Ekologické zemědělství
- II. Ochrana přírody, biodiverzity, půdní úrodnosti a tradiční kulturní krajiny
  - II.1 Horské pastviny
  - II.2 Kosení luk na strmých svazích
  - II.3 Kosení „hrbolatých“ luk
  - II.4 „Luční“ sady
  - II.5 Chov tradičních a vzácných domácích plemen
  - II.6 Pěstování tradičních a vzácných regionálních odrůd zemědělských plodin
  - II.7 Udržitelný chov zvířat
  - II.8 Podpora extenzivních trávníků
- III. Podpora zvláště chráněných území
  - III.1 Podpora kulturní krajiny v chráněných územích
  - III.2 Chov zvířat v centrálních oblastech výskytu velkých šelem
  - III.3 Ochrana speciálních biotopů na travních porostech
  - III.4 Trvalý vegetační pokryv v oblastech ochrany podzemních zdrojů vody
  - III.5 Zatravnění a údržba zelených úhorů

Níže je přiložen krátký popis jednotlivých opatření a zajímavosti a postřehy z diskuzí k jednotlivým opatřením. V příloze č. 1 je přiložen český překlad základních charakteristik jednotlivých opatření.

I.1 Ochrana před erozí v sadech a vinicích

Opatření je cíleno, jak vyplývá i z názvu, proti erozi. Ve Slovinsku se 2/3 vinic a 1/4 sadů nachází na svazích se sklonem nad 20 %. Hlavním obsahem opatření je povinnost trvalého zatravnění ploch vinic a sadů. Jedinými povolenými vstupy jsou chemicky neošetřené slupky z hroznů a hnůj. Platba zahrnuje pobídkovou složku 20 %.

I.2 Stabilizace osevních postupů

Do tohoto opatření musí zemědělec zahrnout všechnu svou ornou půdu. Kromě cíle zlepšení vlastností a úrodnosti půdy také soběstačnost v produkci krmiv a podpora organických hnojiv proti minerálním.

Obsahem závazku je příprava plánu osevních postupů ke dni vstupu do opatření, a to na pět let, s minimálně třemi různými plodinami, s podílem obilovin maximálně 60 % a minimálně jednou musí být zahrnuty luštěniny. Jako jedna z plodin je bráno i ponechání strniště. Není povolena aplikace kejdy a kompostu ani růstových regulátorů. Aplikace rostlinolékařských preparátů je možná pouze na základě prognózy.

I.3 Zajištění vegetačního pokryvu na orné půdě

Ve Slovinsku je velké množství srážek, které způsobují uvolňování nutrientů z půdy. Toto opatření bylo navrženo ke snížení eroze, zlepšení vlastností půdy, zvýšení schopnosti půdy zadržovat vodu, redukci růstu plevelů, snížení ohroženosti herbicidy, obohacení dusíkem (luštěniny). Mezi závazky tohoto opatření patří pětiletý plán osevních postupů s nejméně třemi plodinami, zajištění vegetačního pokryvu během podzimu a zimy, osetí v termínu od 1.7 – 25.10., ihned po sklizni hlavní plodiny, kultivace půdy nejdříve od 15.2., není povolena aplikace růstových regulátorů a aplikace rostlinolékařských preparátů je povolena pouze na základě prognózy.

I.4 Integrovaná produkce plodin

Žadatel musí zahrnout do tohoto opatření všechny plochy, na kterých produkuje plodiny (kromě těch, které zahrnul do opatření ekologické zemědělství). Povinností je soulad s „pravidly integrované produkce plodin“ a soulad s technologickými postupy (vypracováno pro jednotlivé plodiny). V běžném roce proběhne inspekce a je vydán certifikát. Každých pět let je povinná analýza půdy. Žadatel musí mít pětiletý plán osevních postupů. Platba částečně kryje náklady na extra práci, která je vyžadována, částečně také náklady na kontrolu.

I.5 Integrovaná produkce ovoce

Pravidla i odvození plateb obdobné jako u opatření I.4. Povinností je soulad s „pravidly integrované produkce ovoce“ a vstup do registru pěstitelů ovoce v intenzivních sadech. V sadech je navíc povinnost udržování zatravnění. Stromy musí být udržovány. Minimální počet stromů na ha je 150 pro olivovníky, 120 pro ořešáky a 200 pro ostatní ovocné stromy.

I.6 Integrovaná produkce vína

Pravidla i odvození plateb obdobné jako u opatření I.4. Povinností je soulad s „pravidly integrované produkce hroznů a vína“ a vstup do registru pěstování hroznů a vína“. Povinné je udržování zatravnění.

I.7 Integrovaná produkce zeleniny

Pravidla i odvození plateb obdobné jako u opatření I.4. Povinností je soulad s „pravidly integrované produkce zeleniny“.

K integrované produkci obecně:

- do integrované produkce jde celá polovina peněz pro slovenská agroenvironmentální opatření;
- integrovaná produkce je zavedena od roku 2001, s výjimkou integrované produkce na orné půdě, ta existuje od roku 2004;
- přiznávají, že jde spíše o to, jak dostat peníze k zemědělcům, než o podporu environmentálních cílů;
- podle Dr. Markes by současné programy pro integrovanou produkci mohou být ospravedlnitelné v prvním kroku, tj. pro prvních pět až deset let, tzn. tlačit farmáře, aby dělali věci lépe, aby si na to navykli, a poté z toho udělat jakýsi minimální standard (něco jako správnou zemědělskou praxi) a platby poskytovat za náročnější závazky;
- v současné jsou nastavené podpory podle vyjádření některých lidí příliš vysoké;
- cílené spíše na přímého spotřebitele (většina květin, ovoce, zeleniny ...);
- dostávají zpětně peníze na provedení kontroly
- Státem garantovaná značka (label) pro ekologické zemědělství a integrovanou produkci je úplně stejná, liší se pouze odstínem zelené (pro ekologické zemědělství je barva tmavší, ale pokud nemáte obě značky vedle sebe, velice těžko poznáte, o kterou se jedná). Lze dovodit, že běžný konzument nebude v převážné většině případů schopen rozlišit oba typy produkce. Integrovaná produkce ovšem státní značku prakticky nepoužívá, asociace integrovaných producentů má svou vlastní obchodní značku (trademark), kterou garantuje integrovanou produkci. Zdá se tedy, že integrované zemědělství představuje konkurenci ekologickému zemědělství.

I.8 Ekologické zemědělství

Export produkce z ekologického zemědělství je nízký, na národním trhu převyšuje poptávka před nabídkou. První roky mohli producenti prodat všechno na otevřeném trhu („Open ecological market“), dnes spíše v řetězcích supermarketů. Platby v porovnání s ČR jsou vyšší – např: orná půda – cca 14.000,- Kč, sady – 24.000,- Kč, travní porosty – 7.000,- Kč – a koncipovány jsou obdobně jako u integrované produkce.

II.1 Horská pastva

Toto opatření funguje již od roku 2001, v Triglavském národním parku se zkoušelo od let 1995/96. Navrženo na udržení typického horského systému pastvy.

Vysvětlení obsahu opatření a některých pojmů:

- farmář vstoupí do tzv. pastevní společnosti (pasture society), která je registrovaná (jde o něco jako zemědělský holding)
- pastevní společnost je sdružení, které užívá stejnou horskou pastvinu, kterou vlastní vstoupivší farmáři společně (většinou), nebo přímo společnost

- v zimě mají farmáři dobytek v nižších polohách, na léto ho přehánějí do hor na společnou pastvinu (podmínka programu: v létě nesmí být zvířata na svých farmách)
- společným zájmem uživatelů pastviny, kteří vstoupí do pastevní společnosti, je vybudovat řád (pasture order) – o všech záležitostech se demokraticky hlasuje: je zvolen prezident, každý se po nějakou dobu stará o zvířata (je stanoveno přesně na dny), společná odpovědnost o pastvinu, vodu, mléko, stanoven počet zvířat pro každého, povinné práce každého účastníka, společně je vybrán pastýř, ...
- pastevní registr (pasture register): jde o registr horských pastvin – cca 220, jsou vedeny při Ministerstvu zemědělství; je spojen s registrem farem
- speciální pravidla k pastvě (přístup k vodě ..), v současnosti registrují 220 horských pastvin.

Horská pastvina musí dále splňovat následující požadavky:

1. tradiční využívání,
2. horský region,
3. potřebné vybavení (budovy, zařízení, ...),
4. kratší klimatické období, klimatická a půdní diverzita, diverzita rostlinných a živočišných druhů,
5. využívání jako sezónní pastvina pro zvířata bez jejich každodenního návratu do domácích stájí,
6. nachází se minimálně 1 km od nejbližšího uživatele,
7. zvířata zůstávají na pastvině nejméně 80 dní v minimální nadmořské výšce 750 m.n.m., s minimální rozlohou využívaného travního porostu 5 ha.

II.2 Kosení luk na strmých svazích

Toto opatření má za cíl zabránit opouštění obhospodařování těchto oblastí a následné zarůstání. Podmínkou je sklon pozemku v rozsahu 35 – 50 % nebo přesahující 50 %. Pro tyto dvě skupiny jsou navrženy dvě různé platby:

- svahy 35 - 50 % (168 EUR/ha),
- svahy nad 50 % (253 EUR/ha).

Obsahem závazku je povinnost minimálně jedenkrát za rok posekat (ručně nebo lehkou mechanizací) a odklizení posečené hmoty.

II.3 Kosení „hrbolatých“ luk

„Hrbolaté“ louky jsou charakteristickým znakem slovinské zemědělské krajiny, v současné době ohroženým v důsledku obtížného obhospodařování. Opatření II.3 má tomuto trendu bránit. Zemědělec je povinen posekat minimálně jednou a odklidit posečenou biomasu. Minimální plocha pro vstup do opatření je 0,5 ha.

Existuje oficiální registr pozemků s „hrbolatými“ loukami, který vede MŽP.

II.4 „Luční“ sady

Podle dat z roku 2002 tvoří ve Slovinsku extenzivní sady méně než 1 % území země (hlavně JV a SV země – podél hranic; často se jedná o strmé svahy) s trendem postupného snižování této rozlohy. Jedná se vysokokmenné sady s tradičními odrůdami ovoce a vysokou biodiverzitou.

Minimální počet stromů na ha je 50 a maximální 200. Zemědělec se zavazuje zachovat stávající

pěči a obnovu sadu (včetně doplňování prázdných míst), provést obnovovací řez během prvního nebo druhého roku po vstupu do opatření. Sad musí být zatravněn a sekán nebo pasen (maximální zatížení pastvou 1,9 DJ/ha).

Tomuto opatření byla ze strany poradenských služeb věnována mimořádná pozornost (velká propagační kampaň), i proto je zájem o vstup do opatření velký.

II.5 Chov tradičních a vzácných domácích plemen.

Prostřednictvím tohoto opatření je podporován uchování autochtonních a tradičních plemen domácích zvířat. Podmínkou vstupu do opatření je, že se jedná o plemena uvedená na zvláštním seznamu vydávaném MZe. Podmínkou je také používání vlastního krmiva. Platba je stanovena pro 1 DJ.

Jedná se o nepřímou podporu zachování biodiverzity a typické kulturní krajiny, tato plemena jsou méně produkční, ale specializovaná na chov v „nepříznivých“ podmínkách.

II.6 Pěstování tradičních a vzácných regionálních odrůd zemědělských plodin.

Toto opatření je obdobou opatření II.5, ale pro zemědělské plodiny, tedy zachování místních a tradičních odrůd, které musí být rovněž uvedeny na seznamu vydávaném MZe. Součástí závazku je pětiletý plán osevních postupů s nejméně třemi plodinami, není povolena aplikace kejdy a kompostu, ani regulátorů růstu. Aplikace prostředků na ochranu rostlin pouze v souladu s prognózou.

Jedná se o nepřímou podporu zachování biodiverzity a typické kulturní krajiny omezením vstupů.

II.7 Udržitelný chov zvířat.

Cílem opatření je podpora obhospodařování travních porostů a udržitelný chov zvířat včetně podpory uzavřeného cyklu na farmě. Povoleno je zatížení 0,5 - 1,9 DJ/ha a zemědělec se zavazuje k užití travního porostu minimálně jednou ročně (pastvou nebo pokosením včetně sklizení pokosené hmoty a k využívání výhradně vlastního krmiva (a tudíž případnému přizpůsobení počtu zvířat).

Zatížení pastvou se obtížně kontroluje, podle vyjádření zástupců MZe není nástroj/indikátor, podle kterého by kontroly prováděly.

II.8 Podpora extenzivních trávníků.

Zajímavé opatření, podle našich informací cílené na zemědělce, kteří mají buď málo dobytka, nebo travní porosty, které užívají maximálně 0,5 DJ/ha. Je to důležité pro oblasti, kde hrozí snaha zemědělců přejít z travních porostů na ornou půdu.

Farmář se sám rozhodne – pokud nemá dost zvířat, nebo pokud by více zvířat neuživil mezi vstupem do opatření II.7 a II.8.

Zatížení pastvou smí být v intervalu 0 – 0,5 DJ/ha. Podmínkou je užití travního porostu minimálně jednou ročně, a to pastvou nebo pokosením včetně sklizení pokosené hmoty. Kosení se provádí až po odkvetení hlavních druhů trav.

Platba nevychází z povinného snížení intenzity, ale z porovnání výnosu z pastvy a z orné půdy (income foregone), tedy za údržbu. Platba je stejná jako u opatření II.7.

III.1 Podpora kulturní krajiny v chráněných územích.

Hlavním cílem opatření je podpora tradičního hospodaření v chráněných územích. Podmínkou tedy

je, že zemědělská usedlost musí být lokalizována v tzv. ekologicky významných územích (byly stanoveny nařízením vlády a zahrnují území Natura 2000, chráněná území a další cenná území, celkem kolem jedné poloviny rozlohy státu).

Jde o to, že vstupem do tohoto opatření získává zemědělec nárok na bonus k některému z opatření skupiny I., skupiny II. nebo z opatření III.2 (musí vstoupit minimálně do jednoho z nich).

Platba je navržena jako kompenzace za dodatečnou práci spočívající v dodržování tradičního hospodaření v chráněných územích. Zajímavé je, že tradiční způsob farmaření nefunguje jako podmínka, která se kontroluje, ale jako obecná podmínka, díky které byl nastaven dodatečný příspěvek (doslova formulováno: „provádění tradičního zemědělství místně obvyklým způsobem“ a „hospodaření v souladu s přijatým managementovým programem [za předpokladu, že takovýto program je již přijat]“). Tento bonus pro chráněná území (public social and environmental benefit) je definován jako náklady, které nemohou být kalkulovány (vnímáno jako politický nástroj k podpoře chráněných území). Zemědělec může tento bonus dostat maximálně jednou v celém programu AEP (např. u extenzivních sadů se vyskytuje také). Výše bonusu je odlišena dle přírodní hodnoty území: pro národní parky je to 20 %, pro „regionální parky“ 15 % a v dalších chráněných územích 10 %.

Při přípravě tohoto opatření se inspirovali u dalších zemí (Francie, Německo, ...).

Toto opatření není příliš oblíbené, potřebuje výraznější osvětu.

III.2 Chov zvířat v centrálních oblastech výskytu velkých šelem.

Opatření III.2 je směřováno do oblastí výskytu velkých šelem, hlavně medvědů.

Slovinsko mělo problémy při obhajobě tohoto opatření v Evropské komisi, inspirace pochází ze Španělska.

Zatížení pastvou domácích zvířat musí být v intervalu 0,5 – 1,9 DJ/ha. Malí přežvýkavci (ovce a kozy) musí být na pastvě stále hlídáni. Povinností je oplocení, hlídač, případně pes.

Platba je na plochu, náklady na dodatečnou práci při hlídání stáda proti velkým šelmám. Dodatečně byla v tomto opatření platba snížena.

III.3 Ochrana speciálních biotopů na travních porostech.

Toto opatření je zúženo pouze na ekologicky významná území (bližší popis viz kapitola 1.2. nebo opatření III.1). Bylo spuštěno teprve v roce 2004.

Travní porost musí být kosen nebo pasen. Základní zatížení pastvou musí být 0,5 – 1,9 DJ/ha. Před 15. červnem nesmí intenzita překročit 0,75 DJ/ha. Kosení se provádí až po odkvetení hlavních druhů trav. Existující stromové a keřové okraje musí být prořezávány každý druhý rok.

Platba zahrnuje motivační složku ve výši 20 %.

Birdlife International pracuje na zlepšení tohoto opatření, v současnosti je v něm poměrně malá účast. MZe ho chce naopak zrušit – platba je nízká, opatření je nekombinovatelné s dalšími, je administrativně náročné. Jako realistický odhad rozlohy, která by mohla být zařazena do tohoto opatření, nám bylo uvedeno 3.000 ha.

III.4 Trvalý vegetační pokryv v oblastech ochrany podzemních zdrojů vody.

Do opatření je možno vstoupit v oblasti zásoby vod, a to povinně se všemi pozemky, resp. se všemi pozemky ležícími v této oblasti.

Obsahem závazku je pětiletý plán osevních postupů zahrnující minimálně tři plodiny, trvalý vegetační pokryv během celého roku, maximální jednorázová aplikace dusíku 30 kg, aplikovaná organická hmota (odpad) musí pocházet výhradně z daného zemědělského podniku, maximální zatížení 1,9 DJ/ha, kosení minimálně dvakrát ročně s odklizením posečené hmoty.

III.5 Zatravnění a údržba zelených úhorů.

Do opatření je možno vstoupit v oblasti zásoby vod. Povinností je udržování travního porostu, cílem snížení znečištění podzemních vod. Půda kvalifikovaná pro toto opatření je taková, která byla v předešlém roce využívána jako orná.

2.3 Proces přípravy systému

Agroenvironmentální programy ve Slovinsku běží od roku 2001.

Jako první byla připravena opatření pro Triglavský národní park v rámci projektu firmy Avalon – v rámci tohoto “předkola” proběhlo testování některých opatření, což mělo významný vliv na rozjetí a nastavení dnešních agroenvironmentálních programů.

V současnosti se plánuje testování nových věcí také skrze dva běžící projekty LIFE, jejichž nositelem je slovinská pobočka Birdlife International.

Přípravy agroenvironmentálních opatření se účastnila obě ministerstva a experti z veřejných institucí (zemědělské fakulty univerzit, zástupci národních parků, Zemědělský institut, Agrární komora, ...). Až od určité úrovně byly přizvány i nevládní organizace. Zástupci Birdlife International tvrdí, že přizváni nebyli.

Některá opatření byla od počátku v programovém dokumentu, ale byla spuštěna až v roce 2004 (např. opatření III/3 – ochrana speciálních biotopů na travních porostech).

Obecně je pozice Ministerstva životního prostředí a územního plánování ve Slovinsku slabší než v ČR. MŽP mluví pouze do některých opatření, která se ho přímo „týkají“. Na MŽP se AEP zabývá pouze jedna osoba. Tento člověk vůbec nevidí např. do administrace programu. Přístupnost digitálního registru pro MŽP a jeho organizace zatím vůbec není a ani se pro nejbližší dobu neplánuje.

V zásadě je slovinský model převzatý od Rakouska, a to nejen jeho dotační tituly, ale i výše plateb. (K platbám též v kapitole Administrace).

Slovinsko je klasickou ukázkou velmi malého státu (2 mil. obyvatel), to znamená, že se potýká se zásadním problémem, kterým je to, že na přípravě AEP se podílí velmi malá skupinka lidí (podle sdělení jednoho z dotázaných „schází se k tomu stále ti samí čtyři lidé“). Chybí větší základna, ze které by se generovaly podněty a ve které by bylo možno o návrzích diskutovat. I proto příprava na nové programové období ještě nezačala – rozsáhlejší diskuse se zřejmě neočekává. Zástupci Birdlife International nám ovšem řekli, že pro nadcházející programové období hodlají hrát aktivnější roli v přípravě opatření.

Jako příklad výše uvedené skutečnosti lze uvést, že např. na náš dotaz ohledně způsobu stanovení intervalu pro zatížení pastvin dobytčími jednotkami nám bylo na MZe řečeno, že nevědí, jestli je to odpovídající, nemají to experimentálně ověřeno z praxe a údaje byly převzaty ze zahraniční literatury (britské, německé, rakouské).

Co se týče podkladů pro přípravu - studií a výzkumů, v podstatě žádné velké vlastní výzkumy

nebyly prováděny, převážně se přejímaly zkušenosti ze zahraničí (již zmíněné Rakousko, Velká Británie, Německo, ...), popř. u některých problémů konstatovali ti, kterých jsme se ptali, že jde o „notoricky známé věci i z novin...“.

---

3. Administrace

Pro administraci existuje v zásadě podobný systém jako v ČR: jedna agentura pro administraci, která spadá pod MZe. Nazývá se Slovinská agentura pro zemědělské trhy a rozvoj venkova. Neměli jsme bohužel možnost promluvit si se zástupcem této agentury, na základě rozhovoru se zástupci MZe si dovoluujeme tvrdit, že systém je obdobný českému.

Registr využití půdy (land-use register):

Světová banka poskytla Slovinsku peníze na projekt, který běžel do roku 2002/3 a jehož výsledkem je tzv. registr využití půdy (jednou z vrstev jsou i extenzivní sady) – slouží spíše pro hrubou orientaci při zařazování pozemku do AEP.

Finanční prostředky z AEP jsou nenárokové – pokud tedy finanční prostředky dojdou (bude převis žádostí), MZe bude muset reagovat; dosud se nestalo, a proto nám zástupce MZe nedokázal říci, jak by tento případ řešili.

Pro Plán rozvoje venkova existuje Národní monitorovací výbor, který se ovšem od začátku fungování programu ještě nesešel. Účastnit se ho má např. i zástupce Birdlife International.

Platby v AEP

- jsou postaveny na rakouských cenách;
- ve Slovinsku jsou obecně vyšší ceny než v ČR;
- stále jsou snahy dokázat, že platby jsou příliš nízké (přestože oproti ČR jsou vysoké);

Tabulka s přehledem plateb pro jednotlivá opatření je součástí příloh.

Zajímavé je, že většina plateb je založena na tzv. „zvýšených nákladech na práci“ („extra work“), dá se říci, že platí za obhospodařování. Pro prosazení takovýchto plateb museli překonat velký odpor z EU, což se jim nakonec podařilo s pomocí příkladu Rakouska.

Pozn.: Bohužel se nám nepodařilo sehnat příslušný Annex k RDP, ve kterém by bylo rozepsáno, jak byly platby kalkulovány.

Určené kontrolní orgány

- stát dává příspěvek na tyto kontroly, ale až poté, kdy zemědělec kontrolou projde, když obdrží certifikát (tzn., že žádost je potvrzena);
- tento státní příspěvek se vyplácí zemědělcům, ne kontrolnímu orgánu.

---

4. Poradenství

Poradenský systém:

- je z velké části placen státem;
- poradenství bývalo státní, dnes je pod hlavičkou Agrární a lesnické komory, která o sobě tvrdí, že je největší nevládní organizací v zemi, ale de facto je stále financováno z MZe, které má každý rok dotační program na podporu tohoto poradenství - příjemcem je právě Agrární a lesnická komora, základní poradenství je zdarma;
- střediska jsou po celé zemi (8 - 9);
- poradci musí být mít určité formální vzdělání, což je určitá forma specializace na univerzitě, v současné době existuje cca 300 poradců;
- MŽP s touto poradenskou sítí spolupracuje, mají podávat informace také např. o Natuře 2000;
- poradenství dělá také Institut pro ochranu přírody;
- s Agrární a lesnickou komorou má dohodu o poskytování poradenských služeb i Birdlife International, který pro ně zajišťuje některé přednášky týkající se ochrany přírody.

Významným novinkou oproti ČR je to, že pokud chce zemědělec vstoupit do AEP, zavazuje se k tomu, že za ono pětileté období absolvuje povinně minimálně patnáctihodinový vzdělávací program rozložený rovnoměrně v tomto období a dále minimálně jednu praktickou prezentaci nebo akci podle vlastního výběru (exkurze do terénu ...). Odpovědnost za tato školení nese Agrární a lesnická komora, která na to dostává finanční prostředky od státu. Po absolvování těchto kurzů obdrží zemědělec certifikát, ve kterém jsou uvedena absolvovaná témata, školitel a počet absolvovaných hodin. Podle sdělení slovinské pobočky Birdlife International se zástupce této organizace podílí na tomto školení, a to tříhodinovým blokem přednášek.

Vzhledem k malým farmám je poradenství považováno za klíčový faktor k podpoře vstupu do AE opatření.

---

5. EAFRD

Příprava údajně dosud nezačala.

Zástupci Birdlife International si v rámci své vlastní aktivity připravují některé nové tituly, které by chtěli přinést do pracovní skupiny na MZe, až vznikne. Rádi by se soustředili na zjednodušení a zefektivnění systému (jasnější formulace). Zdůraznili, že nová opatření musí zajistit farmáři obživu, ale i návaznost na osevní postupy.

---

6. Další postřehy

Podle Birdlife International nelze říci, že by se biodiverzita zlepšila – neprobíhá monitoring, když jsme s nimi mluvili, říkali nám, že je to problém MZe, nevěděli ani, že to má na starosti MŽP.

Monitoring je dle nařízení vlády k AEP záležitostí MŽP. Zjistili jsme to až po schůzce se zástupcem MŽP, a proto nemáme jeho vyjádření, zda je monitoring připravován a kdy a zda vůbec s ním plánují začít.

V rámci AEP se sledují tři indikátory:

1. počet ha, na kterých vstoupili do opatření,

2. počet zemědělců, kteří vstoupili do opatření,
3. utracené finanční prostředky na jednotlivá opatření.

Birdlife International si vede některá svá vlastní sledování a má data o tom, že klesla početnost některých druhů ptáků. Např. získali projekt LIFE, ve kterém kromě jiného mapují hlavní hrozby pro chřástala. Podle jejich zjištění poklesly počty chřástala během uplynulých pěti let o 30 %. Do tohoto projektu jsou zahrnuty tři ptačí oblasti.

(Pozn.: Organizace Birdlife International se rozhodla, že pro každé území soustavy Natura 2000 bude jmenován jeden člověk z nevládního sektoru, aby se o toto území detailně zajímal a jednal zde v zájmu ochrany přírody a krajiny, a to včetně finančních prostředků směřovaných do tohoto území.)

Ve Slovinsku je vnímán problém znečištění pitné vody. Některé opatření jsou přímo cíleny k řešení tohoto problému (cíleno do ochranných pásem vodních zdrojů). Kompetenčně má na starosti MŽP.

Z pohledu MŽP je „nešťastné“, že implementovali standardní systém přímých plateb.

Zajímavý je systém odvodnění – pouze povrchové stružky. Žádné podpory na obnovu nebo budování melioračních systémů nemají.

Anglie

1. Kontextový úvod

1.1 Základní informace o zemědělství

V Anglii žije necelých 50 mil. obyvatel, z čehož 25% žije ve venkovských oblastech. Zemědělská půda naproti tomu představuje 70% rozlohy Anglie. 20% zemědělské půdy je klasifikováno jako méně příznivé oblasti (LFA).

Za 25 let poklesl podíl zemědělství na HDP ze 3% na 1%. Úhrnné příjmy zemědělského odvětví mají dlouhodobě klesající trend, od roku 1995 poklesly za 5 let až o 60% (ačkoliv 5 let předtím byl trend přechodně vzrůstající). Hlavními příčinami poklesu jsou:

- silný kurz libry
- nízké ceny na světových komoditních trzích
- krize ohledně nemoci BSE

Tato situace je velmi vážná především pro farmáře v horských oblastech.

Zemědělství představuje pouze 4% zaměstnanosti ve venkovských oblastech. Nejvýznamnějším odvětvím na venkově je rekreace a turismus, zemědělství plní ve venkovské ekonomice a zaměstnanosti jen velmi podřadnou roli.

Jako dlouhodobý člen Evropské unie (předtím Evropského společenství) čerpala Anglie rozsáhlé finanční podpory v rámci Společné zemědělské politiky. Zemědělská ekonomika i krajina nesou dodnes všeobecně známé důsledky intenzifikace podporované SZP. Pro zemědělce finančně výhodné, ale pro krajinu velmi zatěžující, byly především tzv. „platby na hlavu“ (headage payments) - platba zemědělci se odvíjela např. od počtu ovcí. Snahou zemědělců bylo tudíž vměstnat na své pozemky co nejvíce kusů, což zejména na méně produktivních travních pásích v horských polohách vedlo k nadměrnému přepásání a degradaci travinných ekosystémů.

Jelikož Anglie zavedla první agroenvironmentální opatření na konci 80. let 20. stol., existovaly vedle sebe po určitou dobu jak AE tak intenzifikační dotace nereformované zemědělské politiky. Tato skutečnost v některých oblastech účinně blokovala vstup zemědělců do AE, pro něž bylo finančně výhodnější zažádat o dotaci např. na melioraci než vstoupit do AE.

1.2 Ochrana přírody

Ochrana přírody je do agroenvironmentálních schémat zakomponována. Velká Británie má vypracovaný akční plán ochrany biodiverzity – Biodiversity Action Plan (BAP). BAP obsahuje (UK BAP website):

- 391 akčních plánů ochrany druhů
- 45 akčních plánů ochrany biotopů
- 162 místních akčních plánů

Biotopy a druhy z BAP musí být identifikovány v plánech životního prostředí farmy (FEP)

podávaných jako součást přihlášky do vyšší úrovně hospodaření (viz kap. 2.2) a jsou pro ně k dispozici zvláštní možnosti managementu (DEFRA 2005b,c).

1.3 Základní standardy hospodaření

Příloha IV HRDP (MAFF 2000) vymezuje podklady správné zemědělské praxe (Good Farming Practice) jako minimálních standardů pro čerpání podpory z AE a LFA. Zásady vycházejí ze dvou úrovní:

1. soulad s platnou environmentální legislativou
2. nově zavedené „ověřitelné standardy“, tj. objektivně zjistitelné skutečnosti, které z požadavků vycházejí a které je možné ověřit v rámci kontrol

Zásady se týkají těchto oblastí

1. znečištění vody (povrchová a spodní)
2. znečištění ovzduší (zákaz pálení biomasy a odpadů)
3. hnojiva a pesticidy (nitratově zranitelné oblasti, ochrana potravin)
4. liniové prvky (živé ploty)
5. vymezená území (ochrana přírody, historických a archeologických památek)
6. zemědělský a lesnický management (přepásání, dokrmování, příliš nízká intenzita pastvy)

Detailní podmínky těchto zásad jsou rozpracovány ve třech samostatných dokumentech s názvy „Zásady správné zemědělské praxe pro ochranu vody / půdy / ovzduší“ (Codes of Good Agricultural Practice for the Protection of Water / Soil / Air).

---

2. Systém agroenvironmentálních opatření

2.1 Zacílení opatření

Agroenvironmentální opatření v Anglii nese souhrnný název Environmental Stewardship a dělí se na dvě úrovně:

1. Entry Level Stewardship (ELS) – vstupní, jednoduchá úroveň
2. Higher Level Stewardship (HLS) – vyšší, nadstavbová úroveň

Entry Level Stewardship

Cíle ELS nejsou ve všech publikacích prezentovány zcela jednotně. Příručka pro uživatele (DEFRA 2005a) uvádí tyto cíle:

1. zlepšit kvalitu vody a omezit půdní erozi
2. zlepšit podmínky pro přírodu (wildlife) na farmě
3. udržovat a zlepšovat charakter krajiny
4. chránit historické prostředí (včetně archeologických prvků a jiných artefaktů)

Uveden je též cíl (spíše ve smyslu prostředku) „podnítit velké množství farmářů a subjektů hospodařících v krajině po celé Anglii provádět jednoduché, ale účinné hospodaření šetrné k

životnímu prostředí, které jde nad rámec podmínek GAEC povinných pro přímé platby“.

Higher Level Stewardship

Vyšší úroveň opatření má definováno pět cílů primárních a dva sekundární. Sekundární cíle jsou takové (zjednodušeně řečeno), kterých je dosaženo jako „vedlejšího produktu“ při naplňování cílů primárních (DEFRA 2005b).

primární cíle

1. ochrana přírody (wildlife conservation)
2. údržba a zlepšování kvality a charakteru krajiny
3. ochrana přírodních zdrojů
4. ochrana historického prostředí
5. podpora vstupu veřejnosti a porozumění krajině

sekundární cíle

1. ochrana před povodněmi
2. ochrana genetických zdrojů

Každý z těchto cílů je rozpracován do několika (4 až 7, 17 v případě ochrany přírody) detailních podcílů.

2.2 Popis systému

Základem systému AE v Anglii jsou již zmíněné dvě úrovně:

1. Entry Level Stewardship (ELS)
2. Higher Level Stewardship (HLS)

Tyto úrovně se navzájem doplňují – chce-li zemědělec vstoupit do HLS (nadstavbové úrovně), musí mít zbytek farmy přihlášen v ELS.

V opatření neexistují tituly v takovém smyslu, jako jsou známy např. v ČR. Zemědělec vybírá z velkého počtu (řádově desítek) možností managementu různých prvků na farmě – tzv. options. Tyto „options“ volí podle pravidel stanovených pro určenou úroveň (ELS nebo HLS), rovněž výpočet plateb se u každé úrovně liší.

Entry Level Stewardship

ELS je založeno na celofaremním principu. Tento princip je naplněn především třemi zásadami:

1. Jako součást přihlášky přikládá zemědělec jednoduchý mapový zakres přírodních prvků celé farmy – Farm Environment Record.
2. Z plochy celé farmy v hektarech se vypočítává prahová hranice bodů. Každá managementová možnost (option) je ohodnocena určitým počtem bodů. Zemědělec musí zvolit možnosti tak, aby prahovou hranici přesáhl.
3. Z plochy celé farmy v hektarech se vypočítává výše plateb.

ELS má ještě variantu pro tzv. organické zemědělství (totéž jako naše ekologické zemědělství) – Organic Entry Level Stewardship, OELS. Tato varianta obsahuje vedle standardních managementových možností ELS ještě možnosti organického hospodaření, resp. organické varianty možností ELS. Výše plateb je u OELS vyšší, jinak je princip zcela stejný.

ELS není postaveno na principu výběrového řízení – nárok na dotaci má každý, kdo splní podmínky.

Farm Environment Record

Jako součást přihláškového formuláře dostane zemědělec několik kopií mapy svých pozemků. Zemědělec je povinen zakreslit do jedné mapy polohu určitých přírodních a historických prvků na své farmě. Tyto prvky mají charakter bodový, liniový či plošný a jsou v brožurce pro žadatele vyjmenovány, včetně barevné legendy a způsobu jejich zákresu. Patří mezi ně:

- živé ploty
- kamenné zídky
- archeologické a historické prvky
- tradiční zemědělské budovy (starší roku 1940)
- solitérní stromy (uvnitř pozemků i na hranicích, nad 30cm v průměru)
- rybníky
- vodní příkopy a stružky
- vodní toky
- mokřady
- tradiční sady
- lesíky (skupiny více než 3 stromů)
- neobdělaná půda (nebyla 20 let orána, nebyla aplikována syntetická hnojiva)
- pole, kde se může vyskytnout půdní eroze

Příklad mapy FER je v příloze 4.

Princip FER je koncipován jednoduše tak, aby byl zemědělec schopen jej zvládnout sám bez nutnosti asistence poradce.

Do dalších map v přihlášce zakresluje zemědělec options, které si zvolil.

Princip bodů za managementové možnosti a platby

Každá z managementových možností má stanoven určitý počet bodů připadající na jednotkovou velikost. Jednotkové velikosti jsou dané typem prvků:

typ prvku	jednotka
bodový prvek (př. strom)	počet prvků
liniové prvky (př. živé ploty, příkopy)	délka (větš. 100m)
plošné prvky	hektary

Zemědělec musí do opatření přihlásit tolik managementových možností a zavázat se tak k péči o takové množství prvků (stromů, živých plotů, polí atd.), aby přesáhl určitou prahovou hodnotu bodů. Tento minimální počet bodů je vypočítán jako:

$$\text{minimální počet bodů} = \text{velikost farmy v hektarech} \times 30$$

Po celou dobu 5 let trvání závazku nesmí počet bodů poklesnout pod tuto hranici. Zemědělcům je proto doporučováno vytvořit si určitou „bodovou rezervu“ (cca 10% nad minimální hranici) a přihlásit o něco více prvků či možností, aby jim v případě změn (zjištění neúplného plnění při kontrole apod.) počet bodů pod tuto hranici nepoklesl.

Výše plateb je ve všech případech počítána z celé plochy farmy a je stanovena na

$$\text{£ 30 / ha}$$

(což v porovnání s předchozím vzorečkem pro výpočet počtu bodů dává 1 bod = £ 1). Platba tedy není striktně vzata na titul jako takový, je počítána z celkové plochy, a různá náročnost jednotlivých managementových možností (obdoba našich titulů) je dána přidělením různého počtu bodů na jednotkovou velikost (náročnější managementy mají více bodů za jednotku).

Při překročení minimálního počtu bodů se platba nezvyšuje. Organická varianta (OELS) má dvojnásobně vysoké platby (£ 60 / ha), minimální počet bodů je stejný (30 / ha).

Managementové možnosti

ELS nabízí managementové možnosti pro:

- hraniční prvky (živé ploty, příkopy)
- stromy a lesíky
- historické a krajinné prvky
- „nárazníkové pásy“ (buffer strips) a okraje polí
- ornou půdu (meziplodiny, výsevky jako potrava pro ptactvo, hmyz aj.)
- podporu různých typů plodin a osevních směsí
- ochranu půdy
- trávníky v nížinách (mimo LFA)
- vyšší polohy (LFA; pastva, travní porosty na různých stanovištích)
- plány péče (o půdu, ochranu plodin, plán hnojení a nutrientů)

Každý z těchto okruhů nabízí cca 3-10 možností (celkem cca 50 možností) a jejich podrobný popis přesahuje rámec tohoto dokumentu. Jsou podrobně zdokumentovány v příručce pro žadatele (DEFRA 2005a), z níž je vyextrahován jejich přehled v příloze 5 této studie.

Higher Level Stewardship

Toto opatření je nadstavbovou úrovní nad ELS. Zemědělec podává přihlášku obsahující kombinaci managementových možností z ELS (resp. OELS) i z HLS. Jen ve výjimečných typech území nejsou ELS/OELS možnosti vůbec k dispozici a zemědělec se hlásí jen do HLS – pobřežní biotopy a nížinná vřesoviště.

HLS se (kromě cílů uvedených v kapitole 2.1) od ELS liší v několika dalších ohledech:

1. HLS přihláška je hodnocena ve výběrovém řízení.

2. Zemědělec si musí nechat vypracovat podrobný plán životního prostředí farmy (Farm Environment Plan).
3. Pro HLS jsou vypracovány regionální cíle.

Výběrové řízení

Na rozdíl od ELS je HLS přihláška schvalována jako projekt ve výběrovém řízení. Pokud zemědělec se svou přihláškou neuspěje, dostane dotaci jen na možnosti ELS, na které má automaticky nárok a které výběrovému řízení nepodléhají.

Farm Environment Plan

Před vypracováním žádosti do HLS musí mít zemědělec zpracován detailní plán životního prostředí farmy. Ve většině případů si jej nechá zpracovat externě a při úspěchu žádosti jsou mu náklady proplaceny.

Ve FEP jsou zaznamenány přírodní prvky v podstatně detailnějším zpracování než u jednoduchého Farm Environment Record zpracovávaného pro žádost v ELS. V tomto smyslu není FEP duplikací FER, ale jeho nadstavbou.

Pro zpracování FEP byla vydána samostatná uživatelská příručka (DEFRA 2005c) obsahující podrobnou metodiku a seznam všech přírodních prvků, které mají být tímto plánem zaznamenány. Tyto prvky jsou:

- orná půda
- pobřežní biotopy
- hraniční prvky (živé ploty, příkopy, zídky apod.)
- travní porosty
- ochrannásky prioritní trávníky a podobné biotopy
- vřesoviště
- historické krajiny a prvky
- archeologické a velkoplošné historické prvky
- historické struktury a navržené krajiny
- vápencové plochy
- plochy důležité z hlediska ochrany přírodních zdrojů
- výskyty vybraných druhů
- stromy, lesíky a sady
- mokřady

Každá z těchto kategorií je rozdělena na konkrétní prvky (př. suché trávníky na kyselém podloží, nížinné křídové trávníky apod.). Ke každému z nich je vypracován popis, způsob jejich identifikace a kritéria hodnocení stavu tohoto prvku.

Farm Environment Plan tedy velmi detailně:

- identifikuje přírodní a historické prvky na farmě
- hodnotí stav těchto prvků

Hodnocení stavu prvků je základem pro budoucí hodnocení účinnosti navrženého managementu.

FEP není v pravém slova smyslu plánem péče o farmu, ale poskytuje velmi důkladný základ pro volbu správných managementových možností.

Regionální cílení

Pro HLS jsou vypracovány regionální cíle definující prioritní zájmy ochrany přírody a péče o životní prostředí v dané oblasti. Zemědělcova přihláška do HLS je hodnocena především podle toho, nakolik přispívá právě k takto definovaným cílům.

Pro regionální cílení existuje v Anglii systém územních jednotek se spojitým charakterem krajiny – Joint Character Area (JCA). JCA mají rozlohu řádově ve stovkách km², v celé Anglii se jich nachází asi 80 (kolem 5 na 1 hrabství).

Informace o každé oblasti je tvořena:

- popisem
- mapovými vrstvami
- definicemi klíčových cílů

Informace o regionálním cílení dostává zemědělec jako součást svého přihláškového balíčku.

2.3 Proces přípravy systému

V roce 2005 vstoupil v Anglii v platnost zcela nový systém agroenvironmentálních opatření, který vznikl rozsáhlou revizí opatření původních. Tato kapitola podává přehled vzniku opatření v Anglii a procesu jejich revize v době platnosti HRDP 2000-2006.

Původní agroenvironmentální opatření

ESAS

První agroenvironmentální opatření spustila Anglie v roce 1987 v návaznosti na zemědělský zákon (Agriculture Act) z předchozího roku. Bylo cíleno na tzv. environmentálně citlivé oblasti (ESA) a podle nich bylo pojmenováno: opatření pro environmentálně citlivé oblasti – Environmentally Sensitive Areas Scheme, ESAS. Opatření bylo spuštěno v šesti oblastech ESA a do roku 1994 byly do opatření postupně zahrnuty všechny oblasti ESA v Anglii – celkem 22 (DEFRA 2004). V některých oblastech předcházela ESAS pilotní opatření, např. správa národního parku The Broads v hrabství Norfolk financovala pilotní opatření v letech 1984-1987.

Tituly v tomto opatření byly variabilní dle každé ESA a zahrnovaly např.:

- tradiční hospodaření na loukách
- udržování vysoké vodní hladiny v mokřadních biotopech
- zatravňování orné půdy
- vytvoření travnatých okrajů na orné půdě

V 17 z 22 ESA byl vyžadován vstup celé farmy do opatření (MAFF 2001). Přihlášky byly velmi jednoduché (doslova jen pár listů papíru), rovněž počet titulů v dané oblasti nebyl vysoký – např. ESAS v NP The Broads bylo tvořeno čtyřmi tituly.

CSS

V roce 1991 se k ESAS připojilo další opatření – opatření pro správcovství krajiny, Countryside Stewardship Scheme (CSS). Spustila jej Countryside Commission jako pilotní schéma a postupně se velmi rozrůstalo jak územně, tak z hlediska nabízených titulů (options). Opatření bylo určeno pro volnou krajinu a nebylo cíleno na vybrané oblasti jako u ESAS, nýbrž na vybrané krajiny a biotopy resp. krajinné prvky, např.:

- nížinná vřesoviště
- pobřežní oblasti
- křídové a vápencové trávníky
- historické krajiny a historické prvky

CSS nebylo dostupné pro výše zmíněné oblasti ESA, v nichž byl opatřením ESAS zajištěn podobný management (DEFRA 2004, MAFF 2001). Opatření CSS bylo velmi specificky cílené na biodiverzitu, vzhled krajiny atd., žádosti byly individuálně přizpůsobovány a byly velmi složité.

OFS

Třetím agroenvironmentálním opatřením v rámci HRDP 2000-2006 bylo Organic Farming Scheme (OFS). Princip tohoto opatření je velmi podobný našemu ekologickému zemědělství, zemědělec se musí zaregistrovat, převést půdní bloky do režimu organického hospodaření a splnit podmínky dané právním předpisem (UK Organic Farming Regulations).

Východiska pro přetvoření agroenvironmentálních opatření

Curry report

Stěžejním východiskem pro revizi tehdejšího systému agroenvironmentálních opatření se stala zpráva Komise pro budoucí politiku zemědělství a potravin (Policy Commission on the Future of Farming and Food) vedené Sirem Donaldem Currym: „Farming & Food, a sustainable future“, tzv. „Curry report“ z ledna 2002 (Curry et al. 2002). Tento čtivý a přehledný dokument věnuje jednu z pěti kapitol vlivu zemědělství na životní prostředí a v rámci ní navrhuje změny v agroenvironmentálních opatřeních.

Dle Curry report jsou existující opatření účinná a vysoce přizpůsobivá environmentálním potřebám, nicméně místy jsou až příliš diverzifikovaná (především pro vyšší polohy – uplands) a farmáři se v nich tudíž obtížně orientují. Curry report proto navrhuje celý systém opatření zjednodušit, racionalizovat a především zavést novou vstupní úroveň. Ta by měla být jednoduchá a plošná, tedy potenciálně dostupná pro všechny subjekty obhospodařující půdu.

„Široká a mělká“ vstupní úroveň umožní řešit velkoplošné problémy v krajině (obecně špatná kvalita vod, plošný úbytek běžných druhů jako zajíc nebo skřivan), které nemohou být podchyceny individualizovanou péčí o určitá specifická území či biotopy jako u současných opatření. Cílené aktivity prováděné v rámci současných opatření mají pro zvláště citlivé oblasti pochopitelně i nadále význam a měly by po navrhovaném zjednodušení celého systému zůstat dostupné jako vyšší, nadstavbová úroveň.

Požadavky na zjednodušení systému, zavedení nové vstupní úrovně a sloučení dosavadních schémat do nadstavbové úrovně vymezila Curry report základní koncept revize agroenvironmentálních opatření.

Plošný úbytek ptáků vázaných na zemědělskou půdu

V rámci Dohody o veřejné službě (PSA – Public Service Agreement, obdoba programového prohlášení vlády) formulovala vláda pro oblast ochrany přírodního dědictví mj. tyto dva cíle:

1. do roku 2020 zvrátit dlouhotrvající pokles počtu ptáků vázaných na zemědělskou krajinu
2. do roku 2010 přivést do příznivého stavu 95% všech národně významných chráněných území

Především první z cílů koresponduje s potřebou zavést plošné opatření.

Na problematiku dlouhodobého poklesu běžných ptačích druhů vázaných na zemědělskou půdu (vrabec, skřivan, koroptev aj.) upozorňuje průběžně též Královská společnost pro ochranu ptactva (RSPB, The Royal Society for the Protection of Birds). RSPB navíc považuje pokles početnosti ptačích druhů jako indikátor celkového snižování biodiverzity v zemědělské krajině, neboť ptáci stojí vysoko v potravní pyramidě a úbytek jejich početnosti je vlastně odezvou na ztrátu diverzity např. rostlin nebo hmyzu jakožto jejich potravy, příp. prostředí pro hnízdění.

Z tohoto důvodu se RSPB připojila k návrhu zavedené jednoduchého plošného opatření. Na cíl uvedený v PSA se odkazovala jako na závazné východisko, důležitějšími podklady pro zdůvodnění byla ovšem vlastní odborná činnost (tzv. politika založená na důkazech – evidence-based policy). RSPB publikuje vědecké články shrnující potřeby jednotlivých ptačích druhů, z nichž vyplývá, že podstatná část běžných druhů je skutečně závislá na různých prvcích v zemědělské krajině (souhrnně např. pozdější publikace Vickery et al. 2003).

RSPB též na konci 90. let otestovala v rámci CSS pilotní opatření zaměřené na ptačí druhy vázané na ornou půdu (Arable Stewardship Scheme). Na tomto opatření prokázala, že ptačím druhům žijícím na orné půdě je pro přežití nutné zajistit zároveň tři podmínky:

1. hnízdní biotop
2. letní potravu
3. zimní potravu

Pakliže by podmínky opatření nezahrnovaly všechny tři prvky zároveň, opatření by nebylo účinné (což dle RSPB nastalo zřejmě v Nizozemsku). Toto opatření je v odborném tisku dobře zdokumentováno (př. Evans & Armstrong-Brown 2002) a jeho úspěch byl ve vědeckém tisku vyzdvížen i v rámci srovnání účinnosti agroenvironmentálních opatření mezi zeměmi EU (Kleijn & Sutherland 2003).

Problematika plošného poklesu ptačích druhů vázaných na zemědělskou půdu se stala jedním z podstatných odborných zdůvodnění potřeby zavést nové plošné opatření.

Průběh revize agroenvironmentálních opatření

Revize agroenvironmentálních opatření byla řízena Ministerstvem životního prostředí, potravin a venkovských záležitostí (DEFRA – Department for Environment, Food and Rural Affairs). Revize byla spuštěna v březnu 2002 a skládala se ze tří kol konzultací. Do konzultací bylo zapojeno přibližně 300 subjektů, jejich seznam je uveden v příloze č. 1.

V prvním kole konzultací byli všechny zúčastněné subjekty osloveny dopisem (příloha č. 2 – anglicky.) s připojeným seznamem 24 otázek (příloha č. 3 – anglicky). Otázky se týkaly následujících problémových okruhů:

- **cíle opatření:** čeho by se AE opatření měla snažit dosáhnout
- **přesahy a hranice:** vazby mezi AE opatřeními, zákonnými podmínkami, ostatními pobídkovými

opatřeními a environmentálními iniciativami řízenými podnikovou sférou

- **struktura opatření:** budoucí struktura současných opatření a návrh „širokého a mělkého“ opatření (viz podkapitola Curry report)
- **pravidla opatření:** včetně základů pro platby
- **fungování opatření:** jak by měla opatření v budoucnu fungovat a jak by měli být zapojené subjekty podporovány

Na otázky v 1. kole konzultací odpověděly 133 subjekty. V srpnu 2002 publikovala DEFRA dokument obsahující statistiky odpovědí na každou otázku. K vyhodnocení každé otázky byl připojen souhrnný komentář, který zároveň vyzdvihoval zajímavé náměty a myšlenky (DEFRA 2002a).

Na základě analýzy odpovědí z 1. kola konzultací publikovala DEFRA v prosinci 2002 rámcový dokument (Framework Document) navrhuující (v souladu s logikou vymezenou v Curry report) dvě opatření pod společnou hlavičkou Environmental Stewardship – „správcovství životního prostředí“ (DEFRA 2002b):

1. Entry Level Scheme - „vstupní úroveň opatření“, nově zavedené jednoduché plošné opatření
2. Higher Level Scheme - „vyšší úroveň opatření“, přepracovaná původní opatření (ESAS a CSS)

Osmdesátistránkový rámcový dokument je detailně strukturován (číslováním až do 3. úrovně, prakticky až na úroveň odstavce – např. 3.3.15) a zabývá se následujícími okruhy (kapitoly):

1. Zasazení do kontextu
2. Cíle
3. Širší struktura
4. Přesahy
5. Návrh vstupní úrovně opatření
6. Návrh revidovaných opatření vyšší úrovně
7. Systém plateb a podmínky smluv
8. Sebehodnocení, plány a audity farem
9. Regionalizace
10. Poradenství, podpora a školení
11. Systém administrace a informační technologie
12. Přejícné úpravy
13. Monitoring

Na podkladě tohoto dokumentu proběhlo na přelomu roků 2002 a 2003 druhé kolo konzultací.

Výsledkem druhého kola konzultací bylo vytvoření konečného návrhového dokumentu (Design Document – DEFRA 2003) pro vyšší úroveň opatření, který se stal základem třetího kola konzultací započatých v říjnu 2003. Podkladem pro třetí kolo konzultací byly ještě následující návrhové dokumenty týkající se vyšší úrovně:

1. detailní seznam cílů

2. detailní seznam titulů (options)
3. návrh nových nadstavbových položek (capital items)

Třetím kolem konzultací byla revize agroenvironmentálních opatření ukončena. Nová opatření se souhrnným názvem Environmental Stewardship (ES) s variantami Entry Level Stewardship (ELS) a Higher Level Stewardship (HLS) byla spuštěna na počátku roku 2005.

---

3. Administrace

Rozdělení kompetencí

Administrace agroenvironmentálních schémat spadá do kompetence DEFRA. Součástí DEFRA je RDS – Rural Development Service (kancelář pro rozvoj venkova), která má na starosti:

- administraci žádostí
- poradenství k HRDP

RDS funguje na systému místních poboček (cca 3-10 na jedno hrabství).

Druhým subjektem je Rural Paying Agency (RPA, platební agentura pro venkov), do jejíž kompetencí spadají:

- správa registru půdy (RLR – Rural Land Register)
- platby
- kontroly

(Před vznikem DEFRA fungovalo ministerstvo zemědělství, rybolovu a potravin – MAFF, Ministry of Agriculture, Fisheries and Food – pod nějž spadala jak administrace žádostí, tak bylo platební agenturou. Kvůli střetu zájmů byla ovšem později z ministerstva vyčleněna RPA jako samostatný subjekt a přerozdělily se kompetence).

Příjem žádostí

RDS posílá zemědělcům předvyplněné formuláře žádostí spolu s mapami pozemků z registru půdy (RLR). Pro správu agroenvironmentálních opatření existuje jednotný informační systém, který RDS sdílí s dalšími subjekty (RPA, English Nature).

Do ELS může zemědělec podat přihlášku on-line. RDS se snaží zemědělce k tomuto způsobu motivovat, on-line žádost nese následující výhody:

- tvorba map on-line (FER, zakres zvolených managementů)
- snadné změny před definitivním odevzdáním
- automatický výpočet dosažených bodů
- automatická kontrola chyb

Termíny přijímání žádostí

Žádosti se přijímají čtvrtletně do těchto termínů:

- 1. února

- 1. května
- 1. srpna
- 1. listopadu

Smyslem zavedení čtvrtletních termínů je větší pružnost systému, především umožnění zemědělcům přihlásit se v takové době, kdy je vhodné začít určitý zvolený management.

Závazky trvají 5 let.

---

4. Poradenství

Poradenství v kompetenci RDS

Regionální kanceláře RDS pořádají setkání pro farmáře a další subjekty, na nichž vysvětlují fungování nově zavedených schémat. Po spuštění schémat proběhlo kolem 600 takovýchto setkání, na něž byli pozváni všichni farmáři s rozlohou farmy nad 15 ha, přičemž ostatním byla setkání též přístupná.

Jednoduchá vstupní úroveň ELS je nicméně postavena na principu, aby zemědělec nemusel využívat žádné poradenské služby a byl schopen sám vyplnit FER a žádost na základě instrukcí v příručce.

Asistence v rámci HLS a indikátory úspěchu

U vyšší úrovně opatření je poradenství pro zemědělce více potřebné. Potřeba začíná již při podávání přihlášky, kde ve většině případů nezvládne zemědělec sám vytvořit detailní Farm Environment Plan a nechá si jej zpracovat soukromým poradcem.

Součástí poradenského systému v širším slova smyslu je rovněž nově zavedená metoda indikátorů úspěchu. Pro každou z managementových možností v HLS jsou vypracovány ukazatele, na základě nichž zemědělec sám pozná, zdali se uplatňovaný management vyvíjí správným směrem či ne, např.:

- do 2 let po zatravnění orné půdy bude pokryv travního drnu alespoň 90%
- při udržování mokřých luk pro hnízdění bahňáků bude na 5 – 25% pozemku stojící voda mezi 1. březnem a 31. květnem

Indikátory úspěchu jsou součástí smlouvy (v sekci s popisem managementu), ale nejsou závazné a nehodnotí se při kontrolách. Slouží k orientaci zemědělce a k možnému průběžnému přizpůsobování žádosti podle toho, zda se zvolený management ukazuje jako účinný nebo ne.

Za tímto účelem zavedla RDS asistenční návštěvy u zemědělce tzv. „care and maintenance visits“. Konají se po 1-2 letech. Poradce RDS při nich prochází se zemědělcem farmu, konzultuje dosavadní průběh managementu a hodnotí především indikátory úspěchu. V případě potřeby může dojednat se zemědělcem změnu žádosti.

Poradenství ostatních subjektů

V Anglii se poradenstvím pro zemědělce zabývá velké množství jednotlivců i organizací. Významné jsou především poradenství a osvěta prováděné neziskovými organizacemi zaměřenými na ochranu přírody.

The Royal Society for the Protection of Birds

Královská společnost pro ochranu ptactva (RSPB), jedna z největších nevládních organizací v Anglii, se skládá ze tří oddělení:

1. poradenské
2. výzkumné
3. politické

Poradenské oddělení provozuje rozsáhlé aktivity zahrnující např.:

- publikování informačních letáků pro farmáře
- práce poradců v terénu
- školení poradců ostatních organizací (zejm. lokálních)
- telefonická poradenská linka
- software pro plánování přihlášek

Informační letáky publikuje RSPB většinou pro jednotlivé druhy. Leták obsahuje v principu dva druhy informací:

1. co daný ptačí druh potřebuje
2. jak je mu možné pomoci

Náměty týkající se druhého bodu se neomezují jen na podmínky stanovené dotačními tituly, obsahují i informace o tom, co může zemědělec udělat jako nadstavbu.

Vybavování zemědělců letáky se srozumitelnými a praktickými informacemi o jednotlivých druzích se osvědčilo jako účinný způsob osvěty a poradenství.

Ve spolupráci s univerzitou v Hertfordshire vyvinula RSPB software pro plánování přihlášek do ELS (Planning Your ELS Application). V tomto software zadá zemědělec údaje o své farmě (rozloha, podíl orné, velikost největšího pole, typ půd, poloha, prvky farmy atd.) a poté navolí managementové možnosti tak, jako by plánoval normální přihlášku. Software podle zadaných údajů o farmě odhadne, jaké druhy ptáků by se v takovém prostředí mohly vyskytovat, a podle zadaných managementů vyhodnotí, zdali tyto možnosti zajišťují pro dané druhy potravu a hnízdění či nikoli (bližší vysvětlení k podmínkám viz podkapitola ve 2.3). Součástí software je i popis potřeb jednotlivých druhů (v podobné logice jako informace na letácích), takže je zemědělec motivován přehodnotit svou přihlášku a doplnit vhodné managementové možnosti.

Vytvoření software bylo motivováno obavou, že po spuštění široké vstupní úrovně (ELS), u níž se nepředpokládá rozsáhlé využívání současných kapacit poradenství nevládních organizací, se chopí příležitosti poradci konvenčního zemědělství fungující na komerční bázi a budou zemědělcům k ELS poskytovat nekvalifikované informace.

Software je volně ke stažení na internetu nebo distribuován formou CD. Je snaha distribuovat jej zemědělcům a především k poradcům. Bylo rozesíláno jako příloha rozšířeného týdeníku *Farmers Weekly*.

Farming and Wildlife Advisory Group

Poradenská společnost pro zemědělství a ochranu přírody FWAG je nevládní organizací působící na bázi jednotlivých hrabství (1-3 pobočky na hrabství). Její činnost byla dosud založena především na

individuálním poradenství k CSS (viz 2.3) – přibližně 50% všech přihlášek do tohoto opatření přišlo skrze FWAG.

Poradci FWAG pracují individuálně se zemědělcem, procházejí jeho pozemky, snaží se odhalit potenciál farmy a poradit zemědělci, jak získat finanční prostředky. Podle slov oslovených poradců je o poradenství zájem a zemědělci jsou zvyklí za ně platit.

Ostatní subjekty

Poradenstvím se zabývají též různé lokální nevládní organizace, především spolky pro ochranu přírody – tzv. wildlife trusts působící v jednotlivých hrabstvích (př. Norfolk Wildlife Trust). Poskytují poradenství především jiným správcům půdy než zemědělcům (např. správcům obecní půdy zvané „common land“), neboť poradenství pro zemědělce bývá většinou pokryto FWAG.

Vedle toho vyvíjejí tyto spolky další ochrannářskou činnost, např. péče o chráněná území.

---

5. EAFRD

Vzhledem k tomu, že v Anglii proběhla v letech 2002-2004 zásadní revize agroenvironmentálních opatření, na základě níž byl počátkem roku 2005 spuštěn zcela nový systém, nezmínily se osoby kontaktované v rámci studie o žádných změnách v této oblasti připravovaných do EAFRD pro období 2007-2013.

Seznam kontaktovaných odborníků a institucí

1. Estonsko

jméno	organizace	pozice/specializace	e-mail	tel
Eike Lepmets	Ministerstvo zemědělství	vedoucí oddělení pro AE a krajinu	eike.lepmets@agri.ee	3726256141
Toomas Torra	ARIB - platební agentura	ředitel oddělení pro platby AE opatření	toomast@pria.ee	3727371282
Ilkka Kommeri	ARIB - platební agentura	Finský poradce v rámci Twinning projektu	ilkka.kommeri@pria.ee	3727371320
Merit Mik	Centre for Ecological Engineering	vedoucí centra - návrhy AE, v komisi při Mze	merit.mikk@ceet.ee	3727422051
Airi Vetemaa	Centre for Ecological Engineering	provádí zejména poradenství a povinná školení v rámci AE	Airi.Vetemaa@ceet.ee	3727422051

2. Rakousko

jméno	organizace	pozice/specializace	e-mail	tel
Lukas Weber - Hajszan	Ministerstvo zemědělství, lesnictví, životního prostředí a vody	ÖPUL	lukas.weber@lebensministerium.at	(+43) 1 7 11 00 6816
Johannes Kneissl	AgrarMarkt Austira	ÖPUL	johannes.kneissl@ama.gv.at	(+43) 1 331 51 226
Wolfgang Suske	Úřad vlády Dolního Rakouska	ÖPUL	wolfgang.suske@chello.at	(+43) 0 699 110 60 456
Simone Lunghofer	Umweltbundesamt	ÖPUL	simone.lunghofer@umweltbundesamt.at	(+43) 0 1 313 04 3715

Seznam kontaktovaných odborníků a institucí – 2. Rakousko

---

jméno	organizace	pozice/speci- zace	e-mail	tel
Thomas Knoll	Poradenská kancelář KNOLL	ÖPUL, poradenství, krajinné plánování	office@bueroknoll.at	(+43) 1 216 60 91
Klaus Wanninger	Poradenská kancelář LACON	ÖPUL, poradenství, krajinné plánování	kwannin@lacon.at	(+43) 1 408 70 58-0
Johannes Wolf	Poradenská kancelář DISTELVEREI N	ÖPUL, poradenství, krajinné plánování	j.wolf@distelverein.at	(+43) 2 247 511 08
Johannes Frühauf	BirdLife Austria	ptáci zemědělské krajiny	johannes.fruehauf@birdlife.at	

---

3. Sasko

Ministerstvo životního prostředí a zemědělství.

---

4. Slovensko

Ministerstvo zemědělství, Odbor rozvoje vidieka

ředitel Ing. Rudolf Trebatický, rural@land.gov.sk

Mgr. Lýdia Frešová, lydia.fresova@land.gov.sk

www.mpsr.sk

Ministerstvo životního prostředí, Odbor ochrany přírody a krajiny

Ing. Zuzana Žovicová, zovicova.zuzana@enviro.gov.sk

www.enviro.gov.sk

Zemědělská platební agentura, Odbor monitoringu

Ing. Veronika Šingerová, vsingerova@apa.sk

www.apa.sk

Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a potravinářství, Odbor ekonomických analýz

Ing. Beáta Izakovičová, izakovic@vuepp.sk

Ing. Martina Brodová, brodova@vuepp.sk

www.vuepp.sk

DAPHNE – Institut aplikované ekologie

Mgr. Eva Viestová, viestova@changenet.sk

www.daphne.sk

Společnost pro ochranu ptactva na Slovensku

Projektová koordinátorka – Mgr. Tatiana Šutiaková, sutiakova@birdlife.cz

www.sovs.sk

Prezentace ze Semináře Poľnohospodárstvo pre ľudí a prírodu pořádaného v Nitře 2-3.12. 2004 jsou k dispozici na stránkách www.sovs.sk/site.shtml?section=projekty v bloku Biotopy - Zachraňme poľnohospodárskou krajinu pre vtáky

---

5. Slovinsko

Marta Hrustel Majcen

odpovědná za RDP Slovenia

ředitelka sekce Udržitelného zemědělství,

Ministerstvo zemědělství, lesnictví a výživy

Andrej Bibic

zodpovědný za AEP na Ministerstvu životního prostředí a krajinného plánování

Marija Markes

odpovědná za AEP

Triglavský národní park

Andrej Medved

odpovědný za AEP

Birdlife International Slovenia

Seznam kontaktovaných odborníků a institucí – 6. Anglie

---

6. Anglie

---

jméno	organizace	e-mail
Haidee Bishop odbornice na AE	DEFRA RDS, pobočka Norwich	
Lucy Bjorck pracovnice polit. oddělení	RSPB	lucy.bjorck@rspb.org.uk
Richard Bradbury vědecký pracovník	RSPB	richard.bradbury@rspb.org.uk
Lorraine Derrick odbornice na AE	DEFRA, ústředí Londýn	lorraine.derrick@defra.gsi.gov.uk
Sandie Tolhurst odbornice na zemědělství	Broads Authority	sandie.tolhurst@broads-authority.gov.uk
Henry Walker zemědělský poradce	FWAG	henry.walker@fwag.org.uk
Richard Winspear zemědělský poradce	RSPB	richard.winspear@rspb.org.uk
zemědělský poradce	Norfolk Wildlife Trust	

Seznam použité literatury a dokumentů

1. Anglie

- Curry, D. et al. (2002). Farming & Food, a sustainable future. Report of the Policy Commission on the Future of Farming and Food.
- DEFRA (2002a). Analysis of responses to the agri-environment schemes review. First consultation exercise.
- DEFRA (2002b). Agri-environment Schemes Framework Document – a consultation on the future of agri-environment schemes. Expanded Version.
- DEFRA (2003). Higher Level Environmental Stewardship Design Document.
- DEFRA (2004). Countryside Stewardship and Environmentally Sensitive Areas Schemes. Annual Report 2002-03.
- DEFRA (2005a). Entry Level Stewardship Handbook. Terms and conditions and how to apply.
- DEFRA (2005b). Higher Level Stewardship Handbook. Terms and conditions and how to apply.
- DEFRA (2005c). Higher Level Stewardship: Farm Environment Plan. Guidance handbook.
- DEFRA (2005d). Organic Entry Level Stewardship. Terms and conditions and how to apply.
- Evans, A. D. & Armstrong-Brown, S. (2002). The role of research and development in the evolution of a 'smart' agri-environment scheme. *Aspects of Applied Biology* 67.
- Kleijn, D. & Sutherland W. D. (2003). How effective are European agri-environment schemes in conserving and promoting biodiversity? *Journal of Applied Ecology* 40.
- MAFF (2000). England Rural Development Programme 2000-2006.
- MAFF (2001). England Rural Development Programme 2000-2006. Executive Summary.
- UK Biodiversity Action Plan website. [<http://www.ukbap.org.uk/>]
- Vickery, J. A., Bradbury, R. B., Henderson, I. G., Eaton, M. A & Grice, F. V. (2003). The role of agri-environment schemes and farm management practices in reversing the decline of farmland birds in England. *Biological Conservation*.

2. Estonsko

Estonian Rural Development Plan 2004 – 2006, Tallinn 2004

3. Rakousko

- AGRARMARKT AUSTRIA (2005): Cross-Compliance Einhaltung anderweitiger

Seznam použité literatury a dokumentů – 3. Rakousko

Verpflichtungen, Merkblatt; Wien

- AGRARMARKT AUSTRIA (2004): Infobrochüre – Hofkarte; Wien
- ASCHENBRENNER, G. (2002): Farming styles; Österreichisches Kuratorium für Land-technik und Landentwicklung (ÖKL)
- ASCHENBRENNER, G. (2002): Förderung ökologisch wert-voller Wiesen und Weiden nach ÖPUL, Teil B
- EVALURIERUNGSBERICHT (2003): Halbzeitbewertung des Österreichischen Programms für die Entwicklung des ländlichen Raums; Wien
- EVALURIERUNGSBERICHT (2003), Anhang, Zusammenstellung der Kurz-fassungen ze den externen Projekten, Lebensministerium; Wien
- LEBENSMINISTERIUM für Land- und Forstwirtschaft Umwelt und Wasserwirtschaft (2000): ÖPUL Sonderrichtlinie für das Österreichische Programm zur Förderung einer umweltgerechten, extenziven und den natürlichen Lebensraum schützenden Landwirtschaft, ZI.25.014/37-II/B8/00, 27.07. 2000, (Směrnice spolkového ministara zemědělství a lesnictví, životního prostředí a vodního hospodářství pro ÖPUL)
- SUSKE, W. a kol. (2003): Naturschutzmassnahmen ÖPUL - Österreichische Programm für die Entwicklung des ländlichen Raumes Zusammenfassender Bericht der Bundesländer; Problembereich, Prämien, Fördervoraussetzungen, Datenbanken; St. Pölten
- KNOLL (2003, 2004): Bewusstseinsbildende Aspekte des Naturschutzplans Evalurierung, Umwelt- und Regionalprojekte GmbH
- M. Kriegler a kol. (2000): Naturschutz auf meinem Betrieb, Broschüre Naturschutzabteilung NÖ
- Lebensministerium für Land- und Forstwirtschaft Umwelt und Wasserwirtschaft: www.lebensministerium.at
- AgrarMarkt Austria: www.ama.at
- Landwirtschaftskammer: www.agrarnet.info
- Nideroesterreich Bundesregierung: www.noel.gv.at

---

4. Sasko

Plán rozvoje venkova 2000-2006.

---

5. Slovensko

- Konceptia pilotného agroenvironmentálneho programu pre lokalitu Horná Chrapková – Vrchdetva I. Část - Občanské sdružení Živá planeta, Avalon, Správa chráněné krajinné oblasti Polána – koordinátor – Ing. Peter Sabo, CSc., řešitelé a autoři – Ing. Lubomír Gonda, Doc. RNDr. Izabela Háberová, CSc., Ing. Vladimír Hruží, RNDr. Monika Janišová, CSc., Doc. Ing. Karol Kováč, CSc. a další
- Konceptia ochrany a využívania poľnohospodárskej pôdy – MP SR, Výskumný ústav

pôdoznalectva a ochrany pôdy

- Návrh agroenvironmentálneho programu pre Slovensko II. časť 2000 - Občanské sdružení Živá planeta, Avalon, Výzkumný ústav rostlinné výroby - koordinátor – Ing. Peter Sabo, CSc., Doc. Ing. Karol Kováč, CSc.- řešitelé a autoři – Ing. Lubomír Gonda, Doc. RNDr. Izabela Háberová, CSc., Ing. Vladimír Hruz, RNDr. Monika Janišová, CSc., a další
- Agroenvironmentálne programy pre Slovensko (Program ochrany a obnovy poľnohospodárskej krajiny) - Občanské sdružení Živá planeta - Peter Sabo, Dana Šubová, Karol Kováč, Pavlína Mišíková, Eva Uhliarová, Anton Kištín, Dušan Slávik, Kornel Duffek, r.v. 1999
- Agro-environmentálny program pre Slovensko – I. Analýza environmentálnej situácie v poľnohospodárstve – Doc. Ing. Karol Kováč, CSc., Prof. Ing. Vladimír Krajčovič a kol., Občanské sdružení Živá planeta, Avalon, Výzkumný ústav rostlinné výroby, Výzkumný ústav trávnych porastov a horského poľnohospodárstva, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Európsky program IUCN, Nitra 2000
- Agroenvironmentálny program pre Slovensko – Občanské sdružení Živá planeta, AVALON, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre – Ing. Karol Kováč, Peter Sabo, CSc. A kol. II: časť Návrh agroenvironmentálneho programu, Nitra 2001
- Ochrana biodiverzity a obhospodarování trvalých travních porostů CHKO –BR Pol'ana – Evropský program IUCN, Světová unie ochrany přírody, Slovensko – Slávková Dagmar, Krajčovič Vladimír a kol.
- Ochrana biodiverzity a obhospodarování trvalých travních porostů CHKO –BR Pol'ana II. část– Evropský program IUCN, Světová unie ochrany přírody, Slovensko – Slávková Dagmar, Krajčovič Vladimír a kol.
- Národná správa o stave a ochrane biodiverzity na Slovensku - r. 98 – MP SR
- Národná stratégia ochrany biodiverzity na Slovensku - prijatá v roce 97 – MP SR - Peter Straka, Zuzana Guziová
- Ekologické siete v krajine – Přírodovědecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre - Jana Ružičková, Jaromír Šíbl a kol.
- Metodická príručka pre riešenie systémov hospodárenia v horských a podhorských oblastiach Slovenska I. časť – Výzkumný ústav trávnych porastov a horského poľnohospodárstva , Banská Bystrica 2002
- Ochrana fauny v Slovenskej republike - Přírodovědecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislavě, Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre - Jaromír Šíbl, Juraj Holčík, Mirko Bohuš, Marcel Uhrin, Dušan Valachovič
- Low input grassland productions systems for livestock feeding – FAO representative: Catherina Batello; FAO team leader: John Frame (U.K.); FAO international consultants: Robert G. Hamnett (U.K.) – farming system and extension; Mauro Scimone (Italy) – computer system and databases; Report prepared by : Vladimír Krajčovič (SR) with three teams of researchers from Slovakia, Poland, Bulgaria ROENVI
- Příručka pro žadatele/konečného příjemce o poskytnutí nenávratného finančního příspěvku v rámci Plánu rozvoje venkova Slovenské republiky – oblast Cíle 1+Cíle 2 – horizontální opatření, PPA, 2004 (rozhodnutí generálního ředitele PPA č. 107/2004)

---

6. Slovinsko

- anglická verze části AEP
- Internetová stránka slovinského Ministerstva zemědělství, lesnictví a výživy – <http://www.gov.si/mkgp/eng/index.php>
- Internetová stránka slovinského Ministerstva životního prostředí a krajinného plánování – <http://www.gov.si/mop/en/index.htm>
- propagační materiály slovinského Ministerstva zemědělství, lesnictví a výživy

Abecední rejstřík

celofaremní opatření 31, 36, 47, 62, 91
Cross-Compliance 9, 26, 28, 36, 39, 40, 43, 46, 47, 51, 55, 60, 77, 107
chráněná území 7, 8, 15, 18, 23, 41, 44, 52, 53, 56, 60, 76-78, 82, 83, 97, 102
chřástal 36, 39, 87
degresivní platby 18, 36
diverzita 9, 11, 12, 26, 28, 29, 33, 47, 53, 57, 61, 62, 64, 65, 76-78, 81, 82, 86, 89, 96, 97, 109
drůbež 7, 63, 68, 75
dusík 25, 44-47, 49, 61, 65, 77, 79, 84
EAFRD 1, 2, 6, 22, 23, 28, 37-39, 52, 72, 86, 102
ekologické zemědělství 10, 11, 16, 17, 20, 27, 45, 47, 61-63, 68, 70, 76-80, 92
ekostabilizační prvky 61, 72
eroze 9, 12, 13, 15, 27, 32, 33, 37, 43, 44, 46, 53, 54, 59, 61, 62, 66, 67, 76, 78, 79, 90, 92, 99
Export 80
extenzivní hospodaření 26-29, 31, 33, 36, 38, 44, 45, 47-50, 54, 61, 65, 78, 81-83, 85, 108
fosfor 47
fungicidy 27
herbicidy 27, 46, 79
hnojení 9, 12, 15, 17, 25, 28, 31, 32, 37, 40, 45, 46, 48-50, 60-62, 65-68, 77, 79, 90, 92, 93
hory 25, 27, 61, 62, 66, 73, 76, 78, 80, 81, 89, 109
husy 63, 68
import 76
integrovaná produkce 27, 29, 30, 33, 36, 38, 78-80
intenzivní hospodaření 12, 26, 30, 32, 47, 55, 56, 61, 64, 66, 68, 72, 75, 76, 79, 82, 83, 89, 90
IUCN 64, 109
kachny 68
klíma 31, 57, 75, 81
Koně 7, 10-12, 18, 20, 21, 45, 63, 68, 77
kontrola 6, 8, 9, 20-23, 31, 37, 39, 40, 43, 46-48, 50, 51, 62, 66-68, 71, 77, 79, 80, 82, 83, 85, 90, 93, 99, 100
kozy 7, 40, 45, 63, 68, 83
krmivo 64, 75, 79, 82
květiny 80
leader 56, 57, 109
lesy 7, 25, 28, 46, 51-55
LFA 8, 13, 19, 20, 23, 36, 51, 53, 58, 89, 90, 93

LIFE 35, 39, 56, 57, 76, 84, 87
lokální opatření 12, 18, 31, 101, 102
louky 12, 15, 17, 18, 28, 30, 32, 36, 42, 49, 50, 64, 76, 78, 81, 95
meziplodiny 11-13, 18, 27, 32, 66, 93
mokřady 10, 15, 23, 61-63, 66, 68-70, 72, 92, 94, 95
motivační příplatek 17, 36, 49
nálety 7, 40, 72, 75
Natura 2000 22, 34, 35, 41, 42, 48, 52-55, 57, 64, 72, 75, 76, 83, 87
nevládní organizace 5, 14, 16, 19, 29, 39, 41, 42, 53, 62, 64, 72, 84, 101, 102
nitratová směrnice 40, 46, 90
obce 19, 29, 39, 41, 102
odchod do důchodu 44
orná půda 7, 10, 17, 18, 25, 27, 28, 32, 36, 43-46, 49, 50, 54, 59, 61, 62, 66-68, 75, 77-80, 82, 84, 94, 95, 97, 100, 101
osivo 39, 47, 56, 66
ovce 7, 40, 63, 68, 83
ovoce 17, 27, 28, 45, 61, 62, 66-68, 78-81
pastva 17, 40, 61, 67, 73, 78, 80-83, 90, 93
pastviny 12, 15, 45, 47-49, 62, 64, 66, 75, 78, 80, 81, 84
plevely 46, 56, 68, 79
podmáčená stanoviště 47, 50, 54, 56, 76
polopřírodní stanoviště 10-13, 15, 16, 18, 21, 62, 67, 70, 72, 73, 76
ponechání ladem 31-33, 37, 42, 43, 47, 50, 57, 78, 84
poradenství 1, 2, 6, 15, 21, 22, 37, 41, 42, 50, 52-55, 71, 85, 86, 98-104
povodí 39, 59
prasata 7, 32, 40, 45
přímé platby 26, 43, 51-53, 60, 87, 91
ptáci 12, 23, 32-34, 39, 42, 48, 55, 72, 87, 97, 101, 104
restituce 7
rozorovávání 40, 46, 61
rozptýlená zeleň 10-13, 16, 39, 47
rybníky 10, 15, 16, 23, 42, 44, 45, 47, 48, 50, 54, 55, 61, 92
sady 28, 50, 54, 61, 62, 66, 68, 75, 78-83, 85, 92, 94
skot 7, 10, 11, 18, 21, 46
smluvní ochrana 25, 41, 42
správná zemědělská praxe 8, 9, 17, 19, 21, 22, 66, 89
státní půda 19, 59
suché trávníky 9, 12, 28, 41, 42, 47, 62, 72, 76, 94
travní porosty 7, 8, 10, 16, 30, 44-46, 49, 54, 59, 61, 62, 64, 70, 72, 73, 75, 76, 80, 82, 93, 94, 109
umělá hnojiva 49
venkov 5, 8, 25-27, 35, 37, 38, 44, 48, 53, 54, 56, 57, 60, 61, 64, 65, 70-72, 77, 85, 89, 97, 99, 108, 109
vinná réva 27, 33, 75, 78, 79
vlastnictví půdy 7, 59, 69, 75
výběrové řízení 13, 36, 76, 92, 94
zábor půdy 57
zalesnění 19, 44, 46, 55, 58
zaměstnanost 75, 77, 89

Seznam použité literatury a dokumentů – 6. Slovinsko

---

zatravnění 31, 32, 46, 47, 62, 65, 67, 78, 79, 84, 95, 100
zelenina 17, 45, 68, 78, 80
zídky 10-13, 17, 18, 20, 23, 28, 92, 94
zonální opatření 12, 28, 33, 77
šelmy 78, 83
školení 9, 16, 17, 22, 31, 37, 38, 51, 69, 72, 86, 98, 101, 103